2014

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

ВІСНИК

Інформаційно-методичний збірник

РІВНЕ

Матеріали обговорено та схвалено навчально-методичною координаційною радою НМЦ ПТО від 23.12.13 року (протокол №4) і рекомендовано для використання у ПТНЗ області.

Матеріали підготовлені методистами НМЦ ПТО у Рівненській області

Комп'ютерний набір:
– Невірковець Л.Ф., методист НМЦ ПТО,
– Мосійчук Л.М., методист НМЦ ПТО.

Відповідальний за випуск:

директор навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Рівненській області Кузьмич І.П.

ЗМІСТ

ОФІЦІЙНІ ДОКУМЕНТИ……5

Наказ Міністерства освіти і науки України № 1/9-617 від 10 вересня 2013 року **„**Про застосування Типового положення про атестацію педагогічних працівників“ ……5

Наказ МОНУ № 1/9-853 від 02 грудня 2013 року.„ Про рекомендації щодо удосконалення організації навчально-тематичних екскурсій “ ……7

Наказ Міністерства освіти і науки України № 1/9-115 від 14 лютого 2014 року „ Про порядок закінчення навчального року та проведення державної підсумкової атестації у загальноосвітніх навчальних закладах в 2013/2014 навчальному році”…...……10

Додаток 1 до листа Міністерства освіти і науки України від 14.02. 2014 № 1/9-115 „Методичні рекомендації щодо проведення державної підсумкової атестації у загальноосвітніх навчальних закладах у 2013/2014 навчальному році” ……15

КЕРІВНИКАМ ПТНЗ……39

План основних методичних заходів навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Рівненській області на 2012 рік……39

Обласний огляд-конкурс на краще облаштування учнівських гуртожитків професійно-технічних навчальних закладів……49

АКТУАЛЬНО……54

Сучасні вимоги та проблемні питання щодо підвищення рівня професійної підготовки за електрогазозварювальними професіями у профтехзакладах області……54

Інноваційні технології при виконанні оздоблювальних робіт……59

Методичні рекомендації з питань організації профорієнтаційної роботи (за результатами дослідно-експериментальної роботи)……55

СКАРБНИЧКА ПЕДАГОГА……64

„Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках фізики з метою формування в учнів інтересу до вивчення предмета” (Із досвіду роботи

викладача фізики вищого професійного училища № 29 смт. Володимирець, викладача вищої категорії, старшого викладача Жакуна Віталія Петровича) …65

Впровадження методу „кокона” при вивченні теми: „Особливості виготовлення корсетних виробів”(Із досвіду роботи викладача спецпредметів швейного виробництва ДПТНЗ „Рівненський центр професійно-технічної освіти сервісу і дизайну”)…….…….....71

Розробка уроку Безушко Ірини Володимирівни, методиста ДПТНЗ „Рівненський центр ПТО сервісу та дизайну” на тему „Духовне життя нації крізь трагічну історію нещасливого кохання в романі Ліни Костенко „Маруся Чурай”. Майстерність автора у змалюванні характерів”……..79

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА……..89
КВК з фізики на тему: „Ми - жителі Всесвіту” (Худолєєва Світлана Федорівна, викладач фізики ДПТНЗ „Рівненський центр ПТО сервісу та дизайну”) ……89

ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА ……101
Тренінгове заняття на тему: „Робота в радість” (З досвіду роботи практичного психолога Рівненського професійного ліцею Легенької Ю.В.)……..……103

ОФІЦІЙНІ ДОКУМЕНТИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

№ 1/9-617 від 10 вересня 2013 року

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту
Автономної Республіки Крим,
департаменти (управління) освіти і науки
обласних, Київської та Севастопольської
міських державних адміністрацій

Про застосування Типового положення
про атестацію педагогічних працівників

На виконання заходів, передбачених Національним планом дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-1014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава", затвердженого Указом Президента України від 12 березня 2013 року № 128, та з метою підвищення ефективності управлінської діяльності керівників навчальних закладів та рівня їх професійної компетенції і фахової майстерності Міністерством освіти і науки України видано наказ від 08.08.2013 р. № 1135 "Про затвердження Змін до Типового положення про атестацію педагогічних працівників", який зареєстровано у Міністерстві юстиції України 16.08.2013 р. за № 1417/23949 (далі – наказ).

Направляємо для врахування в роботі Типове положення про атестацію педагогічних працівників, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 06.10.2010 № 930, із урахуванням зазначених змін (далі – Типове положення).

На виконання пункту другого наказу необхідно забезпечити організацію та проведення до 01 вересня 2017 року атестацію керівників навчальних закладів та їх заступників, призначених на посади до набрання чинності цим наказом. При плануванні організації атестації керівних кадрів доцільно врахувати дату призначення на посаду керівника (заступника керівника) навчального закладу, строки проведення атестації з предметів, які вони викладають, строки проведення державної атестації навчальних закладів тощо.

Звертаємо увагу керівників місцевих органів управління освітою, що призначенню на посади керівників загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів має передувати їх атестація. Зазначена норма відповідає частині другій статті 24 Закону України "Про загальну середню освіту" та частині третій статті 21 Закону України "Про позашкільну освіту".

До Типового положення також внесено зміни, які стосуються атестації всіх педагогічних працівників. Зокрема, встановлено, що атестація педагогічних працівників, які за основним місцем роботи та у навчальних закладах, де вони працюють за сумісництвом, обіймають однакові посади, здійснюється за основним місцем роботи (пункт3.23. Типового положення). Запроваджено норму, відповідно до якої позачергова атестація педагогічних працівників може проводитися за поданням відповідного органу управління освітою (пункт 1.9 Типового положення). Пунктом 3.30 Типового положення встановлено, що кваліфікаційна категорія та педагогічне звання, присвоєні педагогічному працівнику за результатами атестації, можуть змінюватися лише за рішенням атестаційної комісії.

Доручаємо організувати вивчення норм, які містяться у Змінах до Типового положення про атестацію педагогічних працівників, працівниками місцевих органів управління освітою, керівниками та заступниками керівників навчальних закладів та установ, у штаті яких є педагогічні працівники.

Додаток:

1) наказ Міністерства освіти і науки від 08.08.2013 р. № 1135 "Про затвердження Змін до Типового положення про атестацію педагогічних працівників";

2) Типове положення про атестацію педагогічних працівників, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 06.10.2010 р. № 930 (із змінами).

Заступник Міністра Б.М. Жебровський

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

№ 1/9-853 від 02 грудня 2013 року

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту
Автономної Республіки Крим,
департаменти (управління) освіти і науки
обласних, Київської та Севастопольської
міських державних адміністрацій

Про рекомендації щодо удосконалення організації навчально-тематичних екскурсій

Міністерство освіти і науки України направляє для використання в роботі рекомендації щодо удосконалення організації навчально-тематичних екскурсій та екскурсійних поїздок учнів (вихованців) навчальних закладів, підготовлені з урахуванням пропозицій учасників круглого столу, який відбувся у вересні 2013 року в м. Києві.

Додаток: на 3-х арк.

Заступник Міністра Б.М. Жебровський

Додаток до листа МОН
від 02.12.2013 № 1/9-853

Рекомендації щодо удосконалення організації навчально-тематичних екскурсій та екскурсійних поїздок учнів (вихованців) навчальних закладів

Однією з дієвих форм виховання учнівської молоді, ознайомлення її з історичними, культурними та природними пам’ятками рідної держави є туристсько-краєзнавча робота. Для здійснення цієї роботи навчальними закладами проводяться навчально-тематичні екскурсії та екскурсійні поїздки організованих груп учнів та вихованців навчальних закладів.

Туристсько-краєзнавча діяльність та екскурсійна робота використовуються навчальними закладами як важливі засоби навчально-виховної роботи з учнями, які дають змогу виховувати патріотизм, любов до Батьківщини, бережливе ставлення до природи, повагу до традицій, культури українського та інших народів, які проживають в Україні. Навчальні екскурсії сприяють оволодінню учнями матеріалом з історії, географії, літератури, біології та інших навчальних предметів, здатні суттєво підвищити інтерес учнів до навчального матеріалу, поліпшити його засвоєння.

Мають місце випадки, коли окремі комерційні та інші структури, громадські організації, проводять заходи з учнівською молоддю, в тому числі і в начальний час, не узгоджуючи їх з органами управління освітою, навчальними закладами, ігноруючи накопичений досвід роботи, але використовуючи результати освітньої діяльності, матеріальну та організаційну базу системи освіти. При цьому часом трапляються випадки порушення нормативних документів Міністерства освіти і науки, створюється небезпека для життя та здоров'я учнів, порушення прав дітей, фальсифікуються освітні результати.

Враховуючи практичну значимість туристсько-екскурсійних заходів, особливо комплексних навчально-тематичних екскурсій в розвитку пізнавальних інтересів дітей і забезпеченні успішного засвоєння ними освітніх програм, Міністерство освіти і науки України рекомендує:

поширити практику проведення одно- та багатоденних навчально-тематичних екскурсій до міст Києва, Львова, Одеси, Харкова, Донецька, Дніпропетровська, Севастополя, Запоріжжя та інших культурних і промислових центрів України, до Національних заповідників, державних заказників, пам'яток культурної та історичної спадщини України;

при плануванні та організації подорожей (екскурсій) в навчальний час виходити з позицій педагогічної доцільності, чітко визначати їх освітньо-виховні завдання відповідно до віку дітей та змісту навчальних програм з історії, географії, біології тощо;

при формуванні груп враховувати інтелектуальні, фізичні, психологічні, вікові та статеві особливості учнів;

при визначенні тематики подорожей (екскурсій) та маршрутів враховувати календар пам'ятних дат, зокрема, наближення 200-річчя з дня народження Т.Г.Шевченка, 70-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941 – 1945 рр. тощо;

використовувати Перелік комплексних навчально-тематичних екскурсій з учнівською та студентською молоддю і Перелік визначних краєзнавчих, географічних, етнографічних та історичних, об'єктів і туристсько-краєзнавчих екскурсійних маршрутів, затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 06.04.2007 № 286 ("Інформаційний збірник МОН", 2007 р, №13; сайт Українського державного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді в розділі "Україна туристська. Рекомендуємо відвідати");

суворо дотримуватися вимог Правил проведення туристських подорожей з учнівською та студентською молоддю України, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України 24.03.2006 № 237 та зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 01 червня 2006 р. за № 660/12534 (далі – Правила);

враховувати, що відповідно до п. 2.1 Правил, адміністрація навчальних закладів несе відповідальність за підготовку, успішне проведення туристських подорожей (екскурсій), їх педагогічну доцільність та результативність;

якщо група комплектується з учнів одного навчального закладу незалежно від організаційних форм проведення подорожі (екскурсії) - (навчальним

закладом самостійно, через туристські фірми тощо), керівник закладу повинен видати наказ про подорож (екскурсію), призначати керівника та його заступника (помічника) відповідно до вимог Правил. При цьому можливе призначення керівником (заступником, помічником керівника) особи, яка не є працівником навчального закладу з покладанням на нього (за його письмовою згодою) відповідальності за збереженням життя та здоров'я учасників подорожі (екскурсії);

максимально використовувати можливості позашкільних навчальних закладів – центрів туризму і краєзнавства учнівської молоді, станцій юних туристів, дитячих турбаз цих закладів, які мають в наявності кваліфіковані кадри, матеріальну базу та сучасні методики використання туризму і краєзнавства в навчально-виховному процесі (інформація про центри та їх бази розміщено на сайті Українського державного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді в розділі "Україна туристська. Центри туризму і краєзнавства учнівської молоді, станції юних туристів України. Дитячі туристські бази України";

організації подорожей (екскурсій) через комерційні структури взаємовідносини між навчальним закладом та організацією-виконавцем у підготовці і проведенні подорожей (екскурсій), особливо закордонних, необхідно будувати на договірній основі. При цьому необхідно передбачати наявність програми подорожі (екскурсії), страхового полісу, пам'ятки для учнів про поведінку на маршруті, інструкції для супроводжуючого на випадок непередбачених ситуацій;

з метою зменшення фінансових витрат поширити практику організації подорожей (екскурсій) на умовах взаємного обміну, особливо між навчальними закладами різних регіонів України, міськими та сільськими закладами.

Враховуючи зазначене, звертаємо увагу на необхідність активізації і сприяння в організації екскурсій з учнівською та студентською молоддю, як вагомого чинника виховання та просвітництва підростаючого покоління; забезпечення належних умов їх проведення; оновлення тематичних екскурсійних маршрутів та розміщення їх на сайтах органів управління освітою та навчальних закладів з метою популяризації та розвитку екскурсійної справи.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

№ 1/9-115 від 14 лютого 2014 року

Міністерству освіти і науки, молоді та спорту
Автономної Республіки Крим,
департаментам (управлінням) освіти і науки обласних,
Київської та Севастопольської міських
державних адміністрацій
Інститутам післядипломної педагогічної освіти
Загальноосвітнім навчальним закладам

Про порядок закінчення навчального року та проведення державної підсумкової атестації у загальноосвітніх навчальних закладах в 2013/2014 навчальному році

Закінчення 2013/2014 навчального року та проведення державної підсумкової атестації учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти визначено відповідно до вимог Положення про державну підсумкову атестацію учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 18.02.2008 № 94 зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 27.02.2008 за № 151/14842, зі змінами (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 23.11.2010 № 1116 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України 09.12.2010 за № 1237/18532) та особливостей організації навчально-виховного процесу, зазначених у листі Міністерства освіти і науки України від 20.05.2013 № 1/9-349 «Про навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів та структуру 2013/2014 навчального року».

У 4-х, 9-х та 11-х класах у 2013/2014 навчальному році атестація проводиться за збірниками завдань, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 27.12.2013 № 1844 «Про надання грифа Міністерства освіти і науки України збірникам завдань для проведення державної підсумкової атестації». Перелік збірників та методичні рекомендації щодо проведення державної підсумкової атестації подаються у додатку 1.

У цьому навчальному році навчальні заняття завершуються 30 травня (31 травня для шкіл, які працюють за шестиденним робочим тижнем). У цей день проводиться свято «Останній дзвоник».

Навчальні екскурсії та навчальна практика учнів організовуються відповідно до інструктивно-методичного листа Міністерства освіти і науки України від 06.02.2008 № 1/9-61 та проводяться у 1-4 класах 2-5 червня, у 5-8 і 10 класах - 2 червня – 13 червня. За рішенням закладу навчальні екскурсії і навчальна практика можуть бути проведені протягом навчального року.

У 4-х класах державна підсумкова атестація проводиться з 13 по 22 травня із української мови та читання, математики. У навчальних закладах з навчанням російською, іншими мовами національних меншин можуть підлягати атестації і результати навчальної діяльності з мови навчання (мова і читання).

У 9-х класах державна підсумкова атестація проводитиметься з 2 по 16 червня з п'яти предметів: української мови, математики, географії, біології, а також іноземної мови чи іншого гуманітарного предмета за вибором навчального закладу.

У загальноосвітніх навчальних закладах (класах, групах) з поглибленим вивченням предметів, спеціалізованих навчальних закладах, ліцеях, гімназіях, колегіумах таким предметом за вибором може бути той, що вивчався поглиблено.

З усіх обов’язкових предметів атестація проводиться письмово за збірниками завдань, рекомендованими Міністерством освіти і науки. У разі проведення атестації за вибором, форму проведення атестації (усно чи письмово) обирають учні. Переліки білетів для проведення атестації в усній формі подаються у додатку 2.

Державна підсумкова атестація з української мови для випускників 9-х класів (диктант) проводитиметься 13 червня. Завдання буде оголошено в день проведення атестації по телебаченню (канал УТ-1) та радіо.

Конкретні дати проведення атестації з інших предметів визначають навчальні заклади за погодженням з відповідними управліннями освіти. При складанні розкладу проведення державної підсумкової атестації необхідно передбачити два-три дні для підготовки до проходження атестації з кожного предмета.

Державна підсумкова атестація розпочинається о 9.00. Інший час початку проведення державної підсумкової атестації має бути погоджений навчальними закладами з відповідними органами управління освіти.

Державна підсумкова атестація для випускників 11-х класів проводиться з 23 по 29 травня з трьох предметів у письмовій формі за збірниками завдань. У цей період навчальні заняття для одинадцятикласників не проводяться.

23 травня відбудеться державна підсумкова атестація з української мови (переказ, обов'язково). Завдання буде оголошено в день проведення атестації по телебаченню (канал УТ-1) та радіо.

Дати проведення атестації з двох інших предметів (з історії України або математики (для учнів, які навчалися за універсальним профілем) чи з профільного предмета (для учнів, які навчалися в класах інших профілів) та з предмета за вибором учнів) визначають навчальні заклади за погодженням з відповідними управліннями освіти.

Бали за державну підсумкову атестацію в основній та старшій школі виставляються у класному журналі у колонку з написом «ДПА» без зазначення дати після колонки з написом «Річна».

Випускникам, які звільнені від проходження державної підсумкової атестації, робиться запис (звільнений (а)).

Результати державної підсумкової атестації виставляються у додатки до свідоцтв про базову загальну середню освіту та атестатів про повну загальну середню освіту в графі «державна підсумкова атестація» та враховуються при визначенні середнього балу атестата.

Для проведення Державної підсумкової атестації з української мови, яка є обов'язковою для учнів усіх загальноосвітніх навчальних закладів, Міністерство освіти і науки безкоштовно надсилає до Міністерства освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, відповідно до кількості навчальних закладів, для практичного використання збірники завдань, які видані ТОВ «Центр навчально-методичної літератури». Зазначені збірники завдань надійдуть до книжкових баз до 1 квітня поточного року.

Електронні версії всіх збірників завдань та білетів для державної підсумкової атестації буде розміщено до 1 квітня поточного року на офіційних веб-сайтах Міністерства освіти і науки України (www.mon.gov.ua) та Інституту інноваційних технологій і змісту освіти (www.iitzo.gov.ua) для практичного використання в процесі підготовки та проведення державної підсумкової атестації учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Учні (вихованці) основної та старшої школи загальноосвітніх навчальних закладів (класів, груп) з навчанням мовами національних меншин, які прибули із-за кордону і почали вивчати українську мову лише в поточному навчальному році, замість атестації з цього предмета можуть за заявою батьків або осіб, які їх замінюють, та рішенням педагогічної ради проходити атестацію з мови навчання.

У школах (класах), у яких вивчення предметів здійснюється іноземними, російською, чи іншими мовами національних меншин Державна підсумкова атестація може складатися мовою вивчення предмета. У такому разі переклад необхідної кількості варіантів завдань за збірниками, рекомендованими Міністерством, здійснює навчальний заклад.

Учні 9-х та 11-х класів, які хворіли під час проведення державної підсумкової атестації, зобов'язані надати медичну довідку, на підставі якої їм надаватиметься право пройти атестацію в інші терміни.

Відповідно до Положення про державну підсумкову атестацію учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти учасники міжнародних предметних олімпіад та турнірів, конкурсів, переможці III (нагороджені дипломами I, II та III ступенів) та учасники IV етапів Всеукраїнських учнівських олімпіад звільняються від атестації з предметів, з яких вони стали переможцями (у відповідних випускних класах).

У додаток до свідоцтва про базову загальну середню освіту чи атестата про повну загальну середню освіту виставляються річний та атестаційний бали з цих предметів — 12 балів.

Переможці II та учасники III етапів Всеукраїнських конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт Малої академії наук (у відповідних випускних класах) звільняються від атестації з предмета, який є базовим для оцінювання навчальних досягнень учнів під час конкурсу. У додаток до свідоцтва про базову загальну середню освіту або (чи) атестата про повну загальну середню освіту виставляються річний та атестаційний бали з цих предметів — 12 балів.

Учасники тренувальних зборів з підготовки до олімпіад, турнірів, змагань, конкурсів, які мають статус міжнародних, звільняються від атестації. У додаток до атестата про повну загальну середню освіту виставляється річна та атестаційна оцінки 12 балів з того предмета, з якого учень (учениця) братиме участь у відповідних змаганнях; з інших предметів виставляються атестаційні оцінки за результатами річного оцінювання.

Випускникам загальноосвітніх навчальних закладів, які отримали міжнародний сертифікат (диплом) мовного іспиту у поточному навчальному

році (Deutches Sprachdiplom (DSD), Goethe-Zertifikat B1, Goethe-Zertifikat B2 — німецька мова; DELF/DALF — французька мова; IELTS, TOEFL, Cambridge English Language Assessment (FCI), Pearson Test of English (PTE) — англійська мова; D.E.L.E. — іспанська мова), рівня В-1 для загальноосвітніх навчальних закладів, В-2 для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов зазначені вище іспити зараховуються як державна підсумкова атестація. У додаток до атестата про повну загальну середню освіту виставляються річна та атестаційна оцінки з цих предметів 12 балів.

При визначенні претендентів на нагородження золотою та срібною медалями та їх нагородженні необхідно дотримуватися вимог Положення про золоту медаль „За високі досягнення у навчанні" та срібну медаль „За досягнення у навчанні".

В окремих випадках при визначенні претендентів на нагородження золотою або срібною медалями за письмовою заявою батьків або осіб, що їх замінюють, для учнів (вихованців) загальноосвітніх санаторних та спеціальних навчальних закладів (шкіл-інтернатів) може проводитися державна підсумкова атестація, якщо ці учні навчалися за загальноосвітніми програмами.

Контроль за правильністю присудження золотої та срібної медалей покладається на Міністерство освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

Документи про повну загальну середню освіту вручаються випускникам 11-х класів 31 травня - 1 червня 2014 р. на урочистих зборах. Документи про базову освіту вручаються учням, які закінчили 9-й клас, 18-19 червня. До участі в зборах, як правило, запрошуються батьки, представники громадських організацій, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, засобів масової інформації.

Конкретна дата проведення урочистостей у регіонах визначається Міністерством освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, департаментами (управліннями) освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

Заступник Міністра Б.М. Жебровський

Додаток 1
до листа Міністерства освіти і науки України
від 14.02. 2014 № 1/9-115

Методичні рекомендації щодо проведення державної підсумкової атестації у загальноосвітніх навчальних закладах у 2013/2014 навчальному році

Державна підсумкова атестація у старшій школі

Державна підсумкова атестація в старшій школі проводиться з трьох предметів:

- українська мова;
- історія України або математика (для учнів, які навчалися у класах універсального профілю), профільний предмет (для учнів, які навчалися у класах з іншим профілем навчанням),;
- предмет за вибором.

При вивченні двох профільних предметів (наприклад, фізики і математики у фізико-математичному профілі) атестацію складають із одного з них замість предмета за вибором.

Державна підсумкова атестація **з української мови** є обов'язковою і проводиться у формі переказу без творчого завдання за текстом, визначеним Міністерством освіти і науки України за посібником: «Збірник переказів для державної підсумкової атестації з української мови. 11 клас» (укл. Авраменко О. М., Чукіна В.Ф. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014) і оголошеним по радіо та телебаченню в день проведення атестації.

Тексти 53 переказів цього збірника відповідають навчально-методичним вимогам до докладного переказу, що в повному обсязі дає змогу перевірити формування в учнів комунікативних умінь (сприйняття почутої інформації, докладне її відтворення, самостійне визначення предмета й завдань висловлювання, добір для їх вирішення потрібних мовних засобів тощо) та орфографічних і пунктуаційних навичок.

На виконання завдання державної підсумкової атестації з української мови в 11 класі відводиться 90 хвилин, протягом яких учні докладно відтворюють первинний текст запропонованого переказу з урахуванням його смислової і структурної цілісності (без додаткового творчого завдання). Переказ проводиться за традиційною методикою.

Державна підсумкова атестація **з мови навчання** (кримськотатарська, молдовська, польська, російська, румунська, угорська) у загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням мовами національних меншин в 11 класі проводиться у формі переказу без творчого завдання за посібниками, що мають відповідний гриф Міністерства освіти і науки України:

„Збірник переказів для державної підсумкової атестації з кримськотатарської мови для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням кримськотатарською мовою. 11 клас” (укл. Яяєва А. М., Велішаєва Х. В., Яяєва Н. М.);

„Збірник переказів для державної підсумкової атестації з молдовської мови для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням молдовською мовою. 11 клас” (укл. Страт Л. П., Фєтєску Л. І.);

„Збірник переказів для державної підсумкової атестації з польської мови для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням польською мовою. 11 клас” (укл. Іванова М. С.);

„Збірник переказів для державної підсумкової атестації з російської мови для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою. 11 клас” (укл. Мельникова Л. В., Король Г. М., Путій Т. М. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014);

„Збірник переказів для державної підсумкової атестації з румунської мови для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням румунською мовою. 11 клас” (укл. Говорнян Л. С., Остафій О. Р.);

„Збірник переказів для державної підсумкової атестації з угорської мови для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням угорською мовою. 11 клас” (укл. Браун Є. Л.);

„Збірник переказів для державної підсумкової атестації з болгарської мови для загальноосвітніх навчальних закладів. 11 клас” (укл. Бузіян Н. С., Кара Н. В.).

Тексти переказів для проведення державної підсумкової атестації з мови навчання визначаються Міністерством освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, відповідними департаментами (управліннями) освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

На проведення державної підсумкової атестації з російської мови чи інших мов національних меншин відводиться 90 хвилин. Відлік часу розпочинається з моменту початку роботи учнів над завданнями.

Державна підсумкова атестація з російської мови може проводитися у тестовій формі за посібником „Збірник завдань для державної підсумкової атестації з російської мови для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою. 11 клас” (укл. Бикова К. І., Кошкіна Ж. О. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

Збірник завдань для державної підсумкової атестації укладено відповідно до чинних навчальних програм для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням російською мовою і надає можливість перевірити та оцінити рівень сформованості мовної та мовленнєвої компетенцій учнів, їх уміння реалізовувати свої знання в практичній діяльності.

Збірник містить 15 варіантів тестових завдань. Кожний варіант складається з 21 завдання різних ступенів складності.

Завдання 1-4 відносяться до невеликих текстів і передбачають одну правильну відповідь із чотирьох, а завдання 5-17 – вибір однієї правильної відповіді з п'яти. Завдання 18-20 передбачають встановлення відповідності між рядками, що позначені буквами та цифрами. Завдання 21 передбачає написання аргументованого стислого твору на запропоновану тему.

Тривалість виконання тестових завдань – 90 хвилин (час на вступну бесіду та інструктаж не враховується).

Державна підсумкова атестація **з української літератури в 11 класі** за курс повної загальної середньої освіти проводиться у формі тестування за „Збірником завдань для державної підсумкової атестації з української літератури. 11 клас" (авт. Коваленко Л. Т., Михайлова Н. В. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2013).

Його мета — перевірити відповідність знань, умінь і навичок випускників загальноосвітніх навчальних закладів програмовим вимогам і оцінити рівень навчальних досягнень учнів за курс середньої школи.

Збірник завдань для державної підсумкової атестації укладено відповідно до чинних програм з української літератури для загальноосвітніх навчальних закладів. Тривалість виконання тесту — 90 хвилин (час на вступну бесіду та інструктаж не враховується).

Навчальні заклади визначають не менше десяти варіантів для кожного класу. Якщо кількість учнів менша десяти, кожен з них отримує окремий варіант.

У збірнику представлено 20 варіантів завдань у тестовій формі, однакових за структурою та складністю. Завдання вимірюють рівень засвоєння програмового матеріалу й сформованість в учнів таких когнітивних умінь, як знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез і оцінювання. Під час державної підсумкової атестації передбачено оцінити рівень навчальних досягнень учнів: розуміння змісту художніх творів, вміння їх аналізувати, використовуючи знання щодо літературного процесу і відомостей з теорії літератури.

Кожен тест складається з 33 завдань різної форми. Завдання 1–24 з вибором однієї правильної відповіді містять чотири або п'ять варіантів відповідей, із яких тільки одна правильна.

Завдання 22–24 з вибором однієї правильної відповіді укладено за програмою для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів, тому їх повинні виконувати під час ДПА тільки учні класів філологічного напряму. У збірнику такі завдання позначено зірочкою (*****).

У завданнях 25–28 випускники мають установити відповідність між лівою та правою колонками й уписати літери в таблицю.

Чотири завдання відкритої форми з короткою відповіддю (завдання 29–32) передбачають запис відповіді у вигляді слова, словосполучення чи речення.

Тридцять два завдання тесту перевіряють знання змісту вивчених текстів, уміння їх аналізувати, виявляти особливості змісту і форми, порівнювати певний літературний твір із творами інших письменників вивченого періоду.

Завдання 33 вимагає написання розгорнутої відповіді на запропоноване питання. Учні мають надати вичерпну відповідь, сформулювати і прокоментувати проблему, порушену в художньому творі, пояснити позицію автора, указати, чи погоджуються вони з такою позицією, й аргументувати свою думку. Обсяг відповіді — від 100 до 200 слів.

Державна підсумкова атестація **зі світової літератури** в 11 класі проводиться у письмовій формі за „Збірником завдань для державної підсумкової атестації зі світової літератури. 11 клас" (авт. Таранік-Ткачук К. В., Фоміна С. П. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

Перевірка знань учнів у вигляді завдань у тестовій формі дозволяє вчителю визначити рівень навчальних досягнень учнів водночас із багатьох тем і розділів програми; об'єктивно оцінити рівень засвоєння навчального матеріалу; створити для всіх учнів рівні умови під час складання тестів.

Пропонований збірник завдань у тестовій формі для державної підсумкової атестації укладений відповідно до чинних програм зі світової літератури, охоплює навчальний матеріал 10 та 11 класів і містить 20 варіантів атестаційних завдань.

Навчальні заклади визначають не менше десяти варіантів для кожного класу. Якщо кількість учнів менша десяти, кожен з них отримує окремий варіант.

Тестові завдання призначені для комплексної перевірки знань зі світової літератури та побудовані так, щоб учні змогли продемонструвати розуміння художнього твору, вміння аналізувати та інтерпретувати його, усвідомлювати його родову і жанрову специфіку, стильову своєрідність, багатство його ідейно-художнього змісту та особливості поетики. Творча робота має відображати сформованість базових знань зі світової літератури, уявлення про художню літературу як мистецтв слова, уміння висловити свої думки про художній твір, аналізувати різні за своєю жанровою специфікою твори, проявити самостійність суджень, уміння спиратися на тексти письменників, добирати потрібну форму вислову, визначати національну своєрідність конкретного тексту).

У залежності від того, за яким рівнем (стандарту, академічним, профільним) учні вивчали світову літературу в школі, вони мають виконати різний комплект завдань. Кількість завдань для рівня стандарту та академічного (профільного) відрізняється.

До збірника увійшли завдання різних форм:

- завдання 1-24 передбачають вибір однієї правильної відповіді з чотирьох запропонованих;
- завдання 25-27 передбачають встановлення відповідності (до кожного рядка, позначеного буквою, учень добирає відповідник, позначений цифрою);
- завдання 28 передбачає написання стислого твору-роздуму на запропоновану тему (ця творча робота відображає сформованість базових знань зі світової літератури, уявлення про художню літературу як мистецтво слова, уміння самостійно мислити, аналізувати різні за

жанровою специфікою твори й висловлювати щодо них власні думки, спиратися на художні тексти, добирати відповідну форму вислову, визначати національну своєрідність твору).

Завдання з позначками „СА" та „С" призначено для рівня стандарту; завдання з позначками „СА" та „АП" - для академічного та профільного рівнів.

На виконання завдання державної підсумкової атестації зі світової літератури відводиться 90 хвилин (час на вступну бесіду та інструктаж не враховується).

Державна підсумкова атестація **з інтегрованого курсу „Література" (національної меншини та світова)** в 11 класі проводиться у письмовій формі.

Мета проведення державної підсумкової атестації з інтегрованого курсу „Література" (національної меншини та світова) – перевірити сформованість в учнів базових знань відповідно до чинних програм (стандарту, академічного рівнів навчання та профільного рівня), уявлення про місце літератури (українська, світова, національних меншин) у національному і світовому культурному контекстах, уміння висловити свої думки про художній твір, систему образів, характери персонажів, уміння проводити цілісний аналіз та створювати власні інтерпретації до художніх творів, аналізувати різні за жанрами та стилями твори, вміння аргументовано доводити власну думку, відображаючи широке розуміння програмового літературного матеріалу.

Державна підсумкова атестація з інтегрованого курсу „Література" (національної меншини та світова) проводиться за навчальними посібниками:

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з інтегрованого курсу „Література" (кримськотатарська та світова). 11 клас" (авт. Сулейманова М. М., Селяметова Д. У., Трош Л. Н., Аджигельдієва Г. Р., Зейтуллаєва Л. А., Люманова Ш. Я., Ібраімова Є. Г., Февзі Г. Д., Сейталієва Ш. А., Сеіт-Джаміль А.Ш.);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з інтегрованого курсу „Література" (молдовська та світова). 11 клас" (авт. Фєтєску Л. І., Страт Л. П.);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з інтегрованого курсу „Література" (польська та світова). 11 клас" (авт. Мацькович М. П., Романик Л. І., Горун І. М.);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з інтегрованого курсу „Література" (російська та світова). 11 клас" (авт. Сімакова Л. А.; Снєгірьова В. В. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з інтегрованого курсу „Література" (румунська та світова). 11 клас" (авт. Говорнян Л. С., Попа М. К.);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з інтегрованого курсу „Література" (угорська та світова). 11 клас" (авт. Браун Є. Л.).

Навчальні заклади визначають не менше десяти варіантів для кожного класу. Якщо кількість учнів менша десяти, кожен з них отримує окремий варіант.

На виконання завдання державної підсумкової атестації з інтегрованого курсу „Література" (національної меншини та світова) відводиться 90 хвилин (час на вступну бесіду та інструктаж не враховується).

Матеріали для державної підсумкової атестації з **іноземної мови** в 11 класі загальноосвітніх навчальних закладів укладені відповідно до чинних програм з іноземних мов.

Державна підсумкова атестація з іноземних мов проводиться на основі матеріалів збірників завдань, які відповідають загальноєвропейським рівням (В1 — В2):

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з англійської мови. 11 клас" (авт. Коваленко О. Я., Чепурна О. В., Ворон Г. Л., Шопулко М. Н. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з німецької мови. 11 клас" (авт. Коваленко О. Я., Горбач Л. В., Трінька Г. Ю. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з французької та іспанської мов. 11 клас" (авт. Коваленко О. Я., Клименко Ю. М., Файзуліна Л. М., Костилев А. І., Плієнко В. П. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

Зміст і формат іспиту враховує головну мету навчання іноземної мови у загальноосвітніх навчальних закладах – формування в учнів комунікативної компетенції, базою для якої слугують комунікативні вміння, сформовані на основі мовних знань і навичок.

Об'єктами контролю визначаються читання, письмо та говоріння як види мовленнєвої діяльності, а також лексичний і граматичний аспекти іншомовної комунікації (використання мови).

Зміст тестових завдань будується на автентичних зразках мовлення, прийнятого у Великій Британії, Франції, Німеччині, Іспанії, та відповідає сферам і тематиці ситуативного спілкування, зазначеним у шкільній навчальній програмі.

Завдання для визначення рівня сформованості компетенції в читанні орієнтується на різні його стратегії: з розумінням основної інформації (ознайомлювальне читання) та повної інформації (вивчальне читання). Джерелами для добору текстів слугують інформаційно-довідкові, рекламні, газетно-журнальні матеріали, уривки з художніх творів, зміст яких узгоджується з навчальною програмою. Тексти для ознайомлювального читання можуть містити незнайомі слова – до 5 %, а для вивчального читання – до 3 %, про значення слів можна здогадатись із контексту, за словотворчими елементами, за співзвучністю з рідною мовою (слова-інтернаціоналізми).

Завдання для визначення рівня сформованості компетенції в письмі зорієнтовані на виконання комунікативно-творчих видів діяльності: писати

тексти різних видів та на різні теми, пов'язані з інтересами та комунікативними потребами, що узгоджуються зі змістом шкільної навчальної програми (зв'язне висловлювання, оголошення, лист, листівка, анотація, відгук).

Контроль лексичної та граматичної компетенції (використання мови) передбачає визначення рівня сформованості мовних навичок: здатності самостійно добирати і формоутворювати лексичні одиниці та граматичні явища відповідно до комунікативних потреб спілкування в межах сформульованих завдань. Основними засадами для вибору видів і змісту тестів слугують завдання комунікативно-когнітивного спрямування: редагування, доповнення, заповнення, трансформація, перефразування.

Державна підсумкова атестація з іноземної мови в 11 класі, як і в попередні роки, проводитиметься за білетами, що містять завдання трьох видів: читання тексту та виконання післятекстового завдання; письмова робота; бесіда за пропонованими ситуаціями.

Підготовлені матеріали враховують профільний рівень навчання, тобто поглиблене вивчення іноземної мови на старшому ступені школи. Тому вчителі мають змогу добирати матеріал для державної підсумкової атестації згідно з рівнем (стандарту чи профільним). Профільний рівень співвіднесений за цілями і змістом з програмами для спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземної мови. Цей рівень передбачає більш гнучке і більш вільне володіння іноземною мовою, використання її як засобу міжособистісного та міжкультурного спілкування в широкому спектрі ситуацій офіційної і неофіційної взаємодії з носіями мови.

Перше завдання білетів має на меті перевірити рівень сформованості в учнів умінь і навичок читання, розуміння прочитаного тексту, уміння узагальнювати зміст прочитаного, виокремлювати ключові слова та визначати значення незнайомих слів за контекстом або словотворчими елементами.

Учень має продемонструвати розуміння прочитаних автентичних текстів різних жанрів і стилів, зокрема художню прозу, що відображають реалії життя та відповідають віковим особливостям. Він уміє знаходити та аналізувати необхідну інформацію, що подається у вигляді оцінних суджень, опису, аргументації, робити висновки з прочитаного; виділяти основну думку/ідею та диференціювати основні факти і другорядну інформацію; аналізувати і зіставляти інформацію, розуміти логічні зв'язки всередині тексту та між його частинами.

Тексти можуть містити до 5 % незнайомих слів, про значення яких можна здогадатися, використовуючи лінгвістичну і контекстуальну здогадку, спираючись на сюжетну лінію, та 2 % незнайомих слів, які не перешкоджають розумінню тексту загалом.

Друге завдання білетів складається з двох частин. Перша частина перевіряє рівень сформованості в учнів писемної мовленнєвої компетенції, тобто володіння функціональними стилями писемного мовлення в межах, визначених чинною програмою.

Учні вміють писати особисті листи, використовуючи формули мовленнєвого етикету, прийняті в країні, мова якої вивчається, розповідаючи про окремі факти та події свого життя, висловлюючи власні міркування і почуття, описуючи плани на майбутнє та запитуючи партнера про аналогічну інформацію, а також передавати повідомлення у вигляді записки довільної форми.

Вони вміють розповісти про перебіг подій; описати людину, об'єкт; написати повідомлення відповідно до поставленого завдання, зокрема про побачене, прочитане, почуте та згідно із запропонованою мовленнєвою ситуацією обґрунтувати власну точку зору; складати ділові листи, написати оголошення, заяву, зробити запис інформації. Обсяг письмового висловлювання складає 50–60 слів.

У частині використання мови визначається рівень володіння лексичними, граматичними, семантичними та прагматичними знаннями, що передбачають уміння вільно спілкуватися. Учням пропонуються тести з пропущеними лексичними одиницями або граматичними структурами.

Третє завдання білетів перевіряє рівень сформованості навичок та вмінь мовлення за допомогою зв'язного висловлювання.

Учні спілкуються зі співрозмовником; чітко реагують на почуте під час спілкування; беруть участь у бесіді та ведуть діалог у межах програмної тематики, реалізуючи необхідні комунікативні функції; адекватно використовують у спілкуванні компенсаторні засоби та найбільш уживані формули, що стосуються лінгвокраїнознавчої сфери і надають спілкуванню більшої виразності, емоційності та переконливості; використовують у процесі спілкування різноманітні мовні засоби, у тому числі діалогічні єдності та формули мовленнєвого етикету, прийнятого в країні, мову якої вивчають, а саме: для ініціювання, підтримування і завершення спілкування, для аргументації власної точки зору і для висловлювання свого ставлення до предмета спілкування.

Відповідь учнів проходить у формі бесіди-діалогу із членами екзаменаційної комісії (з елементами монологічного повідомлення).

Бесіда-діалог повинна мати характер мовленнєвої взаємодії в межах запропонованої ситуації. Учні реагують на репліки співрозмовника та стимулюють його до продовження. Діалог – обмін інформацією повинен складатись із запитань і відповідей, реплік-реакцій і реплік-спонукань. Монологічні висловлювання учнів повинні відповідати ситуації; бути повними, послідовними, комунікативно спрямованими (містити особистісні оціночні фрази, власне ставлення учня до об'єкта висловлювання), лексично насиченими, правильно фонетично і граматично оформленими.

Державна підсумкова атестація з іноземної мови складається з письмової та усної частин. На виконання письмової частини (використання мови, читання та письмо) та усної (говоріння) передбачено 35 хвилин (таблиця).

1 частина	2 частина
Читання 10 хв.	Говоріння 10 хв.
Письмо (використання мови) 15 хв.	
25 хв.	10 хв. на кожного учня

Посібники „Збірник завдань для державної підсумкової атестації з іноземних мов. 11 клас" містять 100 варіантів білетів з англійської мови та по 50 варіантів з німецької, французької та іспанської мов.

Кількість білетів добирається вчителями загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до типу навчального закладу (загальноосвітній навчальний заклад чи спеціалізована школа з поглибленим вивченням іноземних мов) та кількості учнів у класі.

Завдання першого та другого питання білетів учні виконують на аркушах зі штампом відповідного загальноосвітнього навчального закладу.

Державна підсумкова атестація **з математики в 11 класах** проводиться у формі інтегрованої письмової роботи з математики (інтегрована робота з алгебри та початків аналізу і геометрії) за навчальним посібником „Збірник завдань для державної підсумкової атестації з математики. 11 клас" (авт. Мерзляк А. Г., Полонський В. Б., Якір М. С., за редакцією Бурди М. І. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014) в двох частинах.

Посібник містить 100 варіантів атестаційних робіт. Кожен варіант атестаційної роботи складається з чотирьох частин, що відрізняються за складністю та формою тестових завдань.

Учні загальноосвітніх класів, які вивчали математику за програмою рівня стандарту, виконують завдання першої (16 завдань), другої (8 завдання), та завдання третьої (3 завдання) частин атестаційної роботи. У третій частині роботи учню необхідно розв'язати одне із завдань за власним вибором.

Учні, які навчались за програмою академічного рівня, виконують усі завдання першої, другої та третьої частин атестаційної роботи.

Учні профільних класів, виконують усі завдання першої, другої та третьої частин атестаційної роботи, а також одне із завдань з четвертої частини за власним вибором.

Учні класів з поглибленим вивченням математики виконують завдання першої, другої, третьої та четвертої (4 завдання) частин атестаційної роботи.

Кожний варіант атестаційної роботи включає завдання різних типів і рівнів складності, які охоплюють більшість розділів навчальної програми. Серед них: тестові завдання з вибором однієї правильної відповіді, завдання відкритої форми з короткою відповіддю, завдання відкритої форми з розгорнутою відповіддю. Таке поєднання дає змогу учневі максимально розкрити свої здібності.

Варіанти завдань першої та другої частин підсумкової атестаційної роботи добирають загальноосвітні навчальні заклади, третьої та четвертої частин —

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, департаменти та управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій за вказаним посібником.

Загальноосвітні навчальні заклади визначають не менше десяти варіантів для кожного класу. Якщо кількість учнів менша десяти, кожен з них отримує окремий варіант.

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій визначають не менше чотирьох варіантів третьої та четвертої частин атестаційної роботи.

Кожен учень у класі має виконувати один з варіантів першої та другої частин атестаційної роботи та один із варіантів, запропонованих класу, третьої (третьої та четвертої) частини атестаційної роботи.

Для учнів загальноосвітніх класів, які вивчали предмет за програмами рівня стандарту, академічного та профільного рівнів, на проведення державної підсумкової атестації передбачено 3 академічних години, для учнів класів з поглибленим вивченням математики – 4 академічні години.

У загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням російською мовою державна підсумкова атестація з математики відбуватиметься за посібником „Збірник завдань для державної підсумкової атестації з математики для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою. 11 клас” (авт. Мерзляк А. Г., Полонський В. Б., Якір М. С., за редакцією Бурди М. І. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

Державна підсумкова атестація **з історії України** проводиться у письмовій формі за „Збірником завдань для державної підсумкової атестації з історії України. 11 клас” (авт. Власов В. С., Кульчицький С. В. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

Збірник містить 15 варіантів по 10 завдань різної форми: з вибором однієї правильної відповіді; з вибором двох правильних відповідей; на встановлення відповідностей; на виявлення спільних рис та відмінностей; також завдання відкритої форми з короткою відповіддю та відкритої форми з розгорнутою відповіддю. Завдання стосуються різних аспектів вітчизняної історії XX-XXI ст.: державного, політичного, суспільного, культурного розвитку, економіки, соціальних відносин, зовнішньополітичних стосунків.

Завдання збірника спрямовані на виявлення в учнів рівня сформованості предметних компетентностей. Перше завдання всіх варіантів перевіряє рівень сформованості просторової компетенції та картографічних умінь. Друге та третє завдання передбачають перевірку рівня сформованості хронологічної компетентності школярів. Учні мають встановити послідовність подій та визначити дати.

Наступні завдання перевіряють рівень сформованості у школярів логічної та інформаційної компетентностей. Оцінюються вміння учнів співвідносити історичні процеси з фактами (подіями); застосовувати поняття та терміни для пояснення історичних явищ, встановлювати причини та наслідки подій;

з’ясовувати та визначати характерні ознаки подій, процесів; систематизувати факти, які пов’язані з діяльністю історичних осіб.

Останнє завдання передбачає оцінювання рівня сформованості інформаційної та аксіологічної компетентностей на основі аналізу фрагмента історичного джерела. Учні повинні роз'яснити суть описаних у джерелі подій та явищ в історичному контексті, виокремити факти й емоційно-ціннісні судження автора, висловити власні думки про документ та його автора.

Навчальні заклади визначають не менше десяти варіантів для кожного класу. Якщо кількість учнів менша десяти, кожен з них отримує окремий варіант.

Під час проведення державної підсумкової атестації в профільних класах вчитель замість завдань № 3, 6 та 7 кожного варіанту обирає з додатка збірника фрагмент історичного джерела на свій розсуд – так, щоб його матеріал не збігався з матеріалом запропонованого варіанта.

Відповіді на тестові завдання вносяться учнями до бланку відповідей, розміщеному на останніх сторінках посібника. Для відповідей на завдання відкритого типу додаються окремі проштамповані навчальним закладом аркуші.

Державна підсумкова атестація з історії України проводиться протягом 90 хвилин.

У загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням російською мовою державна підсумкова атестація з історії України проводиться у письмовій формі за посібником „Збірник завдань для державної підсумкової атестації з історії України для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою (російською мовою). 11 клас” (авт. Власов В. С., Кульчицький С. В. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

Державна підсумкова атестація із **всесвітньої історії** проводиться у письмовій формі за „Збірником завдань для державної підсумкової атестації із всесвітньої історії. 11 клас” (авт. Ладиченко Т. В., Камбалова Я. М. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

Збірник містить 15 варіантів по 10 завдань різної форми: з вибором однієї відповіді; з вибором кількох правильних відповідей; на встановлення відповідностей; на встановлення правильної послідовності; також завдання відкритої форми з короткою відповіддю та відкритої форми з розгорнутою відповіддю. Учні профільних класів замість 4 та 8 завдань у кожному варіанті виконують відповідно *11 та *12 завдання.

Завдання охоплюють всі сфери життя суспільства XX-XXI ст.: соціально-економічну, політичну, культурну; особлива увага приділяється діяльності історичних осіб. Визначається рівень навчальних досягнень учнів та виявлення ступеня сформованості предметних компетентностей: хронологічної (орієнтація в історичному часі), просторової (орієнтація в історичному просторі), інформаційної (вміння учнів працювати з джерелами історичної інформації), логічної (вміння учнів визначати та застосовувати теоретичні поняття, положення, теорії для аналізу й пояснення історичних фактів, явищ, процесів),

аксіологічної (роз'яснення суті описаних у джерелі подій та явищ), мовної (побудова усних та письмових висловлень про історичні події та явища).

Відповіді на тестові завдання вносяться учнями до бланку відповідей, розміщеному на останніх сторінках посібника. Для відповідей на завдання відкритого типу додаються окремі проштамповані навчальним закладом аркуші.

Навчальні заклади визначають не менше десяти варіантів для кожного класу. Якщо кількість учнів менша десяти, кожен з них отримує окремий варіант.

Державна підсумкова атестація з всесвітньої історії проводиться протягом 90 хвилин.

Державна підсумкова атестація **з правознавства** проводиться у профільних класах у письмовій формі за „Збірником завдань для державної підсумкової атестації з правознавства. 11 клас" (авт. Наровлянський О. Д. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

Збірник складається з 15 варіантів по 10 завдань. Кожний варіант містить тестові завдання різної форми: на вибір правильної відповіді, на порівняння юридичних понять; завдання відкритої форми: юридична задача, аналіз фрагменту нормативно-правового акту тощо. Всі завдання збірника призначені для перевірки рівня засвоєння програмного матеріалу з правознавства.

Відповіді на тестові завдання вносяться учнями до бланку відповідей, розміщеному на останніх сторінках посібника. Для відповідей на завдання відкритого типу додаються окремі проштамповані навчальним закладом аркуші.

Навчальні заклади визначають не менше десяти варіантів для кожного класу. Якщо кількість учнів менша десяти, кожен з них отримує окремий варіант.

Державна підсумкова атестація з правознавства проводиться протягом 90 хвилин.

Державна підсумкова атестація з курсу „**Людина і світ"** проводиться у письмовій формі за „Збірником завдань для державної підсумкової атестації з курсу „Людина і світ". 11 клас" (авт. Бакка Т. В., Мелещенко Т. В. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

Збірник містить 10 варіантів по 15 тестових завдань різної форми: з вибором однієї відповіді; з вибором кількох правильних відповідей; на визначення понять; також завдання відкритої форми з короткою відповіддю та відкритої форми з розгорнутою відповіддю.

У збірнику подано два варіанти завдань для профільного рівня (варіанти 9 та 10).

Завдання збірника містить основні соціологічні, політологічні, культурологічні та економічні питання та покликані виявити рівень знань, умінь і навичок учнів, набутих при вивченні курсу „Людина і світ".

Відповіді на тестові завдання вносяться учнями до бланку відповідей, розміщеному на останніх сторінках посібника, або його копії. Для відповідей на завдання відкритого типу до бланків відповідей додаються окремі проштамповані навчальним закладом аркуші.

Навчальні заклади визначають не менше десяти варіантів для кожного класу. Якщо кількість учнів менша десяти, кожен з них отримує окремий варіант.

Державна підсумкова атестація з курсу „Людина і світ" проводиться протягом 90 хвилин.

Державна підсумкова атестація з курсу „**Філософія"** проводиться у профільних класах у письмовій формі за „Збірником завдань для державної підсумкової атестації з курсу „Філософія". 11 клас" (авт. Бакка Т. В., Мелещенко Т. В. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

Збірник складається з 10 варіантів по 15 тестових завдань різної форми та має на меті виявити рівень обізнаності учнів у фундаментальних філософських категоріях, сформованості критичного мислення; знань теорій та історії філософії; навичок оцінювання суспільних явищ і процесів.

Відповіді на тестові завдання вносяться учнями до бланку відповідей, розміщеному на останніх сторінках посібника. Для відповідей на завдання відкритого типу додаються окремі проштамповані навчальним закладом аркуші.

Навчальні заклади використовують усі варіанти для кожного класу. Якщо кількість учнів менша десяти, кожен з них отримує окремий варіант.

Державна підсумкова атестація з курсу „Філософія" проводиться протягом 90 хвилин.

Державна підсумкова атестація **з художньої культури** проводитиметься письмово за посібниками „Збірник завдань для державної підсумкової атестації з художньої культури. 11 клас" (авт. Масол Л. М., Гайдамака О. В. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

Збірник містить 10 варіантів, кожний з яких складається із 17 завдань різного типу та рівня складності. Це завдання на вибір однієї правильної відповіді, завдання на вибір кількох правильних відповідей, завдання на встановлення відповідності, завдання відкритого типу з розгорнутою відповіддю на розуміння мистецьких понять, порівняння, узагальнення, аналіз-інтерпретацію творів мистецтва. Враховуючи мистецьку специфіку курсу „Художня культура" та компетентнісний підхід у навчанні, останні завдання кожної роботи (№16-17) утворюють комплекс (міні-проект) і передбачають виявлення здатності учнів практично застосовувати набуті мистецькі знання і вміння у життєвих ситуаціях. Вони спрямовані на перевірку сформованості самостійного художнього мислення учнів і діяльності творчого характеру, комплексу ключових, предметних і міжпредметних компетентностей.

Виконання усього комплексу завдань дає змогу визначити рівень засвоєння учнями чинної навчальної програми з „Художньої культури" (рівень стандарту, академічний або профільний рівні). У кожному варіанті визначені завдання для виконання учнями, які навчалися за програмою профільного рівня (це завдання №№ 13-17, позначені зірочкою).

Навчальні заклади використовують усі варіанти для кожного класу. Якщо кількість учнів менша десяти, кожен з них отримує окремий варіант.

На виконання державної підсумкової атестації відводиться 90 хвилин (час на вступну бесіду та інструктаж не враховується).

Метою державної підсумкової атестації **з географії** є виявлення рівня навчальних досягнень школярів за курс основної та старшої школи. Учні мають продемонструвати сформовані знання про географічну картину світу, які спираються на положення теорії взаємодії суспільства і природи, географічного поділу праці, на розкриття глобальних та регіональних явищ і процесів; цілісне уявлення про навколишній світ. Відповіді випускників ґрунтуються на використанні планів типових характеристик географічних територій та об'єктів, матеріалів із засобів масової інформації та науково-популярної літератури. Такий підхід сприятиме актуалізації навчально-пізнавальної, комунікативної та інформаційної компетенцій школярів і поглиблюватиме загальнокультурні надбання старшокласників.

Державна підсумкова атестація проводиться письмово за посібником „Збірник завдань для державної підсумкової атестації з географії. 11 клас" (авт. Гладковський Р. В., Довгань А. І., Забуга Н. І., Паламарчук Л. Б., Совенко В. В. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

До збірника входить 20 варіантів письмових робіт. Навчальні заклади визначають не менше десяти варіантів для кожного класу. Якщо кількість учнів менша десяти, кожен з них отримує окремий варіант.

Кожен варіант атестаційної роботи складається з 33 завдань. З них: 29 тестових завдань різних типів і рівнів складності, зокрема: 20 завдань з вибором однієї правильної відповіді, 5 завдань на визначення правильної відповідності, 4 тестові завдання, що містять сім варіантів відповідей, три з яких є правильними. Крім тестових завдань, кожен варіант містить одне завдання на контурній карті (№ 34) і чотири завдання відкритого типу (№ 30-33), одне з них (№32) вимагає для отримання правильної відповіді виконання певних математичних розрахунків з відповідним записом у бланку відповідей. Завдання № 33* призначене лише для учнів, які навчалися за програмою профільного рівня. Відповідно учні профільних класів не виконують завдання відкритого типу № 31. Під час виконання атестаційної роботи користуватися атласами та іншими джерелами картографічних знань не дозволяється.

На виконання атестаційної роботи відводиться 90 хвилин. Час на вступну бесіду та інструктаж не враховується.

Для відповіді на тестові завдання використовується зразок бланка відповідей, а також контурна карта, які вчитель може скопіювати в необхідній кількості. Відповіді на завдання відкритого типу учні виконують на окремих аркушах зі штампом відповідного загальноосвітнього навчального закладу, які додаються до заготовлених бланків відповідей.

У загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням російською мовою державна підсумкова атестація з географії відбуватиметься за посібником „Збірник завдань для державної підсумкової атестації з географії для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою. 11 клас"

(авт. Гладковський Р. В., Довгань А. І., Забуга Н. І., Паламарчук Л. Б., Совенко В. В. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

Державна підсумкова атестація **з економіки** проводиться письмово за посібником „Збірник завдань для державної підсумкової атестації з основ економіки. 11 клас" (авт. Бицюра Ю. В., Горленко Г О., Капіруліна С. Л. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

Завдання державної підсумкової атестації підібрані з метою визначення рівня навчальних досягнень школярів щодо розуміння основних економічних понять і законів, вміння аналізувати економічні явища, аргументувати прикладами власну думку; висловлювати власне ставлення до подій, що відбуваються в сучасній економіці.

Збірник містить 20 варіантів атестаційних робіт по 23 завдання чотирьох рівнів складності (з них: 18 завдань – це завдання І та ІІ рівня складності, а завдання 19 – 23 – це ІІІ та ІV рівень складності). Завдання мають різний формат, а саме: тести на встановлення однієї правильної відповіді (1-16), тести на встановлення відповідності (17-18), задачі та творчі запитання з відкритою розгорнутою відповіддю (19-23).

З метою врахування різного рівня підготовки учнів відповідно до навчального профілю у збірнику позначені зірочкою (*) завдання для учнів профільного рівня навчання. Це стосується завдань достатнього та високого рівнів складності. Для учнів, які вивчали економіку на рівні стандарту або академічному рівні, запропоновані інші завдання зазначених рівнів складності. Завдання початкового і середнього рівнів складності обов'язкові для виконання всіма учнями, незалежно від профілю навчання.

Навчальні заклади визначають не менше десяти варіантів для кожного класу. Якщо кількість учнів менша десяти, кожен з них отримує окремий варіант.

На виконання завдань відводиться 90 хвилин (час на вступну бесіду та інструктаж не враховується). Під час виконання роботи учні мають право користуватися калькулятором.

Державна підсумкова атестація **з хімії** проводиться за посібником «Збірник завдань для державної підсумкової атестації з хімії. 11 клас» (авт. Дубовик О. А. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

Збірник містить 20 варіантів атестаційних робіт. Навчальні заклади визначають не менше десяти варіантів для кожного класу. Якщо кількість учнів менша десяти, кожен з них отримує окремий варіант.

Кожний варіант складається з чотирьох частин, що відрізняються за рівнем складності. Кожна частина включає завдання різної форми, які охоплюють різні розділи навчальних програм відповідного рівня змісту (рівня стандарту, академічного або профільного). Серед них: завдання в тестовій формі (завдання з вибором однієї або кількох правильних відповідей, завдання на встановлення відповідності, завдання на встановлення правильної послідовності), завдання відкритої форми (наприклад, завдання на відтворення генетичного зв'язку між класами неорганічних і органічних сполук; на складання рівнянь окисно-

відновних реакцій та електронних балансів до них, реакцій йонного обміну в молекулярній та йонній формі); задачі різних типів, які передбачають розгорнутий запис розв'язування завдання з обґрунтуванням кожного етапу (пропонуються типи задач, що передбачені навчальними програмами з хімії для загальноосвітніх навчальних закладів).

У залежності від того, на якому рівні змісту учні вивчали хімію, вони виконують завдання різних частин за відповідний час:

Рівень змісту	Частини атестаційної роботи	Час виконання
Рівень стандарту	перша, друга	90 хвилин
Академічний рівень	перша, третя	90 хвилин
Профільний рівень	перша, третя, четверта	120 хвилин

Під час роботи учням не дозволяється користуватися додатковою літературою (таблицями, посібниками тощо), окрім довідкових матеріалів, розміщених у збірнику. Для проведення обчислень учні можуть користуватися калькулятором.

Державна підсумкова атестація **з біології** проводиться в письмовій формі за навчальним посібником „Збірник завдань для державної підсумкової атестації з біології. 11 клас". (авт. Фіцайло С. С., Скрипник Н. В., Мердух І. І., Мирна Л. А., Соболь В. І. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

Посібник включає 20 варіантів атестаційних робіт, зміст яких відповідає навчальній програмі з біології для 10-11 класів. Атестаційна робота складається з чотирьох частин. Частина І включає 15 завдань (А1-А15) з вибором однієї правильної відповіді із чотирьох запропонованих. Частина ІІ включає 6 завдань (В1-В6): завдання В1-В2 – на встановлення відповідності; завдання В3 – на встановлення правильної послідовності; завдання В4-В5 – з вибором трьох правильних відповідей з п'яти або шести запропонованих; завдання В6 передбачає вибір правильної комбінації відповідей. Частина ІІІ включає 4 завдання (С1-С4): завдання С1-С2 – з короткою відповіддю з двох елементів; завдання С3-С4 – задачі з трьох напрямків біології (молекулярна біологія, закономірності спадковості та мінливості, екологія екосистем). Частина ІУ включає завдання групи D, які розміщено в збірнику після останнього варіанта атестаційних робіт. Завдання ІУ частини складаються з трьох груп: завдання D1-D13 спрямовані на виявлення рівня сформованості в учнів уміння порівнювати біологічні явища й об'єкти; завдання D14-D26 – на виявлення рівня сформованості уміння пояснювати біологічні явища, характеризувати особливості будови біологічних об'єктів у зв'язку з їхніми функціями, обґрунтовувати заходи профілактики; завдання D27-D36 спрямовані на виявлення рівня сформованості навичок складання схем, родоводів, планів біологічних досліджень, передбачених програмою для профільного навчання. Завдання для ІУ частини атестаційної роботи обирає вчитель із запропонованих у збірнику за такою схемою: для учнів академічного рівня (рівня стандарту) – одне завдання з групи завдань D1-D26; для профільного рівня – три завдання:

одне завдання з групи завдань D1-D13; одне завдання з групи завдань D14-D26; одне завдання з групи завдань D27-D36.

Загальна кількість завдань атестаційної роботи – 26 (для учнів, які вивчали біологію на академічному рівні і рівні стандарту) або 28 завдань (для учнів, які вивчали біологію на профільному рівні).

Варіанти атестаційних робіт визначають загальноосвітні навчальні заклади: для кожного класу не менше десяти варіантів. Якщо кількість учнів менша десяти, кожен з них отримує окремий варіант.

На виконання письмової атестаційної роботи відводиться 2 академічні години для учнів, які вивчали біологію на академічному рівні й рівні стандарту, і 3 академічні години для учнів, які вивчали біологію на профільному рівні. Під час роботи учням не дозволяється користуватися додатковою літературою (таблицями, посібниками тощо), окрім довідкових матеріалів, розміщених у збірнику. Для проведення обчислень учні можуть користуватися калькулятором.

Оформлення відповідей на завдання першої і другої частини здійснюються учнями у бланку, зразок якого наданий в збірнику; на завдання третьої та четвертої частин - на аркушах із штампом навчального закладу.

У загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням російською мовою державна підсумкова атестація з біології проводитиметься за посібником „Збірник завдань для державної підсумкової атестації з біології для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою. 11 клас” (авт. Фіцайло С. С., Скрипник Н. В., Мердух І. І., Мирна Л. А., Соболь В. І – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

Державна підсумкова атестація **з екології** проводиться в письмовій формі за навчальним посібником „Збірник завдань для державної підсумкової атестації з екології. 11 клас” (авт. Бойчук Ю. Д., Малікова С. О. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

Зміст атестаційних робіт відповідає чинним навчальним програмам з екології рівнів стандарту, академічного та профільного для загальноосвітніх навчальних закладів.

Посібник містить 15 варіантів атестаційних робіт, в яких завдання поділено на два окремі блоки: А та Б.

Кожний варіант блоку А складається з 26 завдань, розподілених на три групи, що відрізняються складністю та формою. Серед них представлені: завдання в тестовій формі (завдання з вибором однієї чи кількох правильних відповідей), завдання відкритої форми (робота зі статистичними даними, картами екологічного стану України). Кожен варіант для рівнів стандарту й академічного містить завдання з трьох змістових блоків:

екологія як наука про довкілля;

антропогенне навантаження на природні системи;

збалансоване природокористування.

Кожний варіант блоку Б представлено двома завданнями: розрахункова задача (№ 27) і задача-дилема (№ 28). Задачі-дилеми створені за зразком завдань, поданих у навчально-методичних матеріалах „Зелений пакет” (авт. Мендисов К.,

Мітєва Т.). Виконуючи задачу-дилему, учень повинен обрати один з варіантів запропонованих рішень поставленої проблеми відповідно до власної точки зору на цю проблему, надати розгорнуту аргументовану відповідь, яка повинна відображати знання всіх аспектів діяльності людини у зазначеному в завданні контексті.

Атестаційна робота для учнів, які вивчали навчальний предмет „Екологія" на академічному рівні й рівні стандарту, складається тільки із завдань блоку А. На виконання атестаційної роботи учням, які навчалися за програмами рівнів стандарту й академічного, відводиться 90 хвилин.

Атестаційна робота для учнів, які навчалися за програмою профільного рівня, складається із завдань блоків А та Б. При цьому номер варіанту завдань блоку Б має збігатися із номером варіанту завдань блоку А. На виконання атестаційної роботи учням профільного рівня надається 120 хвилин.

Для проходження державної підсумкової атестації з екології кожен учень отримує індивідуальний варіант завдань та бланк відповідей зі штампом навчального закладу.

Під час проведення державної підсумкової атестації з екології учням заборонено користуватися будь-якими довідковими матеріалами, які не були надані вчителем. Під час виконання завдань атестаційної роботи з екології учень має право користуватись калькулятором, лінійкою, кольоровими олівцями, різними картами України, які розміщені в шкільних географічних атласах: „Атлас 8 клас. Фізична географія України" (ДНВП „Картографія", 2006-2011) та „Фізична географія України. Атлас для учнів 8 класу" (ЗАТ „Інститут передових технологій", 2008, 2009).

Державна підсумкова атестація **з фізики** в 11 класі проводиться письмово за посібником „Збірник завдань для державної підсумкової атестації з фізики. 11 клас" (автори: Непорожня Л. В., Петренко А. М., Галаганюк Л. В., Засєкін Д. О., Селезнев Ю. О., Овсянніков О. А. – К.: Центр навчально-методичної літератури: 2014).

На виконання письмової атестаційної роботи для учнів, які вивчали фізику за програмою рівня стандарту і академічному рівні, відводиться 90 хвилин. На виконання письмової атестаційної роботи для учнів, які вивчали фізику за програмою профільного рівня, відводиться 120 хвилин.

Збірник містить 36 варіантів атестаційних робіт. У кожному варіанті збірника містяться завдання чотирьох рівнів складності.

Кожен з варіантів складається з дев'яти тестових завдань початкового рівня, п'яти тестових завдань середнього рівня, чотирьох завдань достатнього рівня та двох завдань високого рівня. Для зручності користування збірником номери завдань складаються із двох цифр, розділених крапкою. Перша цифра означає номер рівня: 1 – початковий, 2 – середній, 3 – достатній, 4 – високий. Друга цифра після крапки означає номер завдання у відповідному рівні.

Варіанти завдань для різних профілів формуються так:

- для учнів, які вивчали фізику за програмою рівня стандарту, варіант складається з 8 тестових завдань першого рівня (завдання 1.1 – 1.8),

4 тестових завдань другого рівня (2.1 – 2.4) і 3 завдань (3.1 – 3.3) третього рівня;

- для учнів, які вивчали фізику за програмою академічного рівня, варіант складається з 8 тестових завдань першого рівня (завдання 1.1 – 1.8),
4 тестових завдань другого рівня (2.1 – 2.4), 3 завдань третього рівня (3.1 – 3.3) і 1 завдання четвертого рівня (4.1);

- для учнів, які вивчали фізику за програмою профільного рівня, варіант складається з 9 тестових завдань першого рівня (завдання 1.1 – 1.9),
5 тестових завдань другого рівня (2.1 – 2.5), 4 завдань третього рівня (3.1 – 3.4) та 2 завдань четвертого рівня (4.1 і 4.2).

Навчальні заклади визначають не менше десяти варіантів для кожного класу. Якщо кількість учнів менша десяти, кожен з них отримує окремий варіант.

Під час письмової роботи учні не можуть користуватися додатковою літературою (посібниками, таблицями тощо), оскільки всі необхідні для розв'язання довідкові дані наведені у тексті завдання. Під час виконання завдань дозволяється використовувати калькулятор.

Для державної підсумкової атестації **з астрономії** добираються варіанти із посібника „Збірник завдань для державної підсумкової атестації з астрономії. 11 клас" (авт. Казанцев А. М., Крячко І. П. – К.: Центр навчально-методичної літератури. 2014). Збірник містить 20 варіантів завдань.

Навчальні заклади визначають не менше десяти варіантів для кожного класу. Якщо кількість учнів менша десяти, кожен з них отримує окремий варіант.

Учні загальноосвітніх класів, які вивчали астрономію на рівні стандарту, виконують завдання за номерами 1-9 протягом 90 хв. Учні, які вивчали астрономію на академічному рівні, виконують завдання за номерами 1-12 протягом 120 хв. Учні, які вивчали астрономію на профільному рівні, виконують завдання за номерами 1-14 протягом 150 хв.

Завдання атестаційної роботи охоплюють різні розділи навчальної програми. Серед них: завдання в тестовій формі (завдання з вибором однієї правильної відповіді) та завдання відкритої форми з короткою або розгорнутою відповіддю.

Під час письмової роботи учні можуть користуватися картою зоряного неба, „Астрономічним календарем", даними про основні астрономічні величини і за необхідності використовувати калькулятор.

Державна підсумкова атестація **з креслення** проводиться за посібником „Збірник завдань для державної підсумкової атестації з креслення. 11 клас" (авт. Сидоренко В. К., Терещук Б. М., Дятленко С. М., Солодуха Я. Т. – К.: Центр навчально-методичної літератури: 2014).

Збірник містить 15 варіантів атестаційних робіт. Навчальні заклади визначають не менше десяти варіантів для кожного класу. Якщо кількість учнів менша десяти, кожен з них отримує окремий варіант.

Кожний варіант включає 30 завдань тестових та практичних робіт репродуктивного та творчого змісту. Завдання атестаційних робіт чотирьох

рівнів складності з усіх розділів базового курсу креслення складаються з 10 завдань початкового рівня (завдання рівня А), 10 завдань середнього рівня (завдання рівня В), 5 завдань достатнього рівня (завдання рівня С) і 5 завдань високого рівня (завдання рівня Д).

На виконання завдань державної підсумкової атестації відводиться 90 хвилин. Під час виконання завдань дозволяється використовувати калькулятор.

Державна підсумкова атестація **з технологій: технічні види праці і обслуговуючі види праці** проводиться за завданнями з посібників:

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій (технічні види праці). 11 клас" (авт. Дятленко С. М., Тарара А. М., Терещук Б. М., Туташинський В. І. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій (обслуговуючі види праці). 11 клас" (авт. Гуменюк Т. Б., Голіяд І. С., Лосина Н. Б. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

Ці посібники призначені для проведення державної підсумкової атестації учнів 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів, в яких організація навчально-виховного процесу відбувається згідно з навчальними програмами за всіма напрямами навчання крім технологічного профілю.

Збірники завдань містять по 10 варіантів атестаційних робіт. Кожний варіант атестаційної роботи з технічних видів праці містить по 10 завдань рівня А, В, С та 5 завдань рівня Д.

Збірник завдань з технологій (обслуговуючи види праці) містить завдання чотирьох рівнів складності з усіх розділів базового курсу „Технології" і складається з 25 різнорівневих завдань: 10 завдань початкового рівня (завдання рівня А), 10 завдань середнього рівня (завдання рівня В), 4 завдання достатнього рівня (завдання рівня С) і 1 завдання високого рівня (завдання рівня Д), загальна кількість балів – 150.

Навчальні заклади визначають не менше десяти варіантів для кожного класу. Якщо кількість учнів менша десяти, кожен з них отримує окремий варіант.

На виконання завдань державної підсумкової атестації відводиться 90 хвилин. Під час виконання завдань дозволяється використовувати калькулятор.

Всі учні, які навчалися за технологічним профілем, складають державну підсумкову атестацію з **технологій (профільний рівень)**. Атестація здійснюватиметься за новими збірниками завдань, які розроблено відповідно до спеціалізацій, за якими здійснювалось навчання:

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація „Водій автотранспортних засобів категорії „С1", „С". 11 клас" (авт. Шестаковський Л. Л., Гречуха В. А., Гріненко В. В. – К-П.: Аксіома, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація «Водій автотранспортних засобів категорії „В"". 11 клас» (авт. Покришова В. Б., Гречуха В. А., Ткаченко В. М. – К-П.: Аксіома, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація „Тракторист-машиніст категорії „А1”, Тракторист 2 розряду”. 11 клас” (авт. Ткаченко В. М., Шестаковський Л. Л., Гречуха В. А., Штаєр О. С. – К-П.: Аксіома, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація „Касир (на підприємстві, в установі, організації)”. 11 клас” (авт. Чумак В. Ф., Лянспоронська О. Я., Шестаковська Т. Л., Абрамчук Н. О. – офіційні сайти МОН та ІІТЗО, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація „Оператор комп’ютерного набору”. 11 клас» (авт. Ткаченко А. М., Применко В. П., Штаєр О. С. – К-П.: Аксіома, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація „Секретар керівника (організації, підприємства, установи)”. 11 клас” (авт. Ольховик Т. Д., Романенко Л. О., Сакір Д. І. – К-П.: Аксіома, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація „Перукар (перукар-модельєр)”. 11 клас” (авт. Ткачук І. О., Сліпкань С. В., Шелест Г. В. – офіційні сайти МОН та ІІТЗО, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація „Кухар”. 11 клас” (авт. Ткачук І. О., Сліпкань С. В., Мухіна С. Л. – К-П.: Аксіома, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація „Кулінарія”. 11 клас” (авт. Ткачук І. О., Сліпкань С. В., Мухіна С. Л. – К-П.: Аксіома, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація „Слюсар з ремонту автомобілів”. 11 клас” (авт. Бурмус І. Б., Гречуха В. А., Лисич В. М., Москальов П. Є., Терещенко В. М. – К-П.: Аксіома, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація „Продавець непродовольчих товарів”. 11 клас” (авт. Шкваря Л. В., Єгоров О. І., Лимар В. М. – офіційні сайти МОН та ІІТЗО, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація „Продавець (з лотка, на ринку)”. 11 клас” (авт. Доценко Н. Г., Сакір Д. І., Ольховик О. М. – офіційні сайти МОН та ІІТЗО, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація „Основи дизайну”. 11 клас” (авт. Чернушич А. В., Карпосюк Т. Г., Томашук А. С., Шевчук О. Д. – офіційні сайти МОН та ІІТЗО, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація „Столяр будівельний”. 11 клас” (авт. Бач Б. Ф., Жмурко П. Б., Дубик В. Я. – офіційні сайти МОН та ІІТЗО, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація „Деревообробка". 11 клас" (авт. Бач Б. Ф., Жмурко П. Б., Дубик В. Я. – К-П.: Аксіома, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація „Швачка". 11 клас" (авт. Мазур О. М., Пузирна Л. А., Кудря Г. С., Гречко Н. М. – офіційні сайти МОН та ІІТЗО, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація „Кравець". 11 клас" (авт. Алексєєва О. С., Горенко В. П., Зеленюк Н. Д. – офіційні сайти МОН та ІІТЗО, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація «Різьбяр по дереву та берестi". 11 клас" (авт. Зубик В. В., Королюк Т. М., Дмитрів Л. М. – офіційні сайти МОН та ІІТЗО, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація „Слюсар-ремонтник". 11 клас" (авт. Стрієшин С. Б., Петрів М. Я., Дмитрів Л. М. – офіційні сайти МОН та ІІТЗО, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація „Нянька". 11 клас" (авт. Нищенко Т. В., Кальянова В. М., Годунко П. М., Кирилюк Т. М. – офіційні сайти МОН та ІІТЗО, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація „Енергетика". 11 клас" (авт. Бач Б. Ф., Шумська О. М., Дубик В. Я. – офіційні сайти МОН та ІІТЗО, 2014);

„Збірник завдань для державної підсумкової атестації з технологій. Технологічний профіль. Спеціалізація „Молодша медична сестра з догляду за хворими". 11 клас" (авт. Бач Б. Ф., Кіт М. І., Дубик В. Я. – офіційні сайти МОН та ІІТЗО, 2014).

Завдання для інших спеціалізацій технологічного профілю вчителі розробляють самостійно за аналогією та затверджують їх у керівника навчального закладу. Для кожної спеціалізації має бути розроблено не менше 10 варіантів завдань.

Учні складають державну підсумкову атестацію з технологій у навчальних закладах, на базі яких вони вивчали профільні предмети. Це можуть бути міжшкільні навчально-виробничі комбінати, професійно-технічні навчальні заклади, опорні загальноосвітні школи та ін. Склад комісій та порядок оформлення документації заздалегідь визначаються спільно місцевими органами управління освітою, адміністраціями закладів освіти, на базі яких здійснювалося навчання, та адміністраціями загальноосвітніх навчальних закладів за основним місцем навчання учнів.

Державна підсумкова атестація проводиться окремо від кваліфікаційних іспитів з присвоєння робітничої професії.

Державна підсумкова атестація **з інформатики** проводитися за завданнями посібника „Збірник завдань для державної підсумкової атестації з інформатики.

11 клас" (авт. Морзе Н. В., Вембер В. П., Кузьмінська О. Г., Войцеховський М. О., Проценко Т. Г. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014) або у вигляді творчої роботи.

Збірник містить 20 варіантів атестаційних робіт. Навчальні заклади визначають не менше десяти варіантів для кожного класу. Якщо кількість учнів 10 або менша, кожен з них отримує окремий варіант.

Кожний варіант включає 17 завдань, які охоплюють різні розділи навчальної програми. Серед них: завдання в тестовій формі (з вибором однієї або кількох правильних відповідей, завдання на встановлення відповідності), завдання відкритої форми з розгорнутою відповіддю, комплексне завдання з розгорнутою відповіддю (учень повинен безпосередньо виконати завдання, розв'язати задачу). Завдання 11-17 виконуються на комп'ютері.

Учні, які вивчають предмет на рівні стандарту, виконують завдання першого розділу (1-13), учні, які вивчали предмет за програмою академічного рівня, виконують завдання першого і другого розділів (1-14), учні профільних класів виконують атестаційну роботу повністю (1-17).

На виконання завдань державної підсумкової атестації відводиться 90 хвилин для рівня стандарту, 120 хвилин – для академічного рівня і 180 хвилин – для профільних класів (час на вступну бесіду та інструктаж не враховується).

За вибором учнів можливо проводити державну підсумкову атестацію з інформатики у формі захисту творчих учнівських навчальних робіт (проектів) зі створення прикладного програмного забезпечення навчального процесу (прикладні програмні засоби, інструментальні середовища, комп'ютерні навчальні системи). Таку форму проведення атестації можуть обирати учні, які виявили особливий інтерес до предмета, мають глибокі знання інформаційних технологій та навчальні досягнення високого рівня (10, 11, 12 балів) з інформатики. Методичні рекомендації щодо підготовки та захисту таких робіт публікуватимуться у фахових виданнях.

Державна підсумкова атестація **з фізичної культури** проводиться за посібником „Збірник завдань для державної підсумкової атестації з фізичної культури" (авт. Тимошенко О. В., Дятленко С. М., Деревянко В. В., Єрмолова В. М., Копилова Л. В., Лакіза О. М. – К.: Центр навчально-методичної літератури, 2014).

Завдання посібника складено згідно з навчальними програмами для загальноосвітніх навчальних закладів „Фізична культура. 5-11 класи" (за ред. Дятленка С. М.) та „Фізична культура. Профільний рівень, 10 – 11 класи" (авт. колектив: Єрмолова В., Іванова Л., Смоліус Г. та ін).

Державна підсумкова атестація з фізичної культури проводиться в один день і складається з трьох частин: тестові завдання з теоретико-методичних основ фізичної культури (у формі контрольних робіт), практичних завдань інструктивно-оздоровчого спрямування та залікових вправ.

На виконання тестових завдань відводиться 45 хв., практичних завдань – 90 хв. Загальна тривалість атестації не повинна перевищувати 3-х академічних годин.

Тестові завдання з теоретико-методичних основ фізичної культури та залікові вправи в збірнику підготовлено окремо для учнів, які навчалися за програмами для рівня стандарту і учнів, які навчалися за профільним рівнем. Практичні завдання інструктивно-оздоровчого спрямування спільні для обох категорій.

Кожен учень, який проходить державну підсумкову атестацію з предмета „Фізична культура", отримує інструкцію з виконання тестових завдань, індивідуальний варіант роботи (теоретико-методичних основ фізичної культури) з даного збірника (відповідно до рівня стандарту чи профільного); бланк відповідей (додаток) або підготовлений навчальним закладом зі штампом навчального закладу.

Варіант атестаційної роботи з теоретико-методичних основ фізичної культури для кожного з учнів здійснюється шляхом випадкового вибору учнем номерів від 1 до 10 (рівень стандарту) та від 1 до 5 (профільний рівень).

Кожен з варіантів складається з 36 тестових завдань, які відповідають вимогам до знань випускників загальноосвітніх навчальних закладів з навчального предмета „Фізична культура". До кожного із завдань запропоновано 4 варіанти відповідей, серед яких є вірна відповідь, невірна або вірна частково (неповна відповідь). Правильною вважається та, що найповніше відповідає на поставлені запитання. Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал. Максимальна кількість балів – 36, що відповідає 12 балам за 12-ти бальною шкалою оцінювання навчальних досягнень учнів.

Варіант практичної частини інструктивно-оздоровчого спрямування та залікових вправ для кожного з учнів здійснюється шляхом випадкового вибору учнями білетів. Білети містять два завдання (практична частина інструктивно-оздоровчого спрямування і залікова вправа), які вчитель добирає зі збірника завдань для юнаків та дівчат окремо.

Практичні іспити дозволяють оцінити уміння учнів в організації й проведенні самостійних та групових занять різного спрямування, фізкультурно-оздоровчих заходів у режимі дня, рухливих ігор та їхні навчальні досягнення в обраному виді рухової діяльності. Критерії оцінювання навчальних досягнень з фізичної культури розміщені в збірнику завдань.

Загальна оцінка за державну підсумкову атестацію з фізичної культури є середнім арифметичним трьох випробувань: тестових завдань з теоретико-методичних основ фізичної культури, практичних завдань інструктивно-оздоровчого спрямування та залікових вправ.

До складання державної підсумкової атестації допускаються учні основної медичної групи, які мають медичний дозвіл: списки учнів, які здають зазначене випробування, завіряються лікарем медичної установи, що обслуговує навчальний заклад.

КЕРІВНИКАМ ПТНЗ

План основних методичних заходів навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Рівненській області на 2014 рік

1.3. Засідання секцій НМЦ ПТО

№ з/п	Захід	Дата проведення	Місце проведення	Хто відповідає
1	Обласна методична секція заступників директорів і методистів ПТНЗ	16.10. 2014 р.	НМЦ ПТО у Рівненській області	Процюк П.К.
2	Обласний науково-практичний семінар викладачів української мови та літератури	19.06. 2014 р.	ВПУ-24 м. Корець	Процюк П.К.
3	Обласна методична секція заступників директорів і методистів ПТНЗ	27.08. 2014 р.	За визначенням управління освіти і науки облдержадміністрації	Процюк П.К.
4	Обласна методична секція вихователів гуртожитку ПТНЗ з теми „Основні завдання та пріоритетні напрямки роботи вихователя гуртожитку. Соціально-психологічні особливості колективу учнівського гуртожитку“	Лютий 2014 р.	ВПУ-22 м. Сарни	Торчило А.М.
5	Обласна методична секція викладачів предметів „Основи економіки“, „Основи галузевої економіки і підприємництва“ з теми „Використання нетрадиційних методів у викладанні економічних дисциплін“	Квітень 2014 р.	ДПТНЗ „Острозьке ВПУ“	Торчило А.М.
6	Обласна методична секція вихователів у гуртожитку ПТНЗ з теми „Сутність, зміст	Жовтень 2014 р.	ДПТНЗ „Рівненський центр ПТО сервісу і	Торчило А.М.

	і завдання виховної роботи в гуртожитку. Особливості роботи з дітьми-сиротами“		дизайну“	
7	Обласна методична секція викладачів охорони праці з теми „Шляхи вдосконалення уроків на основі використання нових педагогічних технологій та активних методів навчання“	Лютий 2014 р.	ДНЗ „Рівненське вище професійне училище ресторанного сервісу і торгівлі“	Пачебула Т.В.
8	Обласна методична секція заступників директорів із навчально-виробничої роботи з теми „Удосконалення професійної майстерності педагога “	Листопад 2014 р.	ВПУ-24 м. Корець	Пачебула Т.В.
9	Обласна методична секція заступників директорів із навчально-виробничої роботи з теми „Контрольно-аналітична діяльність як необхідний компонент системи роботи заступника директора“	Квітень 2014 р.	Квасилівський професійний ліцей	Пачебула Т.В.
10	Обласна методична секція фахівців перукарської справи з теми „Шляхи вдосконалення сучасного уроку”	Жовтень 2014 р.	ВПУ-22 м. Сарни	Пачебула Т.В.
11	Обласна методична секція фахівців електроенергетичного профілю з теми „Шляхи підвищення якості підготовки кваліфікованих робітників“	Жовтень 2014 р.	ВПУ-25 смт Демидівка	Пачебула Т.В.
12	Обласна методична секція викладачів математики з теми „Роль міжпредметних зв’язків у вивченні математики“	Листопад 2014 р.	ВПУ-22 м. Сарни	Мосійчук Л.М.
13	Обласна методична секція викладачів і майстрів	Січень 2014 р.	НМЦ ПТО у Рівненській області	Самоїл Г.І.

	виробничого навчання за професією „Столяр будівельний, верстатник деревообробних верстатів“			
14	Обласна методична секція старших майстрів	Жовтень 2014 р.	ДНЗ „Рівненське вище професійне училище ресторанного сервісу і торгівлі“	Самоїл Г.І.
15	Обласна методична секція викладачів і майстрів виробничого навчання за професією „Маляр, штукатур, лицювальник-плиточник“	Березень 2014 р.	ВПУ-22 м. Сарни	Самоїл Г.І.
16	Обласна методична секція викладачів і майстрів виробничого навчання за професією „Муляр, пічник“	Травень 2014 р.	ВПУ-1 м. Рівне	Самоїл Г.І.
17	Обласна методична секція викладачів креслення	Березень 2014 р.	ВПУ-22 м. Сарни	Невірковець Л.Ф.
18	Обласна методична секція фахівців громадського харчування	Квітень 2014 р.	ВПУ № 29 смт Володимирець	Сульжик М.С.
19	Обласна методична секція фахівців швейного профілю з теми „Мотивація навчальної діяльності учнів як засіб до оволодіння майбутньою професією”	Листопад 2014 р.	ДПТНЗ „Рівненський центр професійно-технічної освіти сервісу та дизайну”	Сульжик М.С.
21	Семінар „Організаційно-методичний супровід проведення моніторингових досліджень у ПТНЗ області”	Березень 2014 р.	НМЦ ПТО у Рівненській області	Мосійчук Л.М.
22	Обласна методична секція старших майстрів професійно-технічних навчальних закладів у рамках проведення щорічної серпневої конференції педагогічних працівників ПТНЗ області	Серпень 2014 р.	За визначенням управління освіти і науки облдержадміністрації	Самоїл Г.І.
23	Обласна методична секція	Жовтень	Вище професійне	Пелипчук

	викладачів і майстрів виробничого навчання, які здійснюють підготовку водіїв т/з та автослюсарів у ПТНЗ з теми „Елементи навчально-виховного процесу як складова професійно-практичної та професійно-теоретичної підготовки»	2014 р.	училище №22 м. Сарни	М.П.
24	Обласна методична секція викладачів і майстрів в/н сільськогосподарських професій з теми „Науково-методичні підходи до організації навчального процесу обдарованих учнів”	Листопад 2014 р.	Рокитнівський професійний ліцей	Пелипчук М.П.
25	Обласна методична секція педагогічних працівників комп’ютерних дисциплін	Квітень 2014 р.	Квасилівський професійний ліцей	Семенюк П.П.
26	Обласна методична секція педагогічних працівників комп’ютерних дисциплін	Листопад 2014 р.	ВПУ- 22 м. Сарни	Семенюк П. П.
27	Обласна методична секція педагогічних працівників електрогазозварювальних професій	Жовтень 2014 р.	Квасилівський професійний ліцей	Семенюк П. П.
28	Обласна методична секція заступників директорів із навчально-виховної роботи з теми „Діяльність педагогічного колективу щодо забезпечення умов для самореалізації особистості відповідно до її здібностей та інтересів”	Травень 2014 р.	ВПУ №29 смт Володимирець ПТУ м. Кузнецовськ	Середа Р.В.
29	Обласна методична секція викладачів хімії та біології з теми „Сучасний урок: ефективні методи розвитку пізнавальної активності та індивідуальних здібностей учнів”	Квітень 2014 р.	ВПУ №22 м. Сарни	Середа Р.В
30	Обласна методична секція практичних психологів з		ДПТНЗ „Соснівський	Середа Р.В

	теми „Просвітницько-консультативна робота з проблем міжособистісних стосунків учнівської молоді”		професійний ліцей”	
31	Обласна методична секція практичних психологів з теми „Самомеджмент працівників психологічної служби як умова їх професійного зростання”	Жовтень 2014 р.	Рокитнівський професійний ліцей	Середа Р.В
32	Обласна методична секція заступників із виховної роботи та практичних психологів у рамках проведення щорічної серпневої конференції педагогічних працівників ПТНЗ області з теми „Аналіз виховної роботи та діяльності психологічної служби за 2013-2014 н.р. та основні пріоритети з організації роботи у ПТНЗ на 2014-2015 навчальний рік”	Серпень 2014 р.	Радивилівський професійний ліцей	Середа Р.В

ІІ. Методичне забезпечення навчально-виробничого та навчально-виховного процесів професійно-технічного навчального закладу

2.1. Комплексний аналіз навчально-виховного процесу в профтехзакладах, надання методичної допомоги педагогічним працівникам відповідно до плану управління освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації.

2.2. Тематичне вивчення навчально-виховного процесу у профтехзакладах, надання методичної допомоги педагогічним працівникам:

- Державний навчальний заклад „Рівненське вище професійно-технічне училище ресторанного сервісу і торгівлі“

Квітень

- Дубенський професійний ліцей

Квітень

- Вище професійне училище №25 смт Демидівка

Травень

- Рокитнівський професійний ліцей

Листопад

2.3. Атестаційна експертиза професійної підготовки, надання методичної допомоги педагогічним працівникам:

- Державний професійно-технічний навчальний заклад „Сарненський професійний аграрний ліцей“

лютий

- Вище професійне училище №1 м Рівне

травень

- Державний професійно-технічний навчальний заклад „Рівненський центр професійно-технічної освіти сервісу і дизайну“

червень

2.4. Вивчення стану роботи методичних комісій ПТНЗ, надання методичної допомоги .

ВПУ №1 м Рівне, ДПТНЗ „Дубровицький професійний ліцей - травень, Кузьмич І.П.

2.5. Організаційно-методичне забезпечення проведення ІІ етапу всеукраїнських конкурсів фахової майстерності серед учнів ПТНЗ за професіями:

- „Кухар“ – січень, Сульжик М.С.;
- „Слюсар з ремонту рухомого складу“ – лютий, Семенюк П.П.;
- „Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва“ - березень, Пелипчук М.П.
- „Маляр“ – березень, Самоїл Г.І.;
- „Слюсар з ремонту автомобілів“ – січень, Пелипчук М.П.

2.6. Організаційно-методичне забезпечення проведення обласних конкурсів професійної майстерності серед майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів за професіями:

- „Столяр“ – квітень, Самоїл Г.І.;
- „Електрозварник ручного зварювання“ – вересень, Семенюк П.П.

2.7. Розробка електронної програми з проведення учнівської олімпіади з предмета „Охорона праці“ – січень, Пачебула Т.В.

2.8. Надання практичної допомоги професійно-технічним навчальним закладам області з розробки інтегрованих робочих навчальних планів на 2014-2015 н. р. - упродовж року, Пачебула Т.В.

2.9. Аналіз рівня навчальних досягнень учнів і стан викладання предмета „Електротехніка з основами промислової електроніки” в ДПТНЗ „Острозьке вище професійне училище“, ВПУ-24 м. Корець, надання методичної допомоги викладачам – квітень, Пачебула Т.В.

2.10. Вивчення системи планування і здійснення контролю за станом викладання предметів професійно-теоретичної підготовки та форм узагальнення її результатів з професії „Електромонтер із ремонту та обслуговування електроустаткування“ в Клеванському професійному ліцеї і ДПТНЗ „Сарненський професійний аграрний ліцей“, надання методичної допомоги викладачам – жовтень, Пачебула Т.В.

2.11. Надання методичної допомоги заступникам директорів з виховної роботи з питань підготовки і проведення обласного огляду-конкурсу на краще облаштування учнівських гуртожитків професійно-технічних навчальних закладів – вересень, Торчило А.М.

2.12. Надання методичної допомоги професійно-технічним навчальним закладам у підготовці і проведенні заходів національно-патріотичного виховання - упродовж року, Торчило А.М.

2.13. Організація конкурсу фахової майстерності за професією „Маляр” – березень, Самоїл Г.І.

2.14. Організація конкурсу професійної майстерності за професією „Столяр“ – квітень, Самоїл Г.І.

2.15. Проведення ІІ етапу Всеукраїнського конкурсу фахової майстерності серед учнів професійно-технічних навчальних закладів області за професіями:

- „Кухар”, на базі ДНЗ „Рівненське вище професійне училище ресторанного сервісу і торгівлі“ - 26-27 лютого, Сульжик М.С.;
- „Слюсар з ремонту рухомого складу”, на базі Здолбунівського професійного ліцею залізничного транспорту – квітень, Семенюк П.П.;
- „Слюсар з ремонту автомобілів”, на базі Рівненського професійного ліцею - березень, Пелипчук М.П.;
- „Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва” на базі Клеванського професійного ліцею - квітень, Пелипчук М.П.;

- „Маляр”, на базі ВПУ –22 м. Сарни – квітень, Самоїл Г.І.

2.16. Проведення обласного конкурсу фахової майстерності майстрів виробничого навчання за професіями:

„Електрозварник ручного зварювання“ – жовтень, Семенюк П.П.;

„Столяр“ – травень, Самоїл Г.І.

2.17. Проведення ІІ етапу конкурсу „Кращий заступник директора навчального закладу з виховної роботи“ на базі ДПТНЗ „Сарненський професійний аграрний ліцей”, Радивилівського професійного ліцею, Здолбунівського професійного ліцею залізничного транспорту – жовтень, Середа Р.В.

2.18. Проведення обласної виставки-ярмарку робітничих професій - травень, Пелипчук М.П.

2.19. Проведення огляду-конкурсу на краще облаштування учнівських гуртожитків - жовтень-грудень, Середа Р.В.

2.20. Проведення обласної олімпіади з предмета „Спеціальна технологія кам’яних робіт” серед учнів професійно-технічних навчальних закладів області – лютий, Самоїл Г.І.

2.21. Надання методичної допомоги професійно-технічним навчальним закладам області з підготовки матеріалів для проходження ліцензування з сільськогосподарських професій, водіїв транспортних засобів і слюсарів-ремонтників - упродовж року, Пелипчук М.П.

2.22. Підготовка методичних рекомендацій щодо вдосконалення навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах з сільськогосподарських професій, водіїв транспортних засобів і слюсарів-ремонтників - упродовж року, Пелипчук М.П.

2.23. Надання методичної допомоги педагогічним працівникам у підготовці до атестації - упродовж року, методисти.

2.24. Проведення обласної олімпіади з предмета „Охорона праці” - березень, Пачебула Т.В.

2.25. Проведення огляду-конкурсу кабінетів охорони праці – листопад, Пачебула Т.В.

2.26. Організація та методичний супровід атестації професійно-технічних навчальних закладів, що атестуються у 2014 році - упродовж року, Сульжик М.С.

2.27. Організація та методичний супровід процесу ліцензування закладів різних форм власності та підпорядкування - упродовж року, Сульжик М.С.

2.28. Організація та методичний супровід виставки-ярмарку робітничих професій – травень, Сульжик М.С.

2.29. Надання методичної допомоги навчальним закладам щодо реалізації регіональних освітньо-виховних програм - упродовж року, Середа Р.В.

2.30. Надання методичної допомоги навчальним закладам з питань удосконалення діяльності психологічної служби - упродовж року,Середа Р.В.

2.31. Організація та методичний супровід проведення конкурсу „Кращий заступник директора з виховної роботи" - червень, Середа Р.В.

2.32. Організація та проведення щорічного фестивалю-конкурсу „Молодь обирає здоров'я" – травень, Середа Р.В.

2.33. Підготовка методичних рекомендацій „Співпраця адміністрації і психологічної служби з метою поліпшення навчально-виховного процесу" – упродовж року, Середа Р.В.

2.34. Підготовка методичних рекомендацій „Форми і методи діяльності учнівського самоврядування» - упродовж року, Середа Р.В.

2.35. Підготовка методичних рекомендацій „Яким має бути педагог-вихователь" - упродовж року, Середа Р.В.

2.36. Підготовка методичних рекомендацій „Аналіз та контроль за виховною роботою в профтехзакладах" - упродовж року, Середа Р.В.

2.37. Проведення І етапу (заочного) конкурсу „Кращий заступник директора з виховної роботи" – вересень, Середа Р.В.

2.38. Проведення фіналу конкурсу „Кращий заступник директора з виховної роботи" – грудень, Середа Р.В.

ІІІ. Розроблення та апробація державних стандартів професійно-технічної освіти:

- „Монтажник гіпсокартонних конструкцій" (ВПУ-1 м. Рівного; керівник творчої групи - Климчук П.П.);
- „Рихтувальник кузовів" (Рівненський професійний ліцей; керівник творчої групи - Маркушин О.А.);
- „Опоряджувальник будівельний" (ВПУ-1 м. Рівного; керівник творчої групи - Стрижеус І.В.).

Перелік конкретних робітничих професій, ДСПТО з яких плануються до розроблення та затвердження у 2014 р.:

- „Монтажник гіпсокартонних конструкцій" (ВПУ-1 м. Рівного);

- „Пічник” (Рокитнівський професійний ліцей; ДПТНЗ „Соснівський професійний ліцей; ВПУ-22 м.Сарни; Костопільський будівельно-технологічний технікум Національного університету водного господарства та природокористування);

- „Штукатур” (ВПУ-22 м. Сарни);

- „Слюсар із ремонту сільськогосподарських машин та устаткування” (ДПТНЗ „Сарненський професійний аграрний ліцей”);

- „Рихтувальник кузовів” (Рівненський професійний ліцей);

- „Провідник пасажирського вагона” (Здолбунівський професійний ліцей залізничного транспорту).

IV. Участь у заходах і проектах всеукраїнського та міжнародного рівнів

Участь у ІІІ етапі Всеукраїнського конкурсу фахової майстерності серед учнів професійно-технічних навчальних закладів області за професіями:

- „Кухар”;
- „Слюсар із ремонту рухомого складу”;
- „Слюсар із ремонту автомобілів”;
- „Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва” ;
- „Маляр”.

Обласний огляд-конкурс на краще облаштування учнівських гуртожитків професійно-технічних навчальних закладів

Виховання є найважливішою функцією суспільства з найдавніших часів. Без передачі суспільно-історичного досвіду від одного покоління іншому, без залучення молоді до соціальних і виробничих відносин неможливий розвиток суспільства, забезпечення культури та існування людської цивілізації. З розвитком суспільства змінюється і виховання: його мета, зміст, засоби.

Важливу роль у вирішенні проблеми виховання учнів в ПТНЗ відіграє правильне використання всього комплексу виховного впливу на учнів. Система виховної роботи у гуртожитку професійно-технічного навчального закладу дає змогу вихователю розвивати пізнавальні здібності учнів, забезпечити професійну самореалізацію особистості, виховувати таких громадян, які володіють системою загальнолюдських цінностей, духовними надбаннями українського народу, моральною, художньо-естетичною, правовою, трудовою та економічною культурою.

Специфікою системи позаурочної виховної роботи професійно-технічного навчального закладу є те, що учні які проживають в гуртожитку відірвані від сім'ї, і тому саме одним із пріоритетних напрямків роботи, є створення для мешканців комфортних житлово–побутових умов.

Гуртожиток має бути привабливим і затишним для учнів, у ньому необхідно створити умови для задоволення потреб у вільному спілкуванні, занятті улюбленою справою, фізичному розвитку, корисному та змістовному відпочинку.

Відповідно до наказу управління освіти і науки Рівненської обласної держаної адміністрації від 17 вересня 2013 року № 583 „Про проведення обласного огляду-конкурсу на кращий учнівський гуртожиток професійно-технічних навчальних закладів" ось уже п'ятий рік поспіль упродовж жовтня-листопада місяця, серед 19 професійно-технічних навчальних закладів області проводився обласний огляд-конкурс на краще облаштування учнівських

гуртожитків. Мета огляду-конкурсу полягала в покращенні стану матеріально-технічного забезпечення учнівських гуртожитків професійно-технічних навчальних закладів, умов проживання в них, активізації виховної роботи, узагальнення та поширення кращого досвіду роботи серед професійно-технічних навчальних закладів Рівненської області.

Огляд-конкурс учнівських гуртожитків професійно-технічних навчальних закладів проводився згідно з вимогами Нормативно-директивного документу Міністерства охорони здоров'я України „Санітарні правила оснащення, обладнання і утримання гуртожитків для робітників, студентів, учнів середніх навчальних закладів і професійно-технічних училищ".

Із метою якісної підготовки професійно-технічних навчальних закладів до огляду-конкурсу гуртожитків навчально-методичним центром професійно-технічної освіти у Рівненській області проведені засідання обласних методичних секцій:

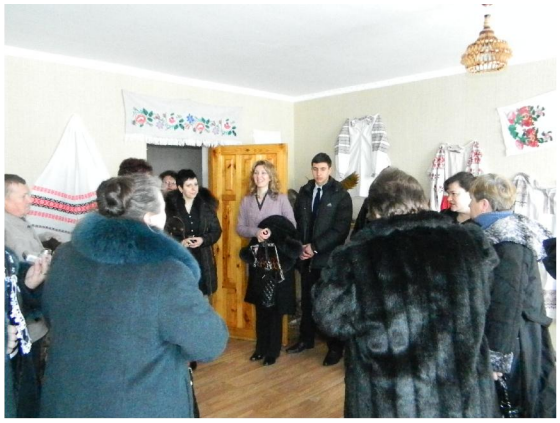

семінар-практикум вихователів і комендантів гуртожитків професійно-технічних навчальних закладів - 21 лютого 2013 року у Здолбунівському професійному ліцеї залізничного транспорту та Вищому професійному училищі № 1 м. Рівне на тему "Удосконалення виховної роботи, покращення житлово-побутових умов проживання учнів у гуртожитку професійно-технічного навчального закладу, як важливий напрямок навчально-виховного процесу";

секція вихователів - 1 жовтня 2013 року на базі Рівненського професійного ліцею з теми „Організаційно-методичне забезпечення виховної роботи в гуртожитку";

секція заступників директорів із виховної роботи – 10 жовтня 2013 року на базі Клеванського професійного ліцею, де було обговорено питання підготовки гуртожитку до огляду-конкурсу на краще облаштування учнівських гуртожитків професійно-технічних навчальних закладів.

З метою покращення виховної роботи в гуртожитку методист навчально-методичного центру професійно-технічної освіти Селях А.М. презентувала розробку методичних рекомендацій „На допомогу вихователю гуртожитку професійно-технічного навчального закладу”, яка запропонована для використання в роботі заступникам директорів з навчально-виховної роботи та вихователям гуртожитків профтехзакладів Рівненщини. У методичних рекомендаціях представлені інформаціно-методичні матеріали щодо організації виховної роботи в гуртожитку навчальних закладів.

Під час огляду проаналізовано роботу адміністрації професійно-технічних навчальних закладів щодо створення належних умов проживання в учнівських гуртожитках, стану збереження майна, організації самопідготовки і дозвілля учнівської молоді, формування здорового способу життя, роботу органів учнівського самоврядування.

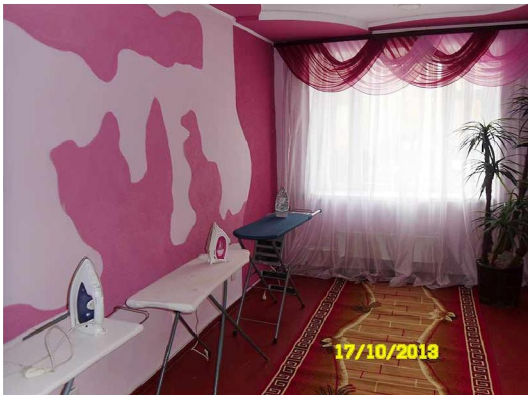

Підбиття підсумків та визначення переможців проводилося згідно з критеріями оцінки житлово-побутових умов в учнівських гуртожитках професійно-технічних навчальних закладів області за максимальною сумою набраних балів.

За результатами обласного огляду-конкурсу на кращий учнівський гуртожиток серед професійно-технічних навчальних закладів, рішенням журі конкурсу, було визнано переможцями:

- Здолбунівський професійний ліцей залізничного транспорту (директор Шевчук Р.І.) - І місце;

- Вище професійне училище № 22 м. Сарни (директор Городнюк В.П.), Державний професійно-технічний навчальний заклад „Рівненський центр професійно-технічної освіти сервісу та дизайну” (директор Назарук М.Й.) – ІІ місце;

- Рівненський професійний ліцей (директор Петриляк О.П.), Вище професійне училище № 1 м. Рівне (директор Стрижеус І.В.) та Державний професійно-технічний навчальний заклад „Сарненський професійний аграрний ліцей” (директор Морозюк М.П.) - ІІІ місце. Заклади-переможці нагородженні Почесними грамотами управління освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації.

Навчальні заклади області, які за рік досягнули суттєвих результатів у поліпшенні умов проживання учнів у гуртожитку відзначенні Подякою управління освіти і науки Рівненської обласної державної адміністрації, а саме: Державний професійно-технічний навчальний заклад „Березнівське вище професійне училище” (директор Ниймет О.Я.), державний навчальний заклад „Рівненське вище професійне училище ресторанного сервісу і торгівлі” (директор Рудик В.Л.), Державний професійно-технічний навчальний заклад „Острозьке вище професійне училище” (директор Юдін Ю.І.), Вище професійне училище № 29 смт Володимирець (директор Боровик В.П.), Дубенський професійний ліцей (директор Підкидач С.К.), Вище професійне училище №24 м. Корець (директор Дмитрієв М.І.), Радивилівський професійний ліцей (директор Колесник В.М.).

Щорічне проведення огляду-конкурсу сприяє активізації роботи керівництва і педагогічних колективів професійно-технічних навчальних закладів щодо покращення побутових умов проживання учнів у житлових кімнатах, приміщеннях загального користування, проведення занять у період самопідготовки, організації дозвілля, підвищення якості проведення виховних заходів, спрямованих на виховання в учнів любові до обраної професії, вивчення історії рідного краю, дотримання здорового способу життя, формування молодої освіченої людини в незалежній державі.

АКТУАЛЬНО

Сучасні вимоги та проблемні питання щодо підвищення рівня професійної підготовки за електрогазозварювальними професіями у профтехзакладах області.

Семенюк Петро Петрович
методист НМЦ ПТО
у Рівненській області

Основним завданням професійно-технічної освіти із початку її створення і до сьогоднішнього для є підготовка кваліфікованих робітників.

Розвиток інформаційного суспільства та виробничих технологій вносять свої корективи щодо професійних вимог та кваліфікації випускника професійно-технічного навчального закладу. На сьогодні вже недостатньо, щоб наш випускник, зокрема, електрогазозварювальних професій, мав певний багаж професійних знань, умінь і навиків, вмів якісно виконувати зварювальні роботи згідно вимог Державних стандартів. Нинішній випускних повинен самостійно орієнтуватись у професійній галузі, освоювати нові виробничі технології, самостійно навчатись і професійно самовдосконалюватись, щоб бути конкурентоздатним на ринку праці.

Життя ставить нові завдання, виникають нові проблеми, рішення; як казали мудреці: „Все йде - все змінюється“.

Тому нам важливо бачити реальний стан із підготовки кваліфікованих робітників, і саме конкретно - електро -, електрогазозварників, для того, щоб бачити недоліки, окремі прорахунки з їх підготовки, і мати можливість вносити певні корективи.

Під час засідань методичної секції педпрацівників електрогазозварювальних професій на базі профтехзакладів області ми маємо можливість ознайомитись із матеріально-технічною базою навчальних закладів з підготовки за названими професіями, комплексно-методичним забезпеченням, педагогічними працівниками, які проводять підготовку зварників, відвідати відкриті уроки із спецдисциплін та виробничого навчання. Як методист НМЦ ПТО, маю можливість ознайомитись із підготовкою за електрогазозварювальними професіями відвідуючи навчальні заклади, під час проведення ліцензування, атестації, проведенні комплексно-методичних перевірок.

Слід зазначити, що в усіх профтехзакладах області, які проводять підготовку за електрогазозварювальними професіями, а таких закладів у нас шість (ДПТНЗ „Дубровицький професійний ліцей“, ДПТНЗ „Соснівський

професійний ліцей“, Рівненський, Квасилівський та Дубенський професійні ліцеї та ВПУ № 29 смт Володимирець) створені належні умови з підготовки за названими професіями: наявні належні матеріально-технічні бази, комплексно-методичне забезпечення, педагогічні працівники. Приємно, що покращується забезпеченість закладів зварювальним обладнання (зварювальними напівавтоматами, інверторними джерелами живлення, зварювальними тренажерами), електронними засобами навчального призначення. Дедалі ширше у навчально-виробничому процесі використовуються інформаційно-комунікаційні технології, можливості мережі Інтернет, інтерактивні методи навчання тощо.

Поряд з тим існують і певні проблеми, які особливо проявляються при проведенні конкурсів фахової майстерності та олімпіад із спецдисциплін за електрогазозварювальними професіями серед учнів профтехзакладів.

У 2011 році було проведено Всеукраїнський конкурс фахової майстерності серед учнів ПТНЗ за професією „Електрозварник ручного зварювання“, а у 2012 році – обласну олімпіаду із спецдисциплін серед учнів ПТНЗ за професією „Електрозварник“.

Завдання олімпіади включали в себе комп’ютерне тестування із спецдисциплін (спецтехнологія, матеріалознавство, охорона праці, читання креслень) та виконання комплексного теоретичного завдання описового характеру із виготовлення зварного виробу за його кресленням.

Тести включали у себе 60 запитань з одним варіантом правильної відповіді; за правильну відповідь на запитання учень отримував 1 бал; максимальна кількість балів з тест становила – 60. При тестуванні учень мав можливість повертатись до попередніх запитань та вносити при цьому виправлення.

Тестування показало, що із 6-и учасників олімпіади найбільша кількість набраних балів становила – 56, або 93% від максимальної кількості балів; найменша – 23, або 38% від максимальної кількості балів. Середній відсоток набраних балів – 60,33%.

Дані результати кращі, ніж результати тестування, отримані при проведенні ІІ (обласного) етапу Всеукраїнського конкурсу серед учнів ПТНЗ за професією „Електрозварник ручного зварювання“ у 2011 році.

У 2011 році найбільша кількість набраних балів становила – 39, або 65% від максимальної кількості балів; найменша – 16, або 27% від максимальної кількості балів. Середній відсоток набраних балів – 49%. Кількість запитань і максимальна кількість балів становила так само - 60.

Бачимо, що результати суттєво покращились, що не може не радувати. Однак, слід зазначити, що середній відсоток набраних балів (60,33%) – це середній рівень знань. Не високий, чи достатній, а середній. Отже, висновок: **рівень теоретичний знань учнів із спецдисциплін**, як показують тести, – **середній**.

Провівши аналіз відповідей учнів на кожне із тестових запитань олімпіади відмічаємо, що найбільше помилок допустили учні на запитання пов’язані із **читанням креслень, позначенням зварних швів на кресленнях, знанням**

ГОСТів на зварні з'єднання, умовними позначеннями зварювальних електродів, маркуванням сталей, окремими питаннями про зварювальне обладнання. Порівнюючи з результатами конкурсу фахової майстерності бачимо, що учні найбільше помилок допускали з тих же питань (на ті ж теми), що і на конкурсі.

Комплексне теоретичне завдання описового характеру складалось із шести окремих завдань, за кожне з яких учасник мав можливість отримати максимально 10 балів, всього за завдання – 60 балів. Максимальна кількість балів, яку набрав один із учасників, становила – 43 (72%), мінімальна – 20 (33%), середня – 28 (47%).

Типові помилки при виконанні комплексного теоретичного завдання:

1. Читання креслень: неправильно вказували розміри пластин; розміри труб у дюймах (більшість не вказали); характеристика зварних з'єднань (не вказали кільцеві, монтажні з'єднання, напливи і нерівності обробити з плавним переходом до основного металу, зі скосом, чи без скосу кромок); характеристика металу і його зварюваність;
2. Підготовка до зварювання: необгрунтовано вибір електродів та зварювального обладнання (помилки: „трансформатор постійного струму“, „буду брати апарат трифазного струму“ (Який? Чому?);
3. Виконання зварювання: не враховано, що труба подачі і зливний патрубок зварюються при монтажі;
4. Обробка після зварювання: не вказано, що за кресленням шви №1 і №2 після зварювання потрібно обробити з плавним переходом до основного металу (вказав лише 1 учень); лише один учень вказав, що щільність шва можна перевірити промазавши його гасом, інші вказали, - переглянути візуально, залити воду, тобто, – відповіді учнів були неповні;
5. Охорона праці: „Одяг має бути із азбесту“, „Перед початком виготовлення виробу зварник повинен пройти інструктаж, отримати допуск на виконання робіт“ (Обов'язково?) Не повністю розкрито можливі надзвичайні ситуації та способи дій зварника при цьому, надання необхідної першої медичної допомоги;
6. Інші методи зварюваня: питання в багатьох розрито недостатньо, наприклад: „Переваги покритих електродів: практичність і швидке зварювання деталей. Недоліки: виділення шкідливих газів“.

Як бачимо, і при виконанні комплексного теоретичного завдання учні найбільше допускали помилок із вказаних вище тем відповідних спецдисциплін.

Враховуючи, що у ІІ етапі (обласному) Всеукраїнського конкурсу та обласній олімпіаді брали участь кращі учнів профтехзакладів за професією логічно припустити, що реальний середній рівень знань учнів у профтехзакладах з підготовки за електрогазозварювальними професіями ще нижчий (порядку 5-6 балів).Тому потрібно приділити більше уваги вказаним питанням.

Крім того, з метою підвищення рівня теоретичних знань із спецдисциплін за електрогазозварювальними професіями вважаю необхідним:

1. Підвищити відповідальність педпрацівників та контроль з боку дирекції за рівнем підготовки за електрогазозварювальним професіями.
2. З метою підвищення інтересу учнів до електрогазозварювальних професій на базі профтехзакладів організовувати тижні за професією; конкурси професійного спрямування, олімпіади, вечори, змагання, КВК, вікторини, зустрічі з відомими виробничниками, випускниками закладу, екскурсії на виробництво тощо.
3. Приділити увагу професійній спрямованості при вивченні предметів загальноосвітнього циклу. Так, наприклад, при вивченні математики розв'язувати задачі на визначення об'єму (маси) наплавленого металу, об'єму металу шва при зварюванні електродами конкретного типу; при вивченні фізики – визначення напруг, струмів, витрат електроенергії при виготовленні зварювальних виробів; з української мови – написання творів пов'язаних із зварювальним виробництвом; з іноземної мови – читання та переклад текстів на зварювальну тематику та інше. Підготувати збірники задач, завдань, текстів професійного спрямування.
4. Більш активно використовувати інформаційно-комунікаційні, інтерактивні технології навчання (зокрема, метод проектів), можливості мережі Інтернет. З цією метою провести роботу із забезпечення кабінетів спецтехнологій зварювальних робіт (першочергово) персональною комп'ютерною технікою, мультимедійним обладнання, доступом до мережі Інтернет, педагогічними програмними засобами професійного спрямування. Проводити роботу із підвищення рівня володіння педпрацівниками комп'ютерною технікою та інформаційно-комунікаційними технологія шляхом проведення навчань, курсів, тренінгів тощо.
5. Проводити роботу із розробки тестових завдань та активно використовувати комп'ютерне тестування при вивченні спецдисциплін за електрогазозварювальними професіями.
6. Проводити роботу із розробки власних електронних засобів навчального призначення – ЕЗНП (методичні та навчальні посібники, довідники, збірники, презентації, відеофільми тощо) та використовувати їх у навчальному процесі.
7. Створити електронні бібліотеки електронних засобів навчального призначення професійного спрямування. Забезпечити доступ до них учнів та педпрацівників закладу. Внести ЕЗНП в паспорти кабінетів, перелік комплексно-методичного забезпечення за професіями.

Проведений аналіз виконання практичного завдання на конкурсі фахової майстерності (2011 рік) показав, що в цілому учні були готові до виконання робіт - зовнішній вид відповідав вимогам техніки безпеки (середній показник – 97%); дотримувались вимог, щодо організації робочого місця (83%), технології зварювальних робіт (78%), правил охорони праці (89%), норм часу на виготовлення зварного виробу (79%).

Щодо якості виконання зварювальних робіт при виготовлені зварного виробу учні набрали від 74 балів із 80 (макс. кількість балів) до 15 балів (найнижчий результат). Середній показник – 44%.

Серед недоліків найчастіше учні допускали непровари та напливи (середній показник виконання проварюваності шва та відсутності напливів – по 31%), нерівності та підвищену жорсткість шва (показник їх відсутності – 34%). Дотримання геометричних розмірів шва становило в середньому 37%, випробування на герметичність відповідало 32%.

Як бачимо, виконання практичного завдання показало, що існують певні проблеми, щодо формування в учнів практичних виробничих умінь і навиків. Тому, у подальшому майстрам виробничого навчання та дирекціям профтехзакладів потрібно більше уваги приділяти виробленню в учнів практичних фахових умінь і навиків, у відповідності до Державних стандартів за професіями.

Інноваційні технології при виконанні оздоблювальних робіт

Розробка та впровадження нових та вдосконалення існуючих технологій в капітальному будівництві визначається необхідністю зменшення матеріальних та трудових витрат на їх виконання, щорічні розміри яких обчислюються мільйонами гривень, а також необхідністю скорочення інвестиційного циклу будівництва будівель і споруд.

Багатий досвід в галузі оздоблювальних робіт накопичений зарубіжними фірмами. Роботи із зовнішнього та внутрішнього оздоблення будівель та споруд, що виконуються безпосередньо на будівельних майданчиках за кордоном, в загальному об'ємі будівельно-монтажних робіт, складають усього 12-15%. Це досягається перш за все завдяки максимальній індустріалізації оздоблювальних робіт за рахунок граничного обмеження „мокрих" процесів на будівельних майданчиках та перенесення їх в заводські умови, а також монтажу на будівництві різних оздоблювальних елементів деталей заводського виготовлення.

Застосування механізованих методів проведення внутрішніх оздоблювальних робіт підвищує ефективність застосування будівельних сумішей, оскільки дозволяє організовувати виконання робіт потоковими методами та скоротити тривалість комплексних процесів виробництва робіт. На сьогоднішній день, при великих об'ємах виконання опоряджувальних робіт, застосовують такі види машин та пристосування: транспортні силоси, системи пневмоподачі сухих будівельних сумішей, змішувачі з автоматичним дозуванням води для приготування сумішей, однокамерні та двокамерні штукатурні машини.

Система подачі сухих будівельних сумішей

Завдяки застосуванню механізмів для виконання опоряджувальних робіт у два рази скорочується кількість спеціалізованих бригад та тривалість виконання робіт, а також, у залежності від

обраної схеми механізації, виконання штукатурних робіт, продуктивність праці при цьому підвищується в 2-4 рази у порівнянні з ручним виконанням робіт.

Аналіз досліджень в галузі оздоблювальних робіт показує, що більшість з них присвячено вивченню та удосконаленню технологій виконання робіт на основі створення та впровадження в практику будівництва нових ефективних оздоблювальних матеріалів, що змінюють традиційну технологію та сприяють підвищенню продуктивності праці й якості робіт. У даний час спостерігається тенденція до виробництва і використання ефективних матеріалів – сухих сумішей, що забезпечують комплексне використання сировинних ресурсів країни, підвищення якості будівельних робіт, можливість використання промислових відходів.

Однією з інноваційних традицій є використання в оздоблювальних роботах сумішей з додаванням золи. Уведення добавки SiO2 до золи сприяє підвищенню міцності вапнякових розчинів, що дозволяє забезпечувати сумісність з поверхнею, раніше пофарбованою вапняковими сумішами.

У США були проведені дослідження, які дозволили винайти композиційні покриття для створення декоративного ефекту. Інновація полягає у здатності композиції створювати багатоколірний і багатовідтінковий зовнішній вигляд після одноразового нанесення. Ще однією інноваційною розробкою є багатокольорова композиція покриття, що має зернистий, або рельєфний вигляд після одноразового нанесення.

Композиційні матеріали

Як показують дослідження, європейські матеріали в порівнянні з вітчизняними, мають кращі технологічні характеристики. На сучасному етапі іноземний фонд інноваційних ідей і пропозицій у сфері технології оздоблювальних робіт ширший і якісно кращий, ніж національний.

Методичні рекомендації з питань організації профорієнтаційної роботи (за результатами дослідно-експериментальної роботи)

В.П. Процюк, заступник директора з навчально - методичної роботи ДПТНЗ „Рівненський центр ПТО сервісу та дизайну”

Основними видами педагогічної діяльності, які здійснюють ся у професійно-технічному навчальному закладі, є викладання предметів професійного та загальноосвітнього циклу, виробничого навчання, позаурочна та виховна робота. Однак, виходячи з основних компонентів педагогічної діяльності, нормативних документів (Типового положення пор атестацію педагогічних працівників та інших документів), можна стверджувати. Що крім уже названих, до видів діяльності медпрацівників ПТНЗ можна віднести дослідницьку роботу.

Самостійно здійснювати науково-дослідницьку роботу медпрацівникам профтехзакладів без допомоги науковців неможливо. Дослідницьку роботу творчо працюючі викладачі та майстри виробничого навчання можуть здійснювати на базі експериментального педагогічного майданчика.

З вересня 2010 року за рішенням відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України та соціально-педагогічної ініціативи Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти на базі ДПТНЗ „Рівненський центр ПТО сервісу і дизайну” започатковано діяльність експериментального педагогічного майданчика з теми: „Відпрацювання організаційно-педагогічних умов підготовки робітників швейної галузі до самозайнятості”. Організаційно-методичне забезпечення діяльності майданчика було покладено на науковців Львівського науково-практичного центру ПТО. Безпосереднє керівництво ат організацію роботи здійснювала рада експериментального майданчика, до складу якої ввійшли: досвідчені медпрацівники навчального закладу, науковці Львівського НПЦ ПТО, методисти НМЦ ПТО у Рівненській області.

Оскільки провідним аспектом дослідження було з’ясування мотивації вибору учнями професії фахівця швейної справи, методом анкетування вивчено та проаналізовано фактори, які суттєво вплинули на вибір та роль у цьому виборі профорієнтаційної роботи медпрацівників Центру.

З цією метою на першому етапі експериментальної роботи було проведено анкетування учнів, організовано та узагальнено його результати, на сонові яких підготовлено та опубліковано декілька статей (автори: Кузьмич А.В., Процюк В.П., Колосюк Л.М.). Членами ради експериментального майданчика здійснено аналіз працевлаштування випускників за останні три роки та моніторинг їх адаптації на робочих місцях. Проаналізувавши отримані дані педагогічний колектив вніс відповідні корективи в організацію профорієнтаційної роботи. Рада експериментального майданчика вважає, що позитивними для вибору професії, а у подальшому для адаптації закріплення на робочих місцях та самореалізації є запровадження ступеневого навчання. У процесі навчання на ІІІ ступені, учні стають більш професійними, впевненіше почувають себе як майбутні фахівці швейної справи. Як результат навчання на ІІІ ступені, відсоток їх працевлаштування, відкриття власної справи збільшується. Вивчення думки роботодавців щодо рівня професійної підготовки Центром робітників швейної галузі показує, що переважна більшість (82 %) з них вважає, що ДПТНЗ „Рівненський центр ПТО сервісу і дизайну” дає достатню теоретичну та практичну підготовку випускникам, які обрали професію швейної галузі. Це підтверджує і належний рівень організації профорієнтаційної роботи педколективом Центру.

Враховуючи це, професійна орієнтація – це комплексна науково обґрунтована система форм, методів і засобів, спрямованих на забезпечення допомоги особистості у свідомому професійному самовизначення та трудовому становлення. Спираючись на результати дослідно-експериментальної роботи педагогічного майданчика, творча група рекомендує використовувати у профорієнтаційній роботі поетапно такі форми і методи:

1. Створення у навчальному закладі комісії з профорієнтаційної роботи.
2. Планування профорієнтаційної роботи.
3. Вивчення ринку праці, співпраця з центрами зайнятості (обласним, міським та районними).
4. Інструктивна підготовка педагогічних працівників до профорієнтаційної роботи. Закріплення за окремими територіями міста, області для проведення профорієнтації у загальноосвітніх школах
5. Індивідуальне планування педагогічними працівниками профорієнтаційної роботи на навчальний рік.
6. Організація дирекцією ПТНЗ консультацій для викладачів та майстрів виробничого навчання з питань профорієнтаційної роботи.
7. Залучення досвідчених фахівців виробничого навчання до виховання в учнів інтересу до професії, яку вони обрали.

8. Створення карти відстеження ефективності профорієнтаційної роботи на території області.
9. Організація психологом ПТНЗ тренінгів для медпрацівників з питань готовності до можливих помилок і виправлення їх.
10. Організація та проведення дня „відкритих дверей", екскурсій для учнів шкіл.
11. Проведення спільних заходів з учнями шкіл „КВК, концерти художньої самодіяльності, спортивні змагання та ін."
12. Організація та проведення творчих звітів гуртків, студій професійного спрямування за участю запрошених учнів
13. Демонстрація у загальноосвітніх школах відео презентацій про конкретні професії.
14. Організація виставок зразків продукції, яку виготовляють учні профтехзакладу.
15. Постійне висвітлення діяльності ПТНЗ у пресі, радіо на телебаченні, в Інтернет мережі з метою ознайомлення учнів шкіл з умовами навчання, діяльністю та здобутками навчального закладу.

Професійна орієнтація повинна враховувати індивідуальні особливості потенційного абітурієнта.

СКАРБНИЧКА ПЕДАГОГА

ДОСВІД РОБОТИ

Невірковець Лариса Федорівна,
методист НМЦ ПТО
у Рівненській області

Головне, щоб одночасно учень бачив,
спостерігав і робив.
Де є ці три речі, там є жива думка,
яка загострює розум.
В.О. Сухомлинський

У Концепції загальної середньої освіти зазначено: „Домінантною стає підготовка педагога, діяльність якого не обмежується викладанням власного предмета, фахівця, здатного до здійснення міждисциплінарних зв'язків, який усвідомлює значущість професійних знань в контексті соціокультурного простору. Важливим є його вміння організувати навчальний процес як педагогічну взаємодію, спрямовану на розвиток особистості, її підготовку до розв'язання завдань життєтворчості.

Реалізуючи гуманітарну природу своєї професії, вчитель як вихователь і організатор навчального процесу не обмежується оцінкою навченості учнів, а стимулює їхні особисті досягнення.

З огляду на нову ситуацію в освітньому просторі України педагог повинен уміти працювати в умовах вибору педагогічної позиції, технології, підручників, змісту, форм навчання тощо.”

Випускник професійно-технічного навчального закладу повинен швидко адаптуватися в самостійному житті, цілеспрямовано використовувати свій потенціал, як для самореалізації в професійному й особистісному плані так і в інтересах суспільства, держави.

„Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках фізики з метою формування в учнів інтересу до вивчення предмета”

(Із досвіду роботи викладача фізики вищого професійного училища № 29 смт. Володимирець, викладача вищої категорії, старшого викладача Жакуна Віталія Петровича)

Педагогіка співпраці, використання інформаційно-комунікаційних технологій, різних методів і форм організації навчальної діяльності з фізики на уроках і в позаурочний час забезпечують формування та розвиток ключових компетентностей, які передбачають здатність використати наявні знання й уміння на вищому рівні, переносити їх у різні ситуації, застосовувати практично, робити правильні висновки, створюють умови для самовизначення і самореалізації особистості

Цими особливостями нових підходів до системи освіти і виховання пояснюється актуальність досвіду Жакуна Віталія Петровича, викладача фізики вищої кваліфікаційної категорії вищого професійного училища №29 смт Володимирець.

Метою досвіду є теоретичне обґрунтування, розробка та доведення на практиці, що використання мультимедійних технологій на уроках забезпечить підвищення педагогічної ефективності навчання.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження полягають у розробці методичної системи використання мультимедійних технологій у навчанні учнів фізики в професійно-технічному навчальному закладі.

Із практичної точки зору головними перевагами застосування ІКТ у навчальному процесі є:

для викладачів:

- полегшення праці педагога;
- індивідуалізація навчання;
- збільшення швидкості одержання інформації;
- можливість моделювання і демонстрації процесів, які не можливо спостерігати в умовах кабінету фізики.

для учнів:

- робить урок цікавішим.
- надає можливість приймати активну участь у навчальному процесі, розвиває мотивацію;
- учні починають розуміти складні ідеї завдяки більш ясній та динамічній подачі матеріалу.

- розвиває особистісні й соціальні навички; учні працюють творчо, стають впевненішими у собі.

Вид досвіду за характером новизни - раціоналізаторський. Слід зазначити індивідуальну особливість педагогічного стилю викладача в проектуванні педагогічного процесу, а також педагогічні знахідки автора досвіду. В арсеналі навчально-методичного забезпечення технології:

- цілісні блоки презентацій;
- системи різнопланових та різнорівневих завдань для поглиблення знань, формування предметних умінь і навичок, самоконтролю, контролю і корекції обов'язкових знань, умінь і навичок;
- додаткові навчальні матеріали та завдання для учнів, що претендують на отримання високих балів.
- задачі практичного змісту.

Новизна досвіду полягає в оригінальному використанні педагогічних інновацій.

В основі даного досвіду лежить методологічний принцип моделювання педагогічного експерименту, що містить у собі такі етапи:

- підготовчий (робота з інформаційними джерелами, самоосвіта, участь у роботі семінару, курси Intel) 2009 - 2010 н.р.;
- проектувальний (теоретичне моделювання досвіду) 2009-2010 н.р.;
- організаційний (апробація даної моделі в педагогічній діяльності викладача на курсах підвищення кваліфікації, на засіданнях методичної комісії, семінарах) 2011-2012 н.р.;
- узагальнюючий (створення моделі педагогічного експерименту, оформлення результатів роботи) 2011-2012 н.р.;
- етап поширення й впровадження досвіду в педагогічну практику 2012-2013 н.р.

Використання інформаційних технологій має на меті реалізацію таких завдань:

- підтримку і розвиток системності мислення учня;
- підтримку всіх видів пізнавальної діяльності учнів щодо набуття знань, розвитку та закріплення умінь і навичок;
- реалізацію принципу індивідуалізації навчального процесу при збереженні його цілісності.

Тому недостатньо просто оволодіти тією або іншою інформаційною технологією. Необхідно виокремити і найефективніше використовувати ті її особливості і можливості, які можуть забезпечити розв'язання зазначених завдань.

Перебудовою змісту й організаційних форм навчальної діяльності у контексті розробки сучасних засобів інформаційної підтримки займалися А. Берг, Р. Вільямс, Б. Гершунський, М. Жалдак, Ю. Жук, В. Ізвожчиков, Е. Машбиць, І. Роберт та ін.

Сьогодні в освіті все більш поширеними стають мультимедійні технології (мультимедіа від англ. multi - багато, media - середовище), які є одними з

найбільш перспективних і популярних педагогічних інформаційних технологій. Вони дозволяють створювати цілі колекції зображень, текстів і даних, що супроводжуються звуком, відео, анімацією й іншими візуальними ефектами; включають інтерактивний інтерфейс й інші механізми управління.

Виникнення систем мультимедіа підготовлене як вимогами практики, так і розвитком теорії. Проте різкий ривок у цьому напрямку за останні декілька років пояснюється, насамперед, розвитком технічних і системних засобів. Це і прогрес у розвитку комп'ютерів: значно збільшений обсяг пам'яті, швидкодія, графічні можливості, характеристики зовнішньої пам'яті, досягнення в області відеотехніки, лазерних дисків, флеш- накопичувачах, а також їх масове впровадження. Важлива роль належить і розробці методів швидкого й ефективного стискування та розгортання даних.

Мультимедіа-інформація - це не лише традиційні статистичні елементи: текст, графіка, але і динамічні: відео-, аудіо- і анімаційні послідовності. Відомо, що людина сприймає 95% інформації, що поступає до неї візуально, у вигляді зображення. Таке подання інформації є наочним, а, отже, легше сприймається. Цікавими є дослідження щодо елементів штучного інтелекту в системах мультимедіа. Вони дозволили б адаптуватися до середовища спілкування, а, отже, оптимізувати процес спілкування з користувачем.

Відповідно, у цій області ще слід виконати величезну роботу аби визначити, як найкращим чином організувати навчальний процес при взаємодії із великою інформаційною системою.

Опис досвіду.

Технологія досвіду сприяє вирішенню наступних проблем:

- підвищення педагогічної ефективності уроків фізики при використанні мультимедійних презентацій.

Очевидно, що уміле поєднання комп'ютерних технологій і традиційних методів викладання забезпечать бажаний результат:

- високий рівень засвоєння фундаментальних знань з фізики та усвідомлення їх практичного застосування;
- створення та підтримання мотивації до вивчення предмету,
- активізують пізнавальну діяльність учнів, осучаснюють предмет, роблять його більш наочним.

Компанія Intel за розробленою та апробованою в різних країнах методикою проводить курси з використання мультимедійних технологій у навчальному процесі. Після проходження курсів Віталій Петрович набув навичок створення презентацій, публікацій, web-сайтів та творчо застосовує набуті знання при підготовці до уроків.

Мультимедійні презентації, які розробив Віталій Петрович, забезпечені графічним, відео- і звуковим супроводом, анімаціями. Їх застосування робить уроки фізики більш ефективними, порівняно з тими, де використовуються традиційні методи навчання, бо розширюють можливості аналізу фізичних явищ і процесів і, відповідно, поглиблене й усвідомлене вивчення курсу фізики та вивільнення резервного часу на уроці.

Перевагами використання мультимедійних засобів на уроках фізики, порівняно з традиційними засобами, є такі:

- покращення сприйняття, запам'ятовування фізичних понять без надмірних зусиль;
- можливості щодо відтворення фізичних процесів, про які на традиційних уроках можна лише говорити, звертаючись до уяви учнів, спираючись на їхнє абстрактне мислення;
- можливості щодо доповнення, корегування, повторення деяких епізодів;
- створення на уроці атмосфери зацікавленості, що має велике значення для сприйняття інформації.

Відомо, що до курсу фізики належать розділи, вивчення і розуміння яких потребують розвинутого образного мислення, уміння аналізувати й порівнювати. Насамперед йдеться про такі розділи:

- Електричне поле і струм.
- Електромагнітне поле.
- Коливання і хвилі.
- Хвильова і квантова оптика.
- Атомна і ядерна фізика

Більшість фізичних явищ у кабінеті фізики продемонструвати не можна. Це, наприклад, явища мікросвіту або процеси, що швидко відбуваються, досліди з приладами, які відсутні у фізичному кабінеті. Учні відчувають ускладнення, оскільки не в змозі уявити ці явища. Тож, Віталій Петрович за допомогою комп'ютера створив моделі явищ, які допомагають подолати цю проблему. Комп'ютерне моделювання забезпечує можливість створення на екрані комп'ютера живої, наочної й динамічної картинки фізичного досліду або явища, яке важко уявити і відкриває викладачу фізики значні можливості для удосконалення уроків. Зрозуміло, що уроки фізики із застосуванням мультимедійних засобів навчання потребують особливої підготовки, чіткого визначення мети, якої необхідно досягти. Для таких уроків потрібно продумано і педагогічно виправдано вносити справжній і віртуальний експерименти, пам'ятаючи, що мультимедійне відтворення різних фізичних явищ у жодному разі не замінить справжніх дослідів, проте в сукупності з ними забезпечить можливість пояснення фізичних закономірностей на високому науковому рівні.

Тому в обговоренні перспектив використання мультимедіа-ресурсів у навчанні фізики не повинна зменшуватися а ні роль наочного навчання, а ні роль викладача, який знає свій предмет і вміє керувати навчально-пізнавальною діяльністю своїх учнів. Лише озброївшись якісними мультимедіа-ресурсами, придатними для використання на уроці, а також методами їх застосування, можна сподіватися на успішний розвиток нових технологій навчання фізики.

Досить зручно використовувати презентації як для вивчення нової теми так і для перевірки вивченого матеріалу або для закріплення знань.

Наприклад тестові завдання у вигляді презентації за темами:

“Гравітаційна взаємодія. Закон всесвітнього тяжіння.”

“Механічні коливання і хвилі. Звук”

Властивості електромагнітних хвиль.

Закон збереження імпульсу. Реактивний рух.

Мультимедіа-ресурси за рахунок збільшення кількості інформації, поданої у візуальній формі, відкривають перед викладачем фізики нові можливості ефективної організації навчальної діяльності учнів, спрощують подання навчального матеріалу (кольорові динамічні ілюстрації, звуковий супровід, фрагменти "живих" уроків та ін.). При цьому електронні способи отримання, зберігання і перероблення інформації забезпечують розвиток нового виду навчальної діяльності учнів. Саме для реалізації цієї мети Віталій Петрович не лише сам працює над створенням навчальних презентацій, а й залучає до цього процесу учнів.

Використання ресурсів на уроці фізики сприяє швидкій зміні форм навчальної взаємодії викладача з учнями (фронтальні, групові та індивідуальні), взаємодії між учнями, а також варіювати межі самостійності учнів, надавати їм можливість працювати в індивідуальному темпі.

Важливу роль у процесі навчання фізики відіграє формування позитивних мотивів, заснованих на внутрішніх потребах учнів і є основним чинником успішності. Дослідження підтверджують, що застосування мультимедіа - ресурсів стимулює мотивацію учнів до вивчення фізики. Вони збуджують в учнів зацікавленість до навчання, а також допомагають їм у формуванні образів і моделей. Підвищенню активності учнів у процесі навчання фізики й ефективності процесу засвоєння нових знань і технологічних прийомів сприяє використання в мультимедіа-ресурсах різних проблемних ситуацій. Так, наприклад, під час ознайомлення з певним обсягом мультимедіа-інформації учні можуть не укластися в той час, який відведений для інформаційної взаємодії. При цьому виникає проблемна ситуація і, як наслідок, потреба удосконалення навичок і умінь, що вимагає допомоги з боку педагога. Відповідно, викладач вчить учнів планувати час роботи, застосовувати різні способи розв'язання однієї й тієї самої задачі, оцінювати отриману інформацію.

Проте засоби мультимедіа, як і будь-який навчально-методичний засіб, не можуть з однаковим успіхом бути ефективними одночасно для всіх учнів. Тому Віталій Петрович використовує ще й багато наочності у вигляді таблиць, приладів, діючих моделей, з допомогою яких проводить фізичні експерименти, які активізують розумову діяльність учнів і сприяють виробленню у кожного учня інтересу до здобуття наукових знань. Адже тільки навчання з інтересом формує стійку увагу, сприяє оволодінню основними розумовими операціями, виховує волю й свідому дисципліну, допомагає долати труднощі.

Висновки:

Використання мультимедійних технологій у навчанні учнів фізики забезпечить підвищення педагогічної ефективності навчання за рахунок:

- підвищення рівня позитивної мотивації учнів до вивчення фізики;
- забезпечення учнів способами комунікативного спілкування;
- розширення можливостей щодо створення проблемних ситуацій у процесі навчання фізики.

Для викладачів, головними перевагами комп'ютерного навчання є такі:

- Полегшення праці педагога.
- Індивідуалізація навчання.
- Збільшення швидкості одержання інформації.
- Можливість моделювання і демонстрації процесів, які не можливо спостерігати в умовах роботи в кабінеті фізики.

Переваги для учнів:

- Робить урок цікавішим.
- Надає більших можливостей для участі в навчальному процесі, розвиває мотивацію.
- Учні починають розуміти складні ідеї завдяки більш ясній і динамічній подачі матеріалу.
- Розвиває особистісні й соціальні навички; учні працюють творчо, стають впевненішими у собі.

Результативність досвіду.

Протягом 2012/2013 навчального року здійснювався моніторинг професійної майстерності викладача, що містив у собі такий діагностичний інструментарій:

- анкетування учнів "Урок очима учня";
- контрольні зрізи з фізики за завданнями різних рівнів складності;
- тестування з метою вивчення емоційного стану та мотивації навчальної діяльності учнів.

Експертна оцінка учнем уроку за результатами анкетування виявила високий рейтинг педагога.

Результати контрольних зрізів у порівнянні з минулими роками показали ріст рівня навчальних досягнень учнів:

- середнього рівня - на 7 %;
- достатнього рівня - на 12 %
- високого рівня – на 3 %.

Результати вивчення мотивації навчальної діяльності учнів показали такі домінуючі мотиви навчальної діяльності:

1. - 27% подобається дізнаватися про нове;
2. - 49% подобається викладач;
3. - 51% хочу знати більше;
4. - 73% на уроках цікаво.

Даний досвід розглянуто на засіданні навчально-методичної ради Начально-методичного центру професійно-технічної освіти у Рівненській області та рекомендовано для поширення в професійно-технічних навчальних закладах області за допомогою проведення різнопланової методичної роботи: семінарів, публікацій, відкритих уроків, презентацій.

Руденька Тетяна Миколаївна, викладач спецпредметів швейного виробництва ДПТНЗ „Рівненський центр професійно-технічної освіти сервісу і дизайну”

Впровадження методу „кокона” при вивченні теми: „Особливості виготовлення корсетних виробів”

Педагогічний колектив ДПТНЗ „Рівненський центр ПТО сервісу та дизайну” працює над єдиною методичною темою: „***Впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес при підготовці кваліфікованих робітників”***.

Тема є актуальною на сьогодні, тому що саме введення інноваційних педагогічних технологій спонукає до оновлення змісту навчання, введення нового, покращує і оновлює навчально-виховний процес. Викладачі і майстри виробничого навчання цілеспрямовано впроваджують в навчально-виховний процес інтерактивні методи навчання, а також інноваційні технології з метою удосконалення педагогічного процесу та внесення новизни в традиційну форму навчання.

На сьогодні перед педагогічним колективом Центру, який є одним із найкращих навчальних закладів області, стоїть важливе завдання – забезпечення якісної підготовки висококваліфікованих конкурентноспроможних спеціалістів швейної галузі згідно вимог міжнародних стандартів. Тому в даному інноваційному проекті простежується процес навчання, що містить в собі систему засобів і прийомів навчальної діяльності між педагогом і учнем, від поставленої мети викладачем до кінцевого результату, що визначається професійною спроможністю учня.

Знання та вміння застосовувати прогресивні системи конструювання одягу, уніфіковані технології обробки із використанням нових прикладних матеріалів та сучасного швейного обладнання є передумовою підвищення ефективності виробництва, зростання продуктивності праці та покращення якості продукції, а також дає можливість раціонально використовувати матеріали та зменшити витрати часу на виготовлення швейних виробів.

Навчальною програмою з технології виготовлення одягу передбачено 4 години на вивчення теми: „Особливості виготовлення корсетних виробів”. З конструювання одягу та виробничого навчання згідно стандартів ПТО дана тема не вивчається. У зв’язку з цим в навчальну програму внесені зміни в межах допустимих 20% регіонального компоненту від загального фонду навчального часу (з 35 до 42 год.). Резерв додаткових годин дає можливість на уроках технології розглянути виготовлення лекал корсетних виробів методом «кокона». Даний метод є інноваційним, тому що на відміну від інших систем конструювання і моделювання одягу відсутня операція знімання вимірів фігури

людини, а також побудова базової основи виробу та моделювання. Крім того, відпадає важливий етап у процесі виготовлення корсетних виробів за індивідуальним замовленням - відсутність першої примірки виробу, оскільки лекала виготовляються безпосередньо на фігурі людини.

Технічне переоснащення підприємств швейної галузі і впровадження нової техніки, удосконалення методів конструювання і моделювання одягу, застосування новітніх технологій обробки швейних виробів висуває великі вимоги щодо підготовки робітничих кадрів.

Тісна співпраця з базовими підприємствами міста та області ЗАТ „Рівне-Стиль”, спільним українсько-німецьким підприємством „Генріхс-Л”, домом весільної моди „Еліт” та іншими підприємствами індивідуального виготовлення дягу, які є замовниками робітничих кадрів, дозволила поповнити матеріальну базу Центру новим більш прогресивним обладнанням та засобами малої механізації. Крім того, під час проходження стажування майстрів виробничого навчання та викладачів спецпредметів на даних підприємствах вивчаються методи уніфікованої технології, відбувається знайомство з новим обладнанням та новітніми матеріалами. Новизна впроваджується в навчальний процес, що створює передумови максимально наблизити навчальний процес до виробничої діяльності робітників швейної галузі. І в першу чергу це стосується підприємств індивідуального виготовлення одягу, які потребують кравців V розряду з вмінням виготовляти корсетні вироби.

Майстри виробничого навчання широко впроваджують метод „кокона” для розробки нових екстравагантних моделей одягу.

У навчальному закладі створена творча група у складі майстрів виробничого навчання та викладачів, під керівництвом яких учні створюють колекції сучасних моделей одягу і демонструють їх на подіумах Центру, Києва, Севастополя, Калинівки. Модельна агенція „Стиль і мода” демонструє ексклюзивний одяг на Всеукраїнських і Міжрегіональних конкурсах моделей одягу, тим самим розкриває сутність швейної професії, яка є на сьогодні однією з найбільш затребуваних.

Отже, застосування в навчальному процесі новітніх інноваційних технологій навчання розкриває можливість для формування творчої особистості, здатної не тільки здобувати знання та вміння в рамках навчальної програми, але й творчо мислити, генерувати нові ідеї, самостійно працювати з навчальним матеріалом, користуватись інформаційними джерелами, використовувати необхідну інформацію для всебічного розвитку і поглиблення знань з професії, проявляти ініціативу, оцінювати свою роль в суспільстві, що є важливим для сучасного кваліфікованого робітника швейної галузі.

Тема програми: „Особливості обробки корсетних виробів”.

Тема уроку: Модулі сучасних корсетних виробів. Особливості конструкції корсетних виробів.

Мета уроку: ознайомити учнів з короткими історичними відомостями створення корсетних виробів, їх конструктивними особливостями, навчити інноваційним технологіям виготовлення ліфа корсета; розвивати пізнавальну активність учнів; виховувати творчий інтерес до обраної професії.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Метод проведення: робота в малих групах (пошук інформації).

Унаочнення уроку: малюнки моделей корсетних виробів; зразки готових виробів і методів обробки деталей та вузлів, плакати, відеофільм: майстер-клас „Виготовлення корсетних виробів”, харчова плівка, скотч, маркер, ножиці, журнали „Ательє“, „Бурда“.

Дидактичне забезпечення: картки–завдання; опорні конспекти, інструкційно-технологічні карти.

Хід уроку

1. Організаційна частина:

- перевірка наявності учнів;
- повідомлення теми уроку;
- повідомлення мети уроку.

2. Актуалізація опорних знань. Робота в малих групах.

На попередньому уроці учні отримали домашнє завдання: підготувати короткий звіт про проведену пошукову роботу щодо історії розвитку корсетів, впливу корсетів на здоров’я людей, описати матеріали для виготовлення корсетів та методів обробки деталей та вузлів корсетних виробів, а також виконати малюнки моделей сучасних виробів з корсетами та корсажами.

Для пошуку інформації запропоновані такі джерела:

- журнали «Ательє», «Бурда»;
- навчальний посібник «Методи обробки швейних виробів» (Г.Г. Білоусова та ін.);
- енциклопедія моди;
- методичні рекомендації „Конструювання і моделювання корсетних виробів”.

У даному випадку на уроці застосовується метод випереджального навчання, оскільки учні ведуть пошукову роботу вдома чи в бібліотеці під час підготовки до уроку, а на уроці доповнюють викладача цікавою та змістовною інформацією з даної теми.

Під час перевірки домашнього завдання учні знайомлять усіх присутніх з підготовленою ними інформацією. І так, стає зрозумілим те, що учнів можна розділити на невеликі групи по 4-6 чоловік відповідно за напрямками їх пошукової роботи.

У першу групу під назвою „ІСТОРИК” об’єдналися учні, які вели пошук інформації з історії розвитку і становлення форм корсетів та корсажів.

Інформація лектора групи

З історії розвитку форм та конструкцій одягу випливає, що корсет одягали на тонкі сорочки не тільки жінки, але й чоловіки. В епоху Ренесансу (XVII ст.) як дівчатка, так і хлопчики носили корсети, адже їхній одяг до шести років був однаковим.

Глобальна епоха моди на корсет настала із розповсюдженням іспанської моди XVI- XVII ст. В той час корсет шився на каркасі з металу або дерева, який взагалі перетворився в панцир, що деформував жіночу фігуру (малюнок 3).

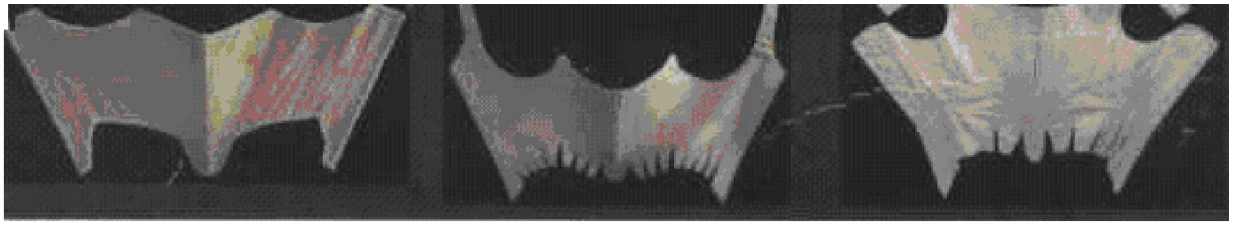

Малюнок 1. Жіночі корсети

Тільки наприкінці XVIII століття корсет втратив твердість і став м‘яко облягати фігуру жінки. Новинкою моди було зниження верхнього вирізу корсета, який перестав стягувати груди, тільки підтримував їх.

Корсети в той час ділились на верхні та нижні корсети-корсажі. До корсажів пришнуровувались рукави (малюнок 2).

Малюнок 2. Корсаж із пришнурованими рукавами середини XVIII ст.

Малюнок 3.Корсет початку XX ст.

В XIX ст.. розпочалася «війна» проти корсетів, прибічники якої говорили про його шкідливість і вимагали його заборони.

Доповнення учнів групи про історію розвитку корсета

У всі часи проти корсетів були чоловіки, проте жінки продовжували носити їх всупереч здоровому глузду. Прагнення бути красивою було понад усе („Журнал для господинь, 1913 в.”).

З відкриттям рентгенівських променів була доведена шкідливість корсетів. Людство згадало про природні лінії талії і було припинено нездорову деформацію тулуба корсетом.

Коко Шанель - легендарна особистість паризького „від кутюр” зробила ідеалом новий простий модний вислів: „**Справжня елегантність завжди пов‘язана з вільною можливістю руху”.** На її думку мода, не визнана народом, не є модою. Це стосується і корсетів.

Друга група „КОНФЕКЦІОНІСТ” ознайомила всіх присутніх з матеріалами верху, підкладки, прокладочних матеріалів та різновидністю підсилюючих елементів, які застосовувалися в давнину і є актуальними сьогодні при виготовленні корсетів.

До матеріалів верху можна віднести креп-сатин, атлас, парчу, натуральний шовк, сучасні еластичні матеріали та багато інших тканин, які випускає сучасна текстильна промисловість. Ці тканини повинні мати гладку поверхню і хороші гігієнічні властивості. Підкладкові тканини підбираються в колір основної тканини і застосовуються для того, щоб закрити прокладку і шви з‘єднання деталей, підвищити щільність тканини та застерегти її від розтягування. Для обробки корсетних виробів пропонується застосовувати бавовняні та віскозні підкладкові, а також тонкі трикотажні полотна. З метою оздоблення корсетних виробів широко використовується обкантувальна тасьма, бавовняне шитво, мереживо, фестони, паєтки тощо, для оформлення застібки – ґудзики, тасьма з металевими гачками і петлями, тасьма-блискавка, блочки та люверси тощо.

Важливу роль у виготовленні корсетів відіграють дублюючі матеріали, які забезпечують необхідну щільність тканини, а також забезпечують їх від розтягування. Велика різновидність клейових прокладочних матеріалів дає можливість виготовити корсетні вироби різної форми облягання та щільності: жорсткі, напівжорсткі, вільно облягаючі фігуру корсети. Для виготовлення жорстких і напівжорстких корсетних виробів рекомендується застосовувати два або три шари клейової бязі, чи клейову бортовку. Для дублювання деталей корсетів, що вільно облягають фігуру, можна використовувати дублерин. Клейові матеріали слід підбирати, враховуючи властивості тканини верху.

Для виготовлення жорстких корсетів використовується пластмасовий „китовий вус” і кісточки із пружинної та спіральної сталі (малюнок 4).

Пластмасові кісточки (регелін) виготовляються із поліпропілену шириною 0.7 і 1,0 см. Вони легко розрізуються ножицями. Для забезпечення тканини від пошкодження краї регеліну під час обрізання необхідно заокруглювати, а ще краще - запаяти. Слід сказати, що пластмасові кісточки не є такими пружними, як стальні. Їх можна настрочувати на швейній машині безпосередньо на припуски деталей або підкладку, тому вони не потребують додаткової обшивки.

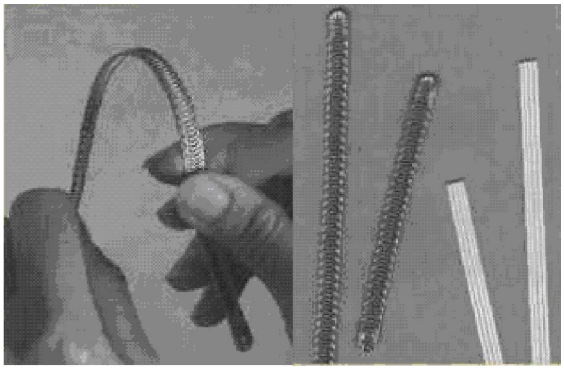

Малюнок 4. Підсилюючі елементи.

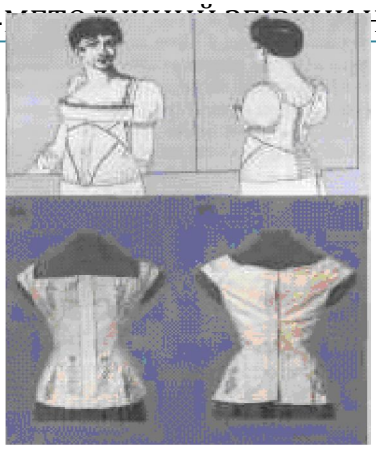

Малюнок 5. Корсет, прикрашений вишивкою та декоративними строчками

Третя група учнів „ТЕХНОЛОГ” ознайомила з видами застібок корсетів минулого і запропонувала методи обробки сучасних моделей одягу з корсетами.

В 20-ті роки XIX ст. жіночий силует змінився, лінія талії змістилась на своє природнє місце. Корсет знову шився із льону, бавовни та сатину світлих відтінків в два або три шари, часто прикрашався вишивкою. Для шнурівки призначались обметані вручну петлі, а також кістяні кільця, які пришивались вздовж спинки. Корсет шнурувався хрест-навхрест, при цьому отвори для шнурівки розміщувались один навпроти одного. За допомогою декоративного вистьобування утворювались рельєфи, в які вставлявся тонкий шнур для створення необхідної щільності, бо посилюючі елементи застосовувались в мінімальній кількості (малюнок 5).

Найбільш поширеним та найпростішим видом застібки є шнурівка. За допомогою цієї застібки регулюється об’єм грудей, талії, стегон. Шнурування виконується за рахунок атласної стрічки, різноманітних шнурівок. В цьому виді застібки застосовуються металеві обкантовки – люверси та блочки, з допомогою яких обробляються отвори для шнурівки

Малюнок 6. Обробка застібки шнурівкою

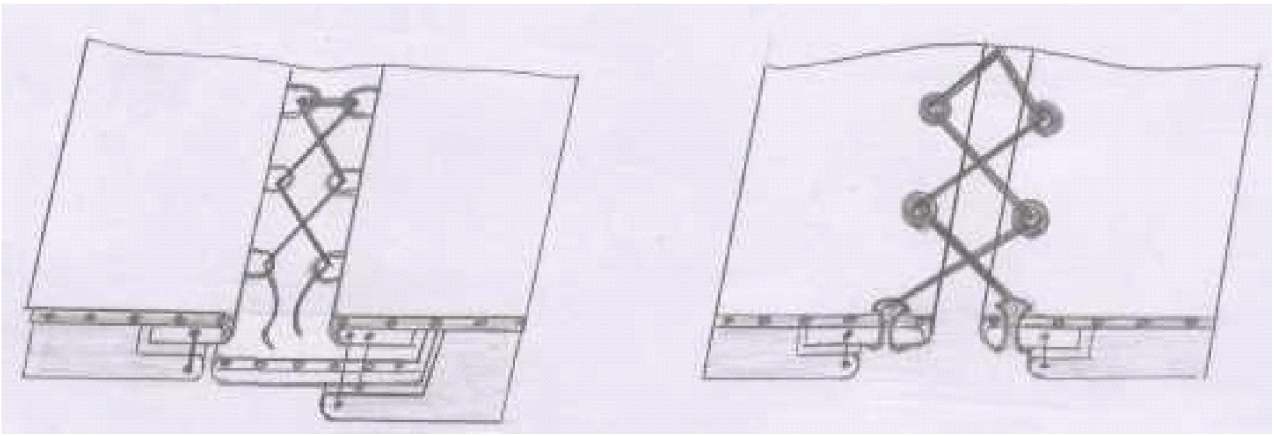

Четверта група „ДИЗАЙНЕР” розповіла про напрям сучасної моди на корсетні вироби і представили малюнки моделей одягу з різними видами корсетів.

Сучасна мода не бажає відмовитись від стрункіх витончених силуетів. Цим пояснюється секрет успіху корсетів і корсажів різноманітних форм.

Топи і сукні з корсетами дивують своєю вишуканістю, неповторністю: незвичайний колір, оригінальні малюнки, відблиск матеріалу, сучасні екстравагантні силуети. Відчуття блиску і розкішності моделей для святкових подій із атласу, шифону, креп-сатину з мереживом і шнурівкою вишукано доповнюють спокусливий образ. Успіх корсетів в їх різновидності; від класичних форм - до екстравагантних моделей. Корсажі і корсети, відкриваючи ті частини тіла, якими можна похвалитись, моделюють «проблемні» ділянки фігури. Дані вироби претендують на еротику і функціональність. Вони знову можуть розраховувати на успіх в сучасній жіночій елегантній моді, не лише як білизна, але й як самостійний елемент одягу, який підкреслює красу природних ліній жіночого тіла, надає фігурі бажаних пропорцій і форм.

Важливим є правильний підбір корсетних виробів до фігури людини, що створює умови для гарної посадки, забезпечує добре самопочуття. Правильно підібраний виріб є гігієнічним, не сковує руху, не порушує функцій кровоносної системи, органів дихання і травлення.

В якості оздоблення корсетів і корсажів використовується вишивка, драпування, шнурівка, паєтки, бісер, аплікація, мереживо тощо.

Для того, щоб не відчувався тиск корсета на лінії талії та на ділянці грудей, необхідно правильно підібрати силует. Сучасна мода пропонує велику різновидність силуетних форм і членувань корсетів (малюнок 7).

Малюнок 7. Моделі сучасних виробів з корсетами.

Учні четвертої групи запропонували свої розробки моделей жіночого одягу з різними видами корсетів (малюнок 8).

3. Організація сприймання матеріалу.

3.1. Для виготовлення лекал корсетних виробів методом „кокона” необхідно фігуру людини обмотати харчовою плівкою, яка щільно прилягає до тіла. Поверх плівки розміщується скотч в

горизонтальному і вертикальному напрямках, за рахунок чого утворюється об‘ємна форма. На створеному „коконі” маркером наносяться лінія талії, стегон та грудей, конструктивні лінії і лінії верхнього та нижнього зрізів.

Наступним кроком є розрізування „кокона” по середині пілочки і спинки та рельєфах. Обережно знімаються деталі „кокона” з фігури замовника, лекала розрівнюються і розкладаються на папері для обкрейдування. Робочі лекала бажано вирізувати з картону. При розкрої виробу на тканині додають припуски на шви згідно технічних вимог. Деталі дублюються, зшиваються рельєфи, заметується застібка. І виріб готовий до другої примірки.

Слід підкреслити, що виготовлення лекал за допомогою методу „кокона” є новою прогресивною методикою, тому що економиться час на виготовлення лекал, а також непотрібно виготовляти макет корсета і проводити першу примірку на фігурі людини.

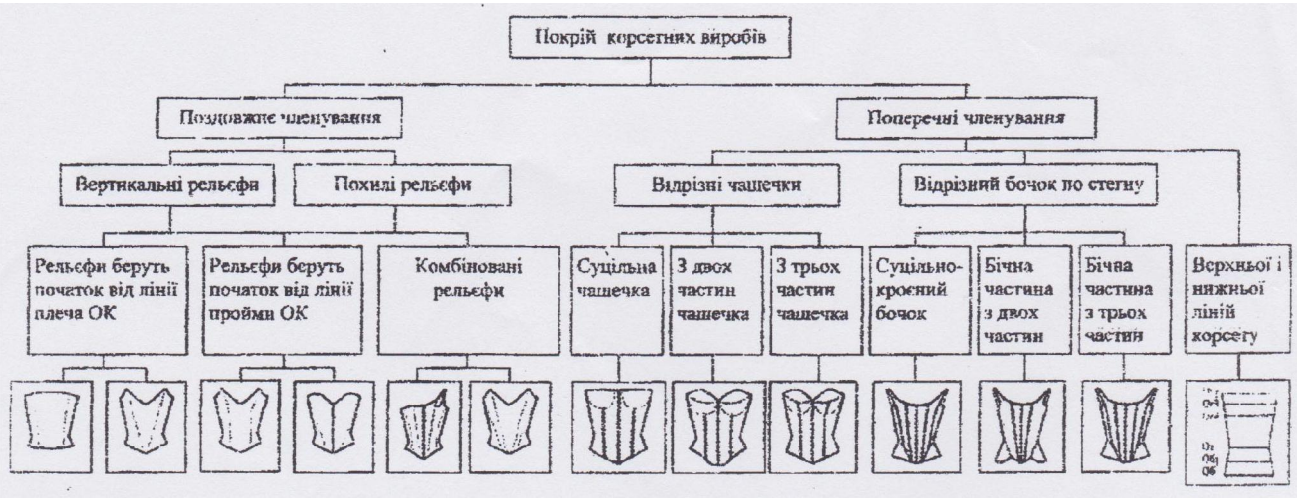

3.2. Для того, щоб не відчувався тиск корсета на лінії талії та на ділянці грудей необхідно правильно підібрати силует майбутнього виробу.

4. Осмислення і закріплення знань виконується за картками-завданнями.

5. Домашнє завдання: розробити моделі сучасних корсетів з різними видами членувань; повторити обробку застібки на тасьму «блискавка».

Список літератури:

1.Журнали «Ательє», № 1, 2, 11, 2003 р.;
№ 1, 3, 9, 2004 р.;
№ 1, 5, 8, 9, 2005 р.;
№ 1,2, 2006 р.;
№ 2, 2007 р.

2. Борецька Є.Я., Малюга П.М. Технологія виготовлення легкого жіночого та дитячого одягу: Навч. посібник,-К.; Вища шк., 1991.-3676 с.: іл.

3. Білоусова Г.Г., Колосніченко М.В., Курганський А.В. Методи обробки швейних виробів: Навч. посібник.- К.: МВЦ « Медінформ», 2007.-292с.

4. Л. Кибалова, О.Гербинова, М. Ламарова .Иллюстрованная энциклопедия моды: «Артия».

ВІДКРИТИЙ УРОК

Безушко Ірина Володимирівна,
методист
ДПТНЗ „Рівненський центр ПТО сервісу та дизайну”

Тема уроку: „Духовне життя нації крізь трагічну історію нещасливого кохання в романі Ліни Костенко „Маруся Чурай”. Майстерність автора у змалюванні характерів”

Мета: дослідити майстерність письменниці у змалюванні образів роману, розкрити їх неповторну індивідуальність, духовну силу і красу Марусі Чурай, що органічно зливається з образом України; визначити жанр твору; розвивати спостережливість, творче мислення учнів, уміння узагальнювати матеріал, виділяти основне; виховати почуття людської гідності, доброти, милосердя, справедливості.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: портрети Ліни Костенко, Марусі Чурай, текст роману „Маруся Чурай”, ілюстрації до твору, запис пісень легендарної піснярки, словник, на дошці – тема й епіграф, пісні „Чураївна” , мультимедійне обладнання.

Епіграф:

Красива ж я була, правда?
Схожа на свою матір.
Смілива я була, правда?
Схожа на свого батька.
Співуча я була, правда?
Схожа на свій народ.
„Маруся Чурай” Л. Костенко

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація опорних знань (перевірка вивченого)

Викладач. Минулого уроку ми з вами розглядали сюжет роману у віршах „Маруся Чурай”. До сьогоднішнього уроку ви всі повинні були дочитати цей роман. Підготуватися до характеристики образів твору, виписати потрібні цитати. Отож, зараз ми перевіримо, як ви виконали домашнє завдання.

Учениця біля дошки випише цитати, які підготувала, до образу Марусі Чурай та розмістить їх навколо портрету таким чином, щоб цитати до образу героїні як жінки розміщувались зверху, а як патріотки – знизу.

Поки буде виконуватися це завдання, перевіримо ваші знання за змістом твору у формі тестів. На екрані ви побачите запитання, відповіді на які ви

напишете на бланках, що я вам роздала. Писати необхідно лише букви, що відповідають правильній відповіді.

1. *Хто з героїв роману*

«…народився під такою зіркою,
що щось в душі двоїлося йому»?

а) Гриць Бобренко; в) Семен Горбань;
б) Лесько Черкес; г) Іван Іскра;

2. *Як урятували Марусю від страти?*

а) народ вступився за авторку пісень;
б) Іван Іскра переконав суддів у її невинності;
в) Іван Іскра привіз указ про помилування;
г) посланець привіз указ, підписаний Є. Вишневецьким.

3. За який злочин судять Марусю Чурай?

а) за те, що отруїла коханого за зраду; в) дівчину звинуватили в чаклунстві;
б) за те, що отруїла свою суперницю; г) за те, що зрадила Батьківщину.

4. Хто з героїв роману „ …підняв козацтво за свободу, універсалом обіслав полки”?

а) Мартин Пушкар; в) Гриць Бобренко;
б) Богдан Хмельницький; г) Іван Іскра.

5. Який період зображено в романі?

а) епоха гетьмана Івана Мазепи; в) епоха Богдана Хмельницького;
б) друга половина XVI століття; г) перша половина XVIII століття.

6. Кому довіряє Маруся свою таємницю в розділі „Сповідь”?

а) вітру; в) Івану Іскрі;
б) сонцю; г) суддям.

7. Яку проблему порушено в романі?

а) патріотизму; в) екології.
б) землі;

8. Твір „Маруся Чурай” має:

а) історичну основу; в) реальну основу.
б) фантастичну основу;

9. Як називається перший розділ роману „Маруся Чурай”?:

а) „Страта” в) „Гінець до гетьмана”;
г) „Якби знайшлася неопалима книга…”;
б) „Полтавський полк виходить на зорі”; ґ) „Сповідь”

10. *Хто з героїв роману „Маруся Чурай” сказав слова:*

Про наші битви – на папері голо.
Лише в піснях вогонь отой пашить.
Таку співачку покарать на горло, –
Та це ж не що, а пісню задушить.

а) Гриць Бобренко;
б) Богдан Хмельницький;
в) Маруся Чурай;
г) Бобренчиха.

11. *Визначте віршовий розмір рядків твору:*
Усі віки ми чуєм брязкіт зброї,
Були боги в нас і були герої,
Який нас ворог тільки не терзав!
А) хорей в) дактиль
Б) ямб г) анапест

А тепер передайте ваші листочки з останніх парт на перші.
(перевіряє роботи учениця і аналізує їх в кінці уроку)

III. **Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми, мети і завдань уроку**

Викладач. Сьогодні ми продовжимо розглядати незвичайну книгу – книгу про історію, пісні, кохання і зраду. Як говорив відомий літературознавець М.Слабошпицький: „Маруся Чурай” Ліни Костенко – не просто наша обікрадена й поганьблена історія, не тільки художня енциклопедія життя українського народу середини 17ст. Це історія, яка осмислює саму себе, мисляча історія… Якщо в національному письменстві є такі твори, як „Маруся Чурай”, значить воно не безнадійне і не безнадійна доля того слова – воно виживе й вистоїть у цьому складному й трагічному світі, який не має сентиментів до жодного народу” (лунає музика; через проектор – слайд-шоу про „Марусю Чурай” Ліни Костенко).

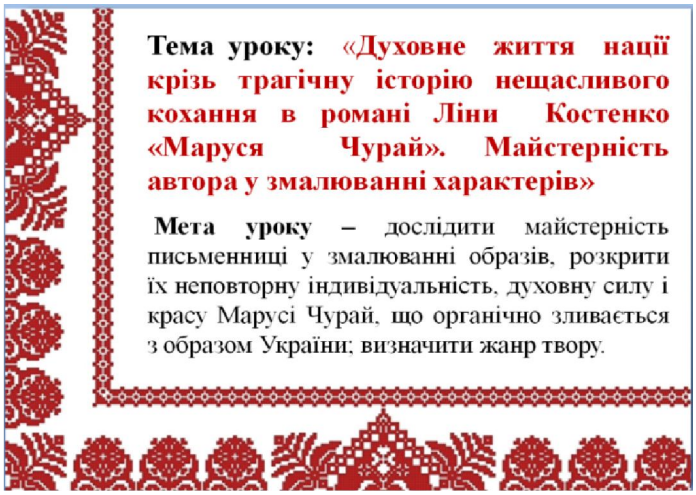

(Викладач повідомляє тему та мету уроку, звертає увагу на проблемне запитання, записане на дошці)

Проблемне запитання: **Чому Маруся Чурай – це голос України, її душа?**

Хай кожен з вас для себе дасть відповідь: чи достойні ми з вами сьогодні нашого минулого, тієї славної сторінки в історії народу? (зачитуємо епіграф).

IV. **Сприйняття навчального матеріалу**.

Викладач. Про що цей твір і хто в ньому є головним героєм?
Викладач. Що поклала в основу свого роману Л. Костенко?

Викладач. Для роботи на уроці ви розділились на групи, обираючи собі ті випереджальні завдання, які вам цікаво було дослідити. Група літературознавців визначала жанр цього твору.

Учень. Це історичний роман у віршах…

Викладач. Давайте розкладемо цей термін на частини й пояснимо їх.

Отже, чому історичний? Ви вже прочитали твір і можете сказати, які події, реальні чи вигадані, покладені в основу сюжету, про яких історичних осіб згадується в ньому? (Трагічна розповідь про кохання дівчини з легенди - Марусі Чурай, що з її піснями, сповненими духу вольності, січове козацтво вирушало в походи, - покладена яскравими мазками на полотні історичних реалій України XVII століття. Хоча головна героїня твору не є історичною постаттю, у романі присутні історичні особи, зокрема гетьман Богдан Хмельницький та Іван Іскра, сюжетною канвою роману є реальна епоха Хмельниччини. Історичні особи – Б.Хмельницький, Є. Вишневецький.)

Викладач. Чому це роман? Які особливості цього епічного жанру присутні у творі Л. Костенко? (Великий обсяг, кілька сюжетних ліній, розповідь про життя героя від народження до смерті.)

Викладач. Яка ж особливість роману у віршах?(Це одна з надзвичайно рідкісних форм епічної та ліро-епічної поезії. Автор повинен дотримуватися вимог роману як великого розповідного жанру, а водночас - особливостей поезії: віршового ритму, розміру, поетичних тропів. В українській літературі роман Ліни Костенко "Маруся Чурай" займає найвищий щабель цього рідкісного жанру.)

Записати в зошитах.

Роман у віршах – це велика форма ліро-епічного жанру, для якого характерні:
- наявність розгорнутого сюжету (кількох сюжетних ліній);
- використання ліричних та епічних засобів у відтворенні дійсності;
- розкриття внутрішнього стану героїв;
- багатогранне окреслення характерів;
- написання віршовою мовою.

Викладач. Маруся – справжня жінка і справжня патріотка України, про це говорять рядки роману (зачитуються рядки роману, які характеризують патріотизм Марусі)

Групи фольклористів та істориків готували відповіді на запитання у супроводі мультимедійної презентації:

1.„Хто ж така Маруся Чурай – легендарна чи реальна особа?”

Учениця. За переказами, Маруся Чурай народилася у 1625 (за іншими версіями — у 1628 або 1629) році у сім'ї козацького сотника Гордія Чурая. Після смерті

батька, який у 1648 році був спалений як бунтівник у Варшаві на багатті, залишилася жити з матір'ю у Полтаві. В юності дівчина мала багато залицяльників, серед яких був молодий козак Іван Іскра, але своє серце вона віддала Грицю Бобренку (за іншими версіями — Гриць Остапенко), сину хорунжого Полтавського полку, з яким згодом таємно заручилася. Зі спалахом Хмельниччини у 1648 році Гриць вирушив на війну. Дівчина чекала на нього 4 роки. Проте, коли Гриць повернувся до Полтави, він вже не звертав уваги на Марусю, бо покохав іншу, Ганусю із заможньої полтавської сім'ї. Зраджена дівчина не витримала втрати та вирішила отруїти себе зіллям, що таємно взяла у місцевої бабусі-відьми, але яке ненароком випив Гриць. Влітку 1652 року полтавський суд засудив Марусю до страти, але її було амністовано універсалом Богдана Хмельницького, який приніс Іскра, де зазначалося дарувати їй життя „за заслуги її батька та солодкі пісні". Для покути дівчина ходила на прощу до Києва, але повернувшись у 1653 році до Полтави, померла у віці 28 років, не перенісши смерті коханого.

Цей сюжет багато письменників використали у своїй творчості.

2. Якою ж була Маруся?..

Учень. Фольклорист О. Шкляревський описав портрет Марусі Чурай, який висів на стіні у діда відомого українського письменника Г. Квітки-Основ'яненка і нібито був змальований з натури; „Маруся була справжня красуня і в суто малоросійському стилі: дрібненька (тобто, невелика на зріст, трохи худорлявенька, мініатюрно складена), стрункa, як струна, з маленьким, але рельєфно окресленим під тонкою білою вишитою сорочкою бюстиком, з маленькими ручками і ніженьками, з привітним виразом ласкавого, матового кольору, засмаглого личка, на якому виступав рум'янець, з карими очима та густими бровами і довгими віями...

Голівку дівчини покривало розкішне, чорне як смола, волосся, заплетене ззаду в густу широку косу до колін. Чарівність дівчини довершував маленький ротик з білими, як перламутр, зубками, закритий, мов червоний мак, рожевими губками... Але при цьому у Марусі було круте, трохи випукле гладеньке, сухе чоло і трохи дугоподібний, енергійний, з горбинкою ніс". На основі цього опису свою картину намалював художник Самусєв.

3. Наскільки багатою є пісенна творчість Марусі Чурай?

Учень. Поки що знайдено близько двадцяти пісень Марусі Чурай, які розповідають про її особисті переживання. Серед них: "Ой не ходи, Грицю", "Віють вітри, віють буйні", "За світ встали козаченьки" та багато інших.

Проте творча спадщина цієї дівчини ними не обмежується. Адже відомо, що Маруся Чурай складала пісні з приводу найрізноманітніших життєвих подій. Мабуть, багато цих пісень до нас не дійшло, а деякі, безперечно, й досі живуть у народі як безіменні фольклорні твори.

4. Памятник Марусі Чурай.

Учень. Пам’ятник Марусі Чурай став одним з незвичайних і популярних у народній культурі полтавських пам'ятників. Адже ніякого підпису під постаментом пам'ятника тривалий час не було. Народною назвою, якою нагородили пам'ятник полтавчани, знайомі з первинним задумом монумента, стала „Дівчина з легенди”. А от молодь доволі швидко вигадала своє доволі оригінальне ім'я — „Дівчина з побілкою”, яке базувалось на характерній постаті скульптури дівчини (за яку, між іншим, деякі городяни критикують авторів) — схилена набік голова і піднесена, начебто до вуха, права рука, що майже в

точності відтворює жест особи, що розмовляє стільниковим. Навіть коли пояснювальна табличка знайшла своє місце на постаменті, народне прізвисько, закріпившись, лишилось популярним, не в останню чергу через розташування пам'ятника в самому центрі міста, що робить його популярним для городян місцем зустрічі і розмов (тим же телефоном).

Викладач. А тепер за допомогою цитат з твору та ваших думок спробуємо розкрити проблему .

Система запитань і завдань

- За що в І розділі судять Марусю?
- На які основні групи ви поділили б свідків на суді?
- Хто із свідків намагався очорнити Марусю?
- Доберіть цитату до ілюстрації з тексту твору.

- Які неправдиві свідчення проти Марусі вона давала суду? Послухаймо напам’ять уривок, який підготувала:

Тоді вдова Бобренчиха озвалась:
- Та вуха ж в'януть на таку олжу!
Вона сама Грицькові нав'язалась.
- В який би спосіб?
- Зараз розкажу…
Було це, люди, на Петра Капусника,
якраз на самий сонцеповорот.
Я мала, люди, сина не розпусника.
Він шанував і хату, і город.
Коли ж вона його причарувала,
він як сказився, геть одбився од рук.
Хай вам розкаже Процик Кулевара,
Семен Капканчик і Ромашко Струк.
Він перестав ходить на вечорниці,
не зачіпав дівчат і молодиць.
А все ходив до тої чарівниці,
недарма в річці топлять чарівниць.
Вона його їднолітка, панове.

Пора кебету мати на плечах.
Я вже й варила зілля полинове,
щоб мій Грицько від туги не зачах.
А він - весь там! Якраз перед походом
не спалося мені, як на біду.
Грицько устав та шась поза городом.
А я тихенько назирці іду.
Отож спинилась по той бік цибулі.
А там вже луг, роздолля для бджоли.
Стою собі та й думаю: а дулі,
щоб ви мене круг пальця обвели.
Взувачки мала, постільці свинячі,
щоб не шамтіло - шерстю догори.
Трава ж м'якенька...
Коли щось манячить
од Чураїв, туди, в осокори.
А вечір темний. Хмари як повісма.
Гора шумить... Було перед дощем.
Вона ж на шиї так йому й повисла! -
то я собі й засіла за кущем.

Чи можна виправдати таку материнську любов? Якою перед нами постає матір Грицька?

- Розкажіть про рід Бобренків. Можливо, в когось цитати до їх характеристики є?
- Під чиїм впливом почалося моральне падіння Грицевого батька?
- Яким Шибилист говорить, що мати Марусі ,,рвала на собі волосся", ,,коли Грицька на цвинтар повезли" ?Чому?
- Якими були батьки Марусі?
- Чи можуть зрівнятися з Чураями Гриць, Бобренчиха?
- Іван Іскра стає найближчою людиною в трагічному Марусиному змарнованому житті. В Івані захоплює глибокий розум, співчутливість, рішучість, душевна чистота. Відверто та емоційно виступив на суді Іван Іскра. Давайте пригадаймо цей момент (виразне читання уривка-монологу Івана).

Я, може, божевільним тут здаюся.
Ми з вами люди різного коша.
Ця дівчина не просто так, Маруся.
Це - голос наш. Це - пісня. Це - душа.
Коли в похід виходила батава,-
її піснями плакала Полтава.
Що нам було потрібно на війні?
Шаблі, знамена і її пісні.
Звитяги наші, муки і руїни
безсмертні будуть у її словах.
Вона ж була як голос України,
що клекотів у наших корогвах!

А ви тепер шукаєте їй кару.
Вона ж стоїть німа од самоти.
Людей такого рідкісного дару
хоч трохи, люди, треба берегти!

- Ми знаємо, що Іван любить Марусю. Як ви думаєте, він захищає її тільки з особистих міркувань?

- Поетеса описує Івана відданим, щирим у своїй любові до Марусі. А як описана Галя Вишняківна, з якою збирався одружуватись Гриць?

- Чи любила вона Гриця, чи побивалася за ним після його смерті?

- Ліна Костенко відкрито глузує з Галі, показуючи цим самим свою життєву позицію, вона не визнає жінку тільки в ролі берегині сімейного вогнища, Маруся – ось її ідеал. Але разом із тим запитує себе, вкладаючи в уста Чураївни слова:

А може, я несправедлива до неї?
А може, саме таку дружину треба козакові,-
до печі і до городу, до коней і до свиней,
і до ради, і до поради, і вночі до любові?
Таку м'якеньку і теплу, як перестиглу грушу,
щоб тільки дивилася в очі і ні про що не питалась.
Приніс чоловік додому свою потовчену душу,
а жінка, як подорожник, до всіх виразок приклалась.
Що в неї й хата не хата, а так - прикалабок раю.
У неї - на двох глупоти, у нього - розум на двох.
У цьому твердому світі він, може, ніякий скраю,
зате як прийде додому,- для жінки він цар і бог.
На неї можна нагримать, і можна її побити.
Вона простить, приголубить, розсолу тобі внесе.
Ти, може, від мене втомився. Мене потрібно любити.
А там треба тільки женитись. Ото женився - і все.

Інтерактивна вправа „Хвилинка відвертості”.

Викладач. Яка модель поведінки в шлюбі прийнятна для вас? Чи готові ви бути такою дружиною, що, як подорожник, до всіх „виразок” чоловіка прикладається, зовсім не думаючи про себе? (Під час цієї роботи вчителеві не варто коментувати учнівські відповіді, робити висновки, нехай діти дискутують між собою).

Викладач. У розділі „Сповідь” Маруся шукає відповіді на болючі питання: чому Гриць покинув її? Чому пішов свататись до Галі?
Чому він виродився духовно? І до чого це приводить?

Учень. Пекуче прозріння болить Марусі нестерпно. „нерівня душ це гірше ніж, майна!” - звучить у творі. Дівчині болить Гриця невірність, роздвоєність, власна помилка.

Тож річ не в тім, - женився, не женився,
Прийшов, пішов, забув чи не забув,
А в тому річ, коли ж він так змінився,

Чи може він такий і з роду був?

Викладач. Що, на вашу думку, є причиною роздвоєності Грицька: убогість його душі чи лише прагнення нажити Вишнякове добро?

Учень. Грицькова душа, справді, дуже непевна. Чітко і точно прочитає її розщеплену суть Яким Шибилист: „Від того кидавсь берега до того, Любив достаток і любив пісні. Це як, скажімо, вірувати в Бога і продавати душу сатані.” Грицько — суперечлива людина. Він сам зізнається у цьому Марусі: „Як хочеш знати, — так, я їм продався, але в душі на тебе я молюсь.”)

Викладач. Маруся хоче покінчити життя самогубством, але отруту випиває Гриць. Давайте ж пригадаємо цю останню їхню зустріч, коли Гриць прийшов просити вибачення та послухаємо пісню Марусі Чурай.

(Звучить пісня „Ой не ходи, Грицю” у виконанні учениці під відео з фільму).

Викладач. Чому Маруся не може пробачити зради?

Учень. Вона душею зрозуміла, що до неї повернувся інший Гриць, а не той давній, якого вона любила. Горда Чураївна не хоче заплямувати своє велике кохання, вірніше пам’ять про нього. Вона зрозуміла, що їхні душі різної глибини.

V.Закріплення матеріалу.

Викладач. От і пройшли ми тернистими дорогами разом із своїми героями роману. Пройшли через сумніви і вагання, кохання і зраду. Хто ж з героїв роману не схибив, не зрадив ні собі, ні своєму народові, ні своєму високому призначенню - бути людиною? (учні називають імена героїв роману).

Які погляди на любов і сім’ю імпонують вам особисто після детального розгляду образів роману?

Викладач. (звертаюсь до проблемного питання, ставлячи запитання до групи) То чому ж для України Маруся „не просто так Маруся, а це голос, це пісня, це душа”?

„Мікрофон” (*надається можливість кожному учневі висловити думку)*

VI. Підсумок уроку.

Викладач. Турбуючись про духовне життя нації, ми не маємо права забувати свою історію, а завжди пам’ятати: хто ми є, чиїх батьків чиї діти. Тільки тоді ми зможемо мати сильну українську державу, жити красиво і гордитись, що ми українці. У нашій свідомості образ Марусі органічно зливається з образом України. Маруся виховувалася в родині Чураїв, де її батько був активним учасником подій того часу, боровся і віддав життя за незалежність, Чурая увічнили в пісні; для нього зрадити - це вбити власну душу. Зовсім в інших сім’ях виховувався Гриць Бобренко, Галя Вишняк. Ці сім’ї завжди стояли осторонь боротьби. Для Вишняка зрада - це трохи клопіт, але безболісний. В цих сім’ях духовні цінності підмінялися матеріальними.

VII. Оцінювання.

VIII. Домашнє завдання: написати твір-мініатюру „Нерівня душ – це гірше, ніж майна!” (Ліна Костенко)

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА

Худолєєва Світлана Федорівна,
викладач фізики ДПТНЗ
„Рівненський центр ПТО сервісу та дизайну”

КВК з фізики на тему: „Ми - жителі Всесвіту”

Обладнання: комп’ютер, ребуси, дошка, безелектродні трубки, котушка Румкорфа, фотореле, фотоопір, гірлянда лампочок, склянка з водою, молоток, хусточка, яйце, штатив.

Викладач: Доброго дня, знавці фізики! Ми зібрались разом для того, щоб провести урок-КВК „Ми – жителі всесвіту”. Урок наш нестандартний – це урок самоврядування, який підготували для вас учні 24 групи. Мета нашого уроку – у невимушеній формі показати, що фізика – це найважливіше джерело знань про навколишнє середовище, основа науково-технічного прогресу, а разом з тим – один із найважливіших компонентів людської культури.

1 ведуча : Доброго дня, дорогі друзі! Розпочинається подорож по країні Фізика.

2 ведуча: Ми раді вітати вас у цій залі. Сьогодні ви станете свідками найцікавішої подорожі та переконаєтесь, що фізика цікава, різноманітна і весела наука.

1 ведуча: Ви – гості, а господиня тут – фізика-наука, Технічного прогресу запорука. Наука ця чудова, сучасна, старовинна і впливова. І нас веде сьогодні в країну знать стежина.

2 ведуча: Оскільки гра у нас фізична, то й завдання будуть незвичні. Кмітливість та логіку готуйте, та і закони не забудьте.

1 ведуча: Відомий французький учений Луї де Бройль стверджував, що всі ігри, навіть найпростіші, у проблемах, які вони ставлять, мають дуже багато спільних елементів з роботою вченого.

2 ведуча: В обох випадках спочатку увагу привертають поставлені завдання, труднощі, які слід подолати: потім – відчуття задоволення в результаті подолання перешкоди.

1 ведуча: Саме тому всіх людей, незалежно від віку, приваблює гра.

1 ведуча: Щоб змагання було чесним, треба вибрати нам журі почесне, у складі… (*називає членів журі)* Привітаємо їх.

2 ведуча: Ми їх любимо та знаємо. Просимо журі дотримуватись правил Поваги, Справедливості та Об'єктивності.

1 ведуча: Адже у нашій країні теж є Закони.

2 ведуча: Перший закон: Фізика + Гумор = const. Чим більше фізики, тим менше гумору і навпаки.

1 ведуча: Закон другий: У замкнутій системі залу, коли команди грають погано, то глядачів тягне до виходу.

2 ведуча: Третій закон: Сили взаємодії команд, що змагаються, протилежні за напрямом, але не рівні за значенням. Рівнодійна цих сил завжди направлена в бік сильнішої команди.

2 ведуча: Отже, ми розпочинаємо наш урок – КВК „Ми – жителі Всесвіту".

1 ведуча: До вашої уваги запрошуємо наші команди на сцену!

(команди виходять під музику)

1 ведуча: КОМАНДА „Швидкі нейтрони", капітан Ступницька Марія

2 ведуча: та КОМАНДА „Інопланетяни", капітан Дьячук Ангеліна.

2 ведуча: Дамо кілька хвилин командам для підготовки першого конкурсу, а ми тим часом ознайомимо вас з програмою КВК.

1 ведуча: Наш перший конкурс „Представлення та привітання команд".

2 ведуча: Другий конкурс „Увага невагомість".

1 ведуча: Третій конкурс „Ребус".

2 ведуча: Конкурс четвертий „Пантоміма".

1 ведуча: Шостий конкурс „Ерудит".

2 ведуча: Конкурс сьомий „Фізика у нашій професії".

1 ведуча: Конкурс восьмий „Парадокси у нашому житті".

2 ведуча: Дев'ятий конкурс „Цікаві досліди з фізики".

1 ведуча: Конкурс десятий „Домашнє завдання".

2 ведуча: Ну що ж, команди, ви готові?!

Команди разом: Так!!!

1 ведуча: Оголошуємо перший конкурс „Представлення та привітання команд". Запрошуємо капітана команди „Швидких нейтронів" до слова.

Капітан С.М.: Швидкі нейтрони – це сила, інтелект, гумор, мудрість та активність. Наш девіз :

Клянемось фізику любити,
Щоб рватись далі, до змагань.
Щоб швидше нам мети добитись

Знаннями з вами хочем поділитись.

2 ведуча: Ну що ж, а тепер запрошуємо капітана команди «Інопланетяни» .

Капітан Д.А.: Інопланетяни – це мужність, винахідливість, творчість та гострота розуму. Наш девіз:

Ми думаємо колективно.
Працюємо оперативно.
Сперечаємося доказово,
Це для всіх обов'язково.

1 ведуча: Шановне журі, просимо оголосити оцінки для першого конкурсу *(оголошуються оцінки і підраховується середній бал).*

1 ведуча: Ми оголошуємо другий конкурс „Увага!!! Невагомість”.

2 ведуча: Фізики жартують: в умовах невагомості все має такий самий вигляд, як і в умовах вагомості, за винятком відсутності ваги, у зв'язку із чим у невагомості все має не такий вигляд, як в умовах вагомості.

1 ведуча: Уявіть собі, що ви перебуваєте в стані невагомості при вільному польоті космічного корабля, тобто в польоті з відключеними двигунами.

2 ведуча: Перше питання для команди „Швидкі нейтрони” :

- Чи буде писати за таких умов кулькова ручка?

(команда думає 1 хвилину, тоді відповідає)

Правильна відповідь: Звичайна кулькова ручка в невагомості не буде писати. Для того щоб паста якісно обволікала кульку необхідно щоб діяв закон всесвітнього тяжіння. А в невагомості, як відомо, відсутня вага тіла, що виникає в результаті гравітаційного тяжіння. Відповідно, немає і взаємодії пасти з кулькою.

1 ведуча: А тепер питання для команди „Інопланетяни”:

- Чи можна виміряти тиск повітря в кабіні космічного корабля барометром-анероїдом?

(команда думає 1 хвилину, тоді відповідає)

Правильна відповідь: Стрілка барометра показує, як змінюється тиск, а тиск газу визначається ударами молекул об поверхню.

2 ведуча: Запитаємо команду „Швидкі нейтрони”:

- Що буде з космонавтом, якщо він почне робити колові рухи рукою?

(команда думає 1 хвилину, тоді відповідає)

Правильна відповідь: За законом збереження імпульсу тіло космонавта почне обертатися в протилежний бік.

1 ведуча: А тепер питання для команди „Інопланетяни”:

- Космонавт, переміщуючись у кабіні космічного корабля, зробив необережний рух і зіткнувся з предметом. Чи відчуватиме він за цих умов біль?

(команда думає 1 хвилину, тоді відповідає)

Правильна відповідь: Від удару в етапі невагомості космонавт відчуватиме біль так само, як і в звичайних умовах. Відомо, що для оцінки результату удару важливим є значення імпульсів взаємодіючих тіл.

2 ведуча: Питання для команди „Швидкі нейтрони”:

- Чи витікає вода з носика чайника, якщо його нахилити?

(команда думає 1 хвилину, тоді відповідає)

Правильна відповідь: Ні. У невагомості зникає вага, а отже і тиск рідини на всіх рівнях однаковий. В невагомості рідина взагалі не витікає – її треба витрушувати або видушувати. Саме це є причиною спеціальних упаковок для їжі космонавтів.

1 ведуча: Поставимо останнє питання нашого конкурсу команді «Інопланетяни»:

- Чи горітиме сірник в космосі?

(команда думає 1 хвилину, тоді відповідає)

Правильна відповідь: У невагомості немає ніякого газу - ні легкого, ні важкого, немає ні верху, ні низу. Тому полум'я від сірника буде розтікатися рівномірно в усі сторони і мати сферичний вигляд, при цьому досить холодним, так як кисень буде надходити тільки за рахунок дифузії. Та й горіти ця кулька полум'я буде слабко і недовго: адже відсутність конвекції призводить до самозагасання вогню. Рано чи пізно повітря навколо полум'я насичується продуктами горіння до такого ступеня, що молекули кисню не можуть пройти крізь цю хмару, і тоді вогонь гасне мимовільно.

2 ведуча: А тепер послухаємо оцінки журі. Просимо оцінити відповіді команд (*оголошуються оцінки і підраховується середній бал).*

2 ведуча: Розпочинаємо наш третій конкурс „Ребус”. Зараз наші команди отримають конверти, в яких буде знаходитись по ребусу для кожної команди. За одну хвилину вони повинні їх розшифрувати. Та команда, яка першою розшифрує, переможе в цьому конкурсі.

(виносять конверти командам)

1 ведуча: Ваш час пішов.

(хвилину грає тиха музика)

„Швидкі нейтрони”: Розшифрувавши ребус – ми побачили слово …..

2 ведуча: Ну, що ж, а чи розгадали свій ребус команда «Інопланетяни»?

„Інопланетяни”: Ми теж розшифрували свій ребус – це …..

1 ведуча: Дякуємо нашим командам, а тепер просимо оцінити, правильність їхніх відповідей. Шановне журі, чекаємо на ваші оцінки! (*оголошуються оцінки і підраховується середній бал).*

1 ведуча: Ну що ж. Розпочинаємо четвертий конкурс „Пантоміми". Команди, використовуючи прийоми пантоміми мають зобразити якесь фізичне явище або фізичний прилад. Вболівальники команд і команд-суперників повинні відгадати, про що йдеться. Один бал отримує команда за оригінальність пантоміми й один бал – за правильну вгадану пантоміму.

2 ведуча: „Швидкі нейтрони", покажіть, будь ласка, свою пантоміму.

(Команда „Швидкі нейтрони" зображують пантоміму)

1 ведуча: „Інопланетяни", розшифруйте, будь ласка, пантоміму.

(Команда „Інопланетяни" пояснюють)

2 ведуча: „Інопланетяни", тепер ви покажіть свою пантоміму.

(Команда „Інопланетяни" зображують пантоміму)

1 ведуча: Команда „Швидкі нейтрони", розшифруйте ,будь ласка, пантоміму.

(Команда „Швидкі нейтрони" пояснюють)

2 ведуча: „Швидкі нейтрони", зобразіть свою другу пантоміму.

(Команда „Швидкі нейтрони" зображують пантоміму)

1 ведуча: Команда „Інопланетяни", розшифруйте, будь ласка, пантоміму.

(Команда „Інопланетяни" пояснюють)

2 ведуча: Команда "Інопланетяни", і ви зобразіть свою пантоміму.

(Команда „Інопланетяни" зображують пантоміму)

1 ведуча: Команда «Швидкі нейтрони», розшифруйте, будь ласка, пантоміму.

(Команда „Швидкі нейтрони" пояснюють)

1 ведуча: Шановне журі, просимо підбити підсумки конкурсу „Пантоміма" для команд ! (*оголошуються оцінки і підраховується середній бал).*

1 ведуча: Дякуємо нашому журі, а ми розпочинаємо п'ятий конкурс „Ерудит". Команди підготували цікаві запитання своїм суперникам, і тепер по черзі задають їх, а потім повинні будуть висловити власну версію своєї відповіді.

2 ведуча: Команда „Інопланетяни", ви перші, ваше питання до ваших суперників!

„Інопланетяни": Який точний прилад серед знаків зодіаку? *(Терези).*

1 ведуча: А зараз запитання до команди „Інопланетяни".

„Швидкі нейтрони": Коли лід може бути нагрівачем? *(Тоді, коли інше тіло контактує з льодом, і те тіло має температуру нижчу за температуру льоду).*

2 ведуча: А яке запитання підготували „Інопланетяни"?

„Інопланетяни”: Скажіть, чому у верблюдів виникають мозолі на тих ділянках тіла, якими вони торкаються піску*?(Тому що ці мозолі захищають від опіків).*

1 ведуча: Просимо запитання до „Інопланетян”.

„Швидкі нейтрони”: Яке відношення до електрики мають 100 доларів США? *(На купюрі зображено Бенджаміна Франкліна, який запропонував назву „позитивні” та „негативні” заряди).*

2 ведуча: А яке ж запитання буде до «Швидких нейтронів»?

„Інопланетяни”: Чому собака в спеку висуває язик? *(Тому що в шкірі собаки немає потових залоз, а з язика випаровується волога. Процес випаровування відбувається з поглинанням тепла. Тіло собаки охолоджується!)*

1 ведуча: Оце то так, а я і не знала. Тоді що ж запитають „Швидкі нейтрони”?

„Швидкі нейтрони”: Скільки зірок у Сонячній Системі? *(У Сонячній Системі лише одна зірка – Сонце).*

„Інопланетяни”: Скажіть, що це, іде років двісті, але ж стоїть на місті. Лічить людський вік, а не чоловік? *(Годинник).*

2 ведуча: А яке ж питання підготували „Швидкі нейтрони”?

„Швидкі нейтрони”: Що швидше рухається в системі відліку, нерухомо пов'язаній із Землею, - Місяць чи Сонце*? (Сонце рухається швидше, тому що Сонце у своїх кульмінаціях запізнюється на 4хв., а Місяць на 50хв.)*

1 ведуча: Цікаво, цікаво. „Інопланетяни”, ваше запитання.

„Інопланетяни”: Чому ми бачимо із Землі лише одну сторону Місяця? *(Тому що Місяць обертається лише однією стороною навколо Землі).*

2 ведуча: Просимо запитання до „Інопланетян”.

„Швидкі нейтрони”: Коли відбувається гроза у лісі, то блискавка переважно влучає в дуби. Чому? *(Тому що у дубів корені досягають дуже значних довжин, і вони досягають значних глибин вологого шару Землі, отже вони краще проводять електрику).*

1 ведуча: А чи зможете „Інопланетяни” дати схоже запитання для „Швидких нейтронів”?

„Інопланетяни”: А чому б і ні. Коли відбувається гроза у лісі, якщо блискавка потрапляє у хвойні дерева, то вони розщеплюються. Чому? *(Тому що при проходженні струму смола у деревах починає кипіти, і пара розриває деревину).*

1 ведуча: Оце так, я навіть сумнівалася, що „Швидкі нейтрони” дадуть відповідь на це питання. Але все ж таки, молодці. А тепер запитання для вболівальників.

„Швидкі нейтрони”: Що з землі не піднімеш?*(Тінь)*

2 ведуча: А яке ж запитання буде наступне?

„Інопланетяни”: Чи можна перенести воду в решеті?*(Можна , якщо воду заморозити)*

1 ведуча: Що ж запитають „Швидкі нейтрони”?

„Швидкі нейтрони”: Ніхто не бачив, а кожен чув. Без тіла, без язика, а кричить.*(Ехо)*

1 ведуча: Яке наступне буде запитання?

„Інопланетяни”: Вдень спить, а вночі дивиться. Що це?*(Місяць)*

2 ведуча: Просимо запитання від команди „Швидкі нейтрони”.

„Швидкі нейтрони”: Скільки важить тіло, коли воно вільно падає?*(Воно не має ваги)*

1 ведуча: Що запитають „Інопланетяни” у суперників??

„Інопланетяни”: Якщо йти по земній кулі на північний схід, то куди прийдеш? Чому? *(Прийдеш в ту саму точку, звідки й виходили, адже Земля рухається із Заходу на Схід).*

2 ведуча: А яке, ж питання підготували „Швидкі нейтрони”?

„Швидкі нейтрони”: Ви вийшли на прогулянку, 3км на схід, 2км на північ, 3км на захід. На яку відстань від вихідної точки ви прийдете*?(2км на північ).*

1 ведуча: Просимо запитання до „Швидких нейтронів”.

„Інопланетяни”: Коли Ейфелева вежа стає вищою на 15см? *(Влітку, бо під час нагрівання метали видовжуються).*

2 ведуча: Такі запитання були, що потрібно було ще подумати над ними!

1 ведуча: Оплески нашим командам. Журі бачили всі помилки та правильні відповіді, отже ваші оцінки для команд. (*оголошуються оцінки і підраховується середній бал).*

1 ведуча: Дякуємо нашому журі, а ми тим часом будемо готуватися до нашого сьомого конкурсу „Фізика у нашій професії”.

2 ведуча: Просимо наших капітанів на сцену.

1 ведуча: Капітанам даємо одну і ту ж задачу. Вони ж, у свою чергу, повинні розв'язати її різними способами. Отже, послухаємо, яке завдання отримають наші капітани.

2 ведуча: *Знайдіть густину кисню в майстерні перукарів при температурі 300К(кельвін) та тиску 1,6 * 10^5 Па (паскаль). Обчислити масу 200$м^3$, при цих умовах.*

1 ведуча: Ваш час пішов. А поки капітани будуть розв’язувати цю задачу, члени команд розгадайте загадку. Хто швидше розгадає, той і отримує бал:

Майстер викував уміло
Два однакових ножі.
Дуже зустрічі зраділи
Два однакових ножі.
Об'єднались. Роз'єднати
Їх уже ніхто не міг,
Підкажи, як називати
Почали відразу їх***?*** *(Ножиці)*

2 ведуча: А зараз таке питання:

Якого виду деформації зазнають сидіння стільців, на яких сидять ваші клієнти?(*Деформація прогину)*

1 ведуча: як називається здатність металу, або його сплаву поновлювати початкову форму після припинення дії на нього зовнішніх зусиль?

А) міцність; Б) твердість; В) пружність; Г) пластичність.

2 ведуча: Як називається здатність металу або його сплаву сприймати механічні навантаження без руйнування?

А) пружність; Б) твердість В) міцність; Г) пластичність .

1 ведуча: Здатність протистояти різанню, здатність волосся до розтягування – це основні:

А) механічні властивості; Б)технологічні властивості;

В) фізичні властивості; Г) оптичні властивості.

2 ведуча: Ножиці у перукарській справі використовуються для стрижки волосся, для підрізування його, філірування його. Яка деформація при цьому виникає?

(ножиці спричинюють деформацію зрізу)

1 ведуча: Дякуємо членам команд за правильні відповіді, а зараз, капітани команд, просимо вас представити розв'язання задачі з наступним обґрунтуванням.

(пояснюють)

1 ведуча: Дякуємо нашим командам. А зараз просимо журі оголосити оцінки для команд *(оголошуються оцінки та середні бали)*

1 ведуча: Дякуємо журі за оцінки, а ми оголошуємо сьомий конкурс: „Парадокси у нашому житті". В індуській книзі „Лалітавістара", написаній у III ст. до н. е. , подано такий ряд одиниць довжини, у якому кожна в 7 разів менша за попередню:

2 ведуча: 1) суглоб пальця; 2) зерно ячменя; 3) зерно гірчиці; 4) зерно маку; 5) порошина-віл; 6) порошина-баран; 7) порошина-заєць; 8) велика порошина; 9) середня порошина; 10) мала порошина; 11) атом.

Вважаючи суглоб пальця таким, що дорівнює 3 см, знайдіть величину атома відповідно до уявлень індусів. Перемагає той, хто першим дасть правильну відповідь.

1 ведуча: Ну що ж, оплески нашим командам. Розпочинаємо восьмий конкурс „Цікаві досліди з фізики". Свій дослід першою показує команда „Інопланетяни".

Міцна склянка

Завдання

Встановіть прозорий захисний екран. На гранчасту склянку покладіть дошку, а на неї поставте важку гирю. Вдарте по гирі зверху невеликим молотком. Склянка не розіб'ється .

Запитання

1. Чому склянка не розбилася? Невже гиря зробила її міцнішою?
2. Яке співвідношення маси гирі та молотка є бажаним в цьому досліді?
3. Чи відчуємо ми удар молотка , якщо взяти в руку гирю і нанести удар по ній молотком?
4. На що в цьому досліді витрачається енергія удару?

Відповідь

1. Склянка не стала міцнішою. За законом збереження імпульсу швидкість гирі після удару мала, тому що маса її набагато більша за масу молотка. Кінетичної енергії гирі не вистачає, щоб зруйнувати склянку.

2. Чим більша маса гирі по відношенню до маси молотка, тим краще. Склянка може витримати вантаж масою більше 100 кг.

3. Майже не відчуємо. В цирку можна побачити такий номер . На артиста кладуть велику плиту, і на ній два асистенти починають потужно розбивати молотами великі камені . Чим більша (за масою) плита і камені, тим менше відчуває удари артист.

4. Найбільша частина енергії йде на пружну деформацію гирі й молотка .

2 ведуча: Команда „Швидкі нейтрони", поясність, будь ласка, чому склянка не розбилась?

„Швидкі нейтрони": Склянка не стала міцнішою. Під час удару молоток передає гирі імпульс p=2mv (удар вважаємо абсолютно пружним).Швидкість гирі після удару можна знайти як u=2mv/M, де M –маса гирі. Якщо маса гирі буде значно більшою за масу молотка, то ця швидкість буде малою. Кінетична енергія гирі також буде малою, і її не вистачить, щоби виконати роботу руйнування стінок склянки.

2 ведуча: Ну що ж, дякуємо „Швидким нейтронам". Тепер просимо їх показати свій дослід.

Кипіння під дією холодної води

Завдання

Круглодонну колбу заповніть холодною водою. Доведіть її до кипіння. Коли вода закипить, закрийте колбу гумовим корком. Переверніть колбу догори дном, і підставивши від неї посудину, полийте зі склянки холодною воду. Вода в колбі починає закипати.

Запитання

1. Чому вода в колбі закипіла?
2. Чому для цього досліду потрібно брати круглодонну колбу?
3. Чому важко витягнути корок з колби після проведення досліду?
4. Що відбуватиметься, якщо під час кипіння води в колбі закрити її корком?

Відповідь

1. Водяна пара ,що була в колбі, частково сконцентрувалась. Це спричинило падіння тиску в колбі. Вода закипає при температурах, нижчих на 100^0 ,якщо тиск менший за атмосферний.
2. В цьому досліді відбуваються значні перепади тисків. Як відомо, овальні форми добре витримують тиск і внутрішні механічні напруги.
3. Під дією сили різниці тисків, атмосферного і в колбі, пробка силою закупорює колбу. Щоб її витягнути, треба знову нагріти воду до кипіння.
4. Кипіння припиниться, тому що в колбі почне зростати тиск.

2 ведуча: „Інопланетяни” поясніть, будь ласка, чому вода розпочала кипіти?

„Інопланетяни”: Тому що охолоджувалась не тільки вода, а й стінки колби. Внаслідок цього водяна пара, що була в колбі частково сконденсувалась. Це спричинило падіння тиску в колбі. Як відомо, вода закипає при температурах, нижчих на $100^{0,}$ якщо тиск менший за атмосферний.

2 ведуча: Дякуємо „Інопланетянам”. Тепер просимо їх показати свій дослід.

Перевернута склянка з водою

Завдання

Склянку, заповнену на 2/3 водою, накриваємо аркушем учнівського зашита. Притискуючи аркуш до вінця склянки, швидко перевертаємо її догори дном. Повільно забираємо руку, що підтримувала аркуш, і бачимо, що вода не виливається зі склянки.

Запитання

1. Чому вода не виливається зі склянки?

2. Як зміниться час утримання води у склянці, якщо вода кімнатної температури замінити на гарячу?

3. Чи можна в цьому досліді використовувати замість аркуша з учнівського зошита дзеркало.

4. Чи буде виливатися вода зі склянки, якщо зробити в аркуші голкою маленькій отвір?

5. що зміниться, якщо аркуш перед початком досліду намочити?

Відповідь

1. Вода не виливається завдяки дії сили різниці тисків атмосферного повітря і повітря у склянці.

2. Час утримання води у склянці різко зменшиться. Це пов'язано з тим, що повітря над водою швидко прогрівається і його тиск зростає.

3. Ні, тому що не утворюється увігнута поверхня, яка діє, немов мембрана, створюючи менший за атмосферний тиск повітря у склянці.

4. Ні, тому, що діють сила різниці тисків і поверхневого натягу.

5. Демонстрація з таким аркушем буде невдалою. Вона діє, як мастило, для частинок паперу, і зчеплення між ними стає меншим. Аркуш втрачає свою пружність і міцність.

2 ведуча: Команда „Швидкі нейтрони", поясність, будь ласка, чому вода не вилилась?

„Швидкі нейтрони": Під час притискання долонею аркуша до вінця склянки ми мимоволі втискаємо його в склянку. Коли склянку перевернуто і рука не підтримує аркуш, вода під дією сили тяжіння намагається виштовхнути лист, збільшуючи його радіус кривизни. Об'єм середовища, що знаходиться у склянці, збільшується. Об'єм води залишається сталим, отже, збільшується об'єм повітря у склянці. Це спричиняє зменшення його тиску. Завдяки цьому виникає сила різниці тисків атмосферного повітря і повітря у склянці, яка притискає аркуш до вінців і тримає стовп води.

1 ведуча: Дякуємо „Швидким нейтронам". Вони й покажуть свій наступний дослід.

<u>Хустинка, що не згоряє</u>

Завдання

Для проведення цього досліду треба змочити хустинку водою і віджати її. Покладіть хустинку на кільце штатива і облийте її спиртом. Запаліть сірник і піднесіть з низу до хустинки. Хустинка запалає, але, на диво, не згорить.

Запитання

1. Чому сірник треба підносити знизу?

2. Чому хустинка не згоріла?

3. Як загасити хустинку?

4. Чому спирт, бензин, одеколон не може загасити вогонь?

Відповідь

1. Щоб не отримати опіків від полум'я, яке здійметься в гору.

2. Тепло, що виділяється під час горіння спирту, йде на випаровування води хустинки. Кількість спирту недостатньо, щоб випарувати всю воду.

3. Для горіння спирту необхідний кисень, і певна температура. Якщо швидко закрити хустинку цупкою тканиною, горіння припиниться.

4. Густина цих речовин менша за густину води. Тому вони опиняться згори і будуть продовжувати горіти.

1 ведуча: „Інопланетяни", поясните, чому хустинка не згоріла?

„Інопланетяни": Теплота, що виділяється під час горіння спирту, йде на випаровування води хустинки. Кількості спирту недостатньо , щоб випарувати всю воду (питома теплота пароутворень і теплоємність води дуже великі), а тому хустинка не згорить.

2 ведуча: Дякуємо за відповідь.

2 ведуча: Який, погляньте, чарівник, і що це він в руках тримає?

1 ведуча: не чарівник, а витівник. Він доторкнеться, і все палає. Зробити це - не хитра штука. Це все наука! Так, наука!

5 дослід „Фотореле з фотоопором і ялинковою гірляндою лампочок"

(вимкнути світло)

1 ведуча: „Швидкі нейтрони", поясніть нам, чому за допомогою світла від сірника вмикається і вимикається гірлянда?

„Швидкі нейтрони": Фотоопір, який ввімкнений до фотореле з гірляндою лампочок, реагує на світло. Коли світло не потрапляє на фотоопір, то коло розімкнене, і лампочки не горять. А якщо світло потрапляє на фотоопір, то коло автоматично замикається, в колі проходить струм, і гірлянда спалахує.

2 ведуча: А зараз проведемо досліди з безелектродними трубками.

(вимкнути світло)

1 ведуча: Хто пояснить, чому трубки засвітилися?

„Інопланетяни": При дуже високій напрузі газ неон іонізується, і в трубці проходить електричний струм, тобто газовий розряд.

1 ведуча: Оце так, які досліди були! Дякуємо нашим командам за цікаві досліди. А ми тим часом чекаємо на результати оцінок. Журі , за вами слово *(оголошуються оцінки)*

2 ведуча: Дякуємо нашому шановному журі.

1 ведуча: А ми розпочинаємо дев'ятий конкурс „Домашнє завдання". Командам потрібно було придумати пісню, на фізичну тематику. Команди виконують пісню, на мелодію пісні „Мы желаем счастья вам"

Ми дамо пораду вам
Вивчиш і подякуєш нам
Бо фізика в житті
Допоможе завжди нам
Фізику ми любим всі
І вона веде в світ чудес,
Якщо ти захопивсь,
Поруч з нами ти ідеш.

2 ведуча: Оплески для наших команд!

2 ведуча: Ну а тепер, останнє слово за журі! Доки Ви будете підбивати підсумки, у нас музична пауза *(музика)*

(журі передають результати ведучим)

2 ведуча: Невже. Хмммммм. Та не лякайтесь. Перемоглаааааа – дружбаааа!!!Оплески нашим командам!!!

1 ведуча: Дісталися фіналу команди-молодці, що ж нам демонстрували сьогодні тут гравці? Свою потужність, силу, роботу колективну, у відповідях швидкість та гру таку активну. Довідались крім того, про фізику нового.

2 ведуча: Всі фізику вивчати продовжуйте ви далі. Вивчайте ви теорію, розв'язуйте задачі, і ще бажаємо в навчанні вам успіхів й удачі.

1 ведуча: Ми прощаємося з вами. До наступної зустрічі. До наступної зустрічі з фізикою! До побачення! Хай щастить!

(грає музика)

(викладач оголошує оцінки всім учасникам за підготовку і проведення КВК)

ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА

Середа Руслана Володимирівна, методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Рівненській області

Професія педагога – одна з тих, де синдром „професійного вигорання” є найбільш поширеним. Тому дуже важливим є вивчення особливостей його виникнення, розвитку та перебігу саме у педагогічній діяльності.

Синдром „професійного вигорання” - один із проявів стресу, з яким стикається людина у власній професійній діяльності. Термін „професійне вигорання” з’явився у психологічній літературі відносно недавно. Його ввів американський психіатр Дж. Фрейденбергер у 1974 році для характеристики психічного стану здорових людей, які інтенсивно спілкуються з клієнтами, пацієнтами,постійно перебувають в емоційно завантаженій атмосфері при наданні професійної допомоги. Це люди, які працюють у системі ”людина-людина”: лікарі, юристи, соціальні працівники, психіатри, психологи, вчителі.

Факторами, які впливають на вигорання є індивідуальні особливості нервової системи і темпераменту. Швидше „вигорають” працівники з слабкою нервовою системою і ті, індивідуальні особливості яких не поєднуються з вимогами професій типу „людина-людина”.

Напевно усім відома трагічна історія „Титаніка”. Ще до цих пір остаточно невідомо, чому лайнер, який неможливо потопити, став жертвою такої сумної долі. Єдине, що можна стверджувати - 1503 людських життя, лише за 30 хв., спочили на дні океану в ту трагічну ніч 14 квітня 1912 року. Що стало причиною трагічної гибелі „Титаніка”? Айсберг! То що ж таке айсберг? Які виникають у вас асоціації, пов’язані зі словом „айсберг”? (краса, велич, холод, могутність, небезпека…) Айсберг – це велика гора криги, 90% якої криється під водою і лише 10% - на поверхні. Саме тому він небезпечний. А люди схожі на айсберг у багатьох відношеннях. Те, якою людина постає перед нами, - це лише 10%. Найважливіша людська частина знаходиться схованою і саме ця частина може потягнути її за собою на дно.

Що можна зробити, щоб уникнути небезпеки?

У нашому випадку – не набути синдрому професійного вигорання. Передусім, ми повинні знати, що це таке, його ознаки та прояви, а згодом і методи боротьби.

Професійне вигорання тягне за собою емоційне. Людина ж без емоцій не може існувати. Життя без емоцій це рутина, неповноцінне життя!

Якщо подібний синдром спостерігається у педагогічного працівника, то це стає небезпекою для його учнів, тому що, настрій наставника швидко передається підопічним.

Дамо ми можливість завітати до нас синдрому професійного вигорання чи ні – залежить більшою мірою саме від нас.

Аби знати та розвивати уміння та навички подолання негативних наслідків стресових ситуацій, сприяти емоційному розвантаженню та підвищенню рівня самооцінки та самоповаги психологічна служба професійно-технічних навчальних закладів пропонує здійснювати профілактику синдромів професійного та емоційного вигорання у формі інтерактивної роботи використовуючи методи арт-терапії, прийомів релаксації.

З досвіду роботи практичного психолога
Рівненського професійного ліцею
Легенької Ю.В.

Тренінгове заняття на тему: „Робота в радість”

Тема: Профілактика емоційного вигорання „Робота в радість”

Мета:

- ✓ поліпшення емоційного стану дирекції ліцею;
- ✓ знання своїх особистісних особливостей;
- ✓ збільшення значущості професійної діяльності;
- ✓ отримання навичок ефективного спілкування;
- ✓ підвищення здатності конструктивно вирішувати проблеми.

Зміст роботи	*Орієнтована тривалість*
Вступ. Вітання з учасниками групи.	5 хв.
Вправа „Вибір імені”	5 хв.
Гра „Хто народився в травні…”	10 хв.
Вправа „Портрет педагога”	20 хв.
Анкета для виявлення стресових переживань.	10 хв
Синдром емоційного вигорання розвивається поступово.	5 хв.
Притча про склянку	5 хв.
Вправа „оголошення”	10 хв.
Притча про осла і колодязь	5 хв.
Вправа „Дерево мого „Я” (И.В.Орлова)	15 хв.
Вправа „Побажання” (адаптована за Евтихову О.В)	5 хв.

Заключна частина	5 хв.

„Профілактика емоційного вигорання вчителя”

Робота в радість

Метою даного заняття є поліпшення емоційного стану дирекції ліцею, надання впевненості в собі, знання своїх особистісних особливостей, збільшення значущості професійної діяльності, а також отримання навичок ефективного спілкування та підвищення здатності конструктивно вирішувати проблеми.

Хід заняття:

Вправа „Вибір імені”

Інструкція: „У тренінгу нам надається прекрасна можливість, зазвичай недоступна в реальному житті - обрати собі ім'я. Подумайте і напишіть будь ласка собі ігрове ім'я, напишіть його на папірці бейджика і прикріпіть до одягу. Всі інші члени групи - і ведучий теж - протягом всього тренінгу будуть звертатися до вас тільки за цим іменем”.

А тепер, я вас попрошу представитися і сказати, з яким настроєм ви прийшли на сьогоднішнє заняття, що ви очікуєте отримати або дізнатися на сьогоднішнього тренінгу.

Побажання від ведучого.

Гра на зняття емоційної напруги, згуртованість колективу.

Гра „Хто народився в травні…”

Група сідає по колу. Поясніть учасникам, що зараз відбуватиметься гра, за допомогою якої вони зможуть краще пізнати одне одного. Слід назвати особистісну рису або описати ситуацію й попросити учасників, щодо яких справедливий вислів, виконати певну дію. Вони встають зі стільця, виконують цю дію і знову сідають на місце. Наприклад: „Той, у кого є брат, має клацнути пальцями”. Темп гри повинен зростати. Варіанти висловлювань:

– у кого блакитні очі – тричі підморгніть;
– чий зріст перевищує 1 м 70 см, нехай щосили крикне: „Кінг Конг!”;
– той, хто сьогодні вранці з'їв смачний сніданок, нехай погладить себе по животі;
– хто народився в травні, нехай візьме за руку одного члена групи й потанцює з ним;
– хто любить собак – нехай тричі гавкне;
– хто любить кішок – тричі помуркотить;
– ті, в кого є чорні деталі одягу, отримують особливе завдання: вони мають сказати сусідові праворуч, що ніколи в житті не побажають такої зачіски, як у нього;
– у кого є заміжня сестра, нехай скаже сусідові ліворуч, що це його не стосується;
– хто п'є каву з цукром і молоком, загляньте собі під стілець;
– у кого є веснянки, пробіжіть по колу;

– у кого є власні діти, підстрибніть (один стрибок за кожну дитину);

– хто вважає себе допитливою людиною, нехай поміняється місцями з тим, хто думає так само;

– хто мріяв стати невидимим, затуліть обличчя долонями;

– той, хто вміє грати на якомусь музичному інструменті, хай покаже, як це робиться;

Вступна частина

За даними дослідження американського Національного інституту проблем здоров'я і професійної безпеки в наш час більше 35 млн. людей у всьому світі страждають клінічною формою синдрому хронічної втоми. На початку 70 років XX ст.. цей стан було визначено як синдром „емоційного вигорання".

Існує так звана „група ризику" працівників, які найбільш схильні до вигорання – це ті, хто працює у сфері „людина-людина" і в силу своєї професії змушені багато і інтенсивно спілкуватись з іншими людьми. Факторами, які впливають на вигорання, є індивідуальні особливості нервової системи і темпераменту. Швидше „вигорають" працівники з слабкою нервовою системою і ті, хто має інтровертований характер, індивідуальні особливості яких не поєднуються з вимогами професій типу „людина-людина".

Процес вигорання виникає в результаті внутрішнього накопичення негативних емоцій без відповідної „розрядки" і розвивається поступово. Спочатку у „вигораючого" починає зростати напруга у спілкуванні. Далі емоційна перевтома переходить у фізичну, людина не відчуває в собі сил для виконання навіть дріб'язкових справ, доводиться докладати багато зусиль, щоб примусити себе приступити до роботи. Така втома може провокувати стан пригніченості, апатію, спалахи роздратування, відчуття постійної напруги, дискомфорту. Стає усе важче зосередитись на виконуваній роботі, усе частіше з голови вилітають важливі справи. Людина вже не завжди здатна стримати викликане оточуючими роздратування, виникає потреба усамітнитися, обмежити контакти. Якщо ж це не вдається, то спрацьовує певна захисна реакція організму, яка може виражатися у байдужості до людей, цинізмі і навіть агресії.

Вигорання відбувається дуже поступово (I стадія триває 3-5 років, II триває 5-15 років, III – від 10 до 20 років), на його тлі можуть загострюватись хронічні і виникати нові хвороби.

Синдром вигорання включає в себе три основні складові:

- емоційну виснаженість;
- деперсоналізацію;
- редукцію професійних досягнень.

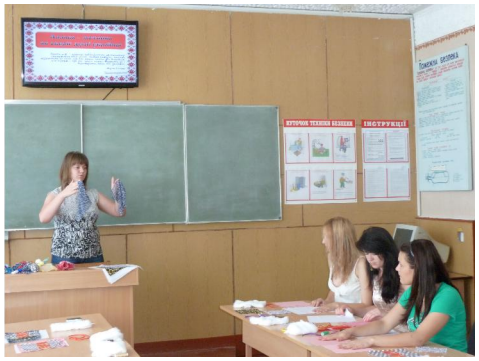

Під емоційною виснаженістю розуміється відчуття спустошеності і втоми, викликане власною роботою.

Деперсоналізація (дегуманізація) — цинічне відношення до роботи та до її об'єктів.

Зокрема, в соціальній сфері при деперсоналізації виникає байдуже, негуманне, цинічне відношення до людей, з якими працюють.

Редукція професійних досягнень — виникнення у працівників почуття некомпетентності в своїй професійній сфері, усвідомлення неуспішності в ній.

Психофізичні симптоми:

- почуття постійної, неминаючої втоми не тільки по вечорах, але і зранку, відразу ж після сну (симптом хронічної втоми);
- відчуття емоційного і фізичного виснаження;
- зниження сприйнятливості і реактивності на зміни зовнішнього середовища (відсутність реакції цікавості та страху);
- загальна астенізація (слабість, зниження активності і енергії, погіршення біохімії крові і гормональних показників);
- часті безпричинні головні болі, постійні розлади шлунково-кишкового тракту;
- різка втрата чи різке збільшення ваги;
- повне чи часткове безсоння (швидке засипання і відсутність сну раннім ранком, починаючи з 4 год., або ж навпаки, нездатність заснути до 2—3 год. ночі і «важке» пробудження вранці, коли потрібно вставати па роботу);
- постійний загальмований, сонливий стан і бажання спати протягом усього дня;
- задишка або порушення дихання при фізичному чи емоційному навантаженні;
- помітне зниження зовнішньої і внутрішньої сенсорної чутливості: погіршення зору, слуху, нюху і дотику, втрата внутрішніх, тілесних відчуттів.

Соціально-психологічні симптоми:

- байдужість, нудьга, пасивність і депресія (знижений емоційний тонус, почуття пригніченості);
- підвищена дратівливість на незначні, дрібні події — часті нервові „зриви” (вибухи невмотивованого гніву чи відмова від спілкування, „відхід у себе”);
- постійне переживання негативних емоцій, для яких у зовнішній ситуації причин немає (почуття провини, невпевненості, образи, підозри, сорому);
- почуття неусвідомленого занепокоєння і підвищеної тривожності (відчуття, що „щось не так. як треба”);
- почуття гіпервідповідальності і постійний страх, що щось „не вийде”, чи з чимось не вдасться впоратися;
- загальна негативна установка на життєві і професійні перспективи (типу „Як не намагайся, все одно нічого не вийде”).

Поведінкові симптоми:

- відчуття, що робота стає все важчою і важчою, а виконувати її — все складніше і складніше;
- співробітник помітно змінює свій робочий режим дня (рано приходить на роботу і пізно йде або, навпаки, пізно приходить на роботу і рано йде);
- незалежно від об'єктивної необхідності, працівник постійно бере роботу додому, але вдома її не робить;

- керівник відмовляється від прийняття рішень, формулюючи різні причини для пояснень собі й іншим;

- відчуття, що все марно, зневіра, зниження ентузіазму стосовно роботи, байдужість до результатів;

- невиконання важливих, пріоритетних завдань і „застрягання" на дрібних деталях, витрата більшої частини робочого часу на погано усвідомлюване чи неусвідомлюване виконання автоматичних і елементарних дій;

- дистанціювання від співробітників і учнів, підвищення неадекватної критичності;

- зловживання алкоголем, різке зростання викурених за день цигарок, вживання наркотиків.

Адекватне відношення до роботи і відведення їй належного місця у житті – найкраща профілактика професійного вигорання. Нажаль, у житті ми не завжди маємо змогу робити тільки те, що нам подобається, приносить радість. А робота без радості пришвидшує вигорання в багато разів. Якщо ж користуватися настановою „Не можеш робити те, що любиш – навчись любити те, що робиш", то ніяке професійне вигорання нам не загрожуватиме!

Правильно плануйте свій час:

- 8 год. – повноцінний здоровий сон
- 8 год. – робота
- 8 год. – активний відпочинок

Вправа „Портрет педагога"

Мета: активізація розумової діяльності, «включення» в проблему професійного вигоряння педагога.

Час:20 хвилин

Матеріали: аркуші ватману, маркери, олівці, олівці.

1 етап:

Інструкція: „Вам пропонується намалювати або метафорично зобразити портрет емоційно вигорілого педагога". Далі тренер пропонує кожній підгрупі розповісти про те образі, який у них вийшов.

2 етап:

Інструкція: „Вам пропонується намалювати або метафорично зобразити портрет емоційно благополучного педагога".

Після того як учасники намалюють образ даного педагога, тренер пропонує розробити рекомендації щодо запобігання або подолання симптомів емоційного вигорання. Далі учасники обговорюють результати своєї роботи. Завдання тренера зробити акцент на значущості внутрішніх резервів педагога у подоланні професійного вигоряння, на те, що багато залежить від нас самих.

5. Анкета для виявлення стресових переживань. Експрес-оцінка „вигорання"

6. Синдром емоційного вигорання розвивається поступово.

Проходить три стадії (Маслач, 1982) - три сходових прольоту в глибини професійної непридатності:

Стадії професійного вигоряння

Синдром професійного вигоряння розвивається поступово. Він проходить три стадії:

Перша стадія:

- починається приглушення емоцій, згладжування гостроти відчуттів і свіжості переживань; людина несподівано зауважує: начебто все поки нормально, але... сумно і порожньо на душі;
- зникають позитивні емоції, з'являється деяка відстороненість у стосунках з членами сім'ї;
- виникає стан тривоги, незадоволеності; повертаючись додому, все частіше хочеться сказати: „Відчепіться!”

Друга стадія:

- виникають непорозуміння з учнями, професіонал в колі своїх колег починає зневажливо говорити про деяких з них;
- неприязнь поступово починає проявлятися в присутності учнів - спочатку це ледве стримувана антипатія, а потім і спалах роздратування. Подібна поведінка професіонала - це неусвідомлений ним самим прояв почуття самозбереження при спілкуванні, що перевищує безпечний для організму рівень.

Третя стадія:

- притупляються уявлення про цінності життя, емоційне ставлення до світу стає „пласким”, людина стає небезпечно байдужою до всього, навіть до власного життя;
- така людина за звичкою може ще зберігати зовнішню респектабельність, але його очі втрачають блиск інтерес до всього.

7. Вправа „Оголошення”.

Мета: розвиток позитивного самосприйняття.

Всім членам групи дається 3-5 хвилин на те, щоб написати оголошення про свої послуги (репетиторство, гувернерство, консультування, навчання тощо), яке б відображало професійну унікальність і включало щось таке, чого не може запропонувати інший фахівець. Потім оголошення зачитується перед усіма. Група може задавати будь-які питання за змістом оголошення, щоб упевнитися, чи дійсно варто скористатися послугами цього фахівця.

Питання для обговорення:

- Яку роль у розвитку особистості вчителя займає позитивна самосвідомість, адекватність самооцінки?
- Наскільки, на вашу думку, позитивна ваша самосвідомість?
- Як можна розвивати свою самосвідомість?

8. Притча „Скільки важить проблема?”

Учитель взяв у руки чашку з водою, витягнув її вперед і запитав своїх учнів:

- Як ви думаєте, скільки важить ця чашка?

Всі жваво зашепотіли.

- Приблизно пів кіло! Триста грам! Ні, чотириста! - стали лунати відповіді.

- Я дійсно не дізнаюся точно, поки не зважу її. Але зараз це не важливо. У мене питання: що станеться, якщо я буду так тримати чашку протягом декількох хвилин?

- Нічого!

- Справді, нічого страшного не трапиться, - відповів учитель.

- А що буде, якщо я буду тримати цю чашку на витягнутій руці, наприклад, дві години?

- Ви втомитеся, а ваша рука почне боліти.

- А якщо цілий день?

- Ви дуже сильно втомитеся. А рука оніміє і її паралізує, якщо ви не опустите її, - сказав один з учнів.

- Як, по-вашому, вага чашки зміниться від того, що я цілий день буду просто її тримати?

- Ні! - розгублено відповіли учні.

- А що потрібно робити, щоб все це виправити?

- Просто поставте чашку на стіл! - весело сказав один учень.

- Точно! - радісно відповів учитель. - Так і йдуть справи з усіма життєвими труднощами. Варто подумати про яку-небудь проблему кілька хвилин, і вона виявиться поруч. Якщо думати про неї кілька годин, вона почне нас засмоктувати. Якщо думати про неї цілий день, вона нас паралізує. Можна думати про проблему, але, як правило, це ні до чого не призводить. Її «вага» не зменшиться. Впоратися з проблемою дозволяє тільки дія. Потрібно вирішити її, або відкласти в сторону.

9. Вправа „Побажання" (адаптована за Євтихову О.В)

Мета: створення сприятливої атмосфери в групі, акцент на позитивних якостях, які сприяють подоланню професійного вигорання.

Матеріали: м'яч або м'яка іграшка за вибором учасників групи.

Час: 5 хвилин

Інструкція: „Вам пропонується висловити побажання в коло, іншим учасникам групи, про те, яку ,на вашу думку, допомагає долати емоційне вигорання" Учасники передають м'яч по колу і висловлюють своє побажання.

10. Вправа „Дерево мого „Я" (І.В.Орлова) (8)

Мета: усвідомлення себе в стресовій ситуації, в системі професійного і особистісного спілкування;

Матеріали: папір, маркери, релаксаційна музика.

Час: 10 хвилин.

Зміст: „Давайте зробимо екскурсію в глибину власного „Я". Це „Я" можна зобразити у вигляді дерева з різними гілочками і корінням. Одна з гілочок – „якості, які заважають", інша – допомагають" у вашій професії„. Які ще гілочки є на вашому

дереві? Намалюйте коріння вашого дерева. Коріння - це ваші стрижневі якості, які допомагають вам постійно рости і змінюватися". Після того, як учасники групи виконають завдання, вони сідають у коло і побажанням розповідають про своє дерево.

11. Притча про осла і колодязь

Автор: Китайська притча

Одного разу осел упав у колодязь і став жалібно кричати, закликаючи на допомогу. На його крики прибіг господар ослика і розвів руками - адже витягнути ослика з колодязя було неможливо.

Тоді господар розсудив так: „Осел мій вже старий, і йому недовго залишилось, а я все одно хотів купити нового молодого осла. Цей колодязь вже зовсім висох, і я вже давно хотів його засипати і викопати новий. Так чому б відразу не вбити двох зайців - засиплю я старий колодязь, та й ослика заодно закопаю".

Недовго думаючи, він запросив своїх сусідів. Всі дружно взялися за лопати і стали кидати землю в колодязь. Осел відразу ж зрозумів що до чого, і почав кричати ще жалісливіше і голосніше! Людям було дуже шкода осла, тому вони хотіли закопати його як можна швидше.

Однак, дуже скоро ослик замовк. Коли господар заглянув у колодязь, він побачив наступну картину - кожен шматок землі, що падав на спину ослика, той струшував і приминав ногами. Через деякий час, на превеликий подив, ослик виявився нагорі і вистрибнув з колодязя! Так ось! Можливо, і у вашому житті було багато всяких неприємностей, і в майбутньому житті буде посилати вам все нові і нові. І всякий раз, коли на вас впаде черговий ком, пам'ятайте, що ви можете струсити його і саме завдяки цьому кому, піднятися трохи вище. Таким чином, ви поступово зможете вибратися з найглибшого колодязя.

Кожна проблема - це камінь, який життя кидає в нас, але, ступаючи по цих каменях, ми можемо перейти бурхливий потік

12. Заключна частина: а зараз я вас попрошу поділитися своїми емоціями, враженнями від сьогоднішнього нашого з вами заняття (слова ведучих, роздають пам'ятки) і скажіть будь-ласка свої побажання...по колу...

Експрес-оцінка „вигорання"

На такі пропозиції відповідайте „так" або „ні".

	Коли в неділю опівдні я згадую про те, що завтра знову йти на роботу, то залишок вихідних вже зіпсований	так	ні
	Якщо б у мене була можливість піти на пенсію за вислугою років, інвалідності), я зробив би це без зволікання	так	ні
	Колеги по роботі дратують мене: неможливо терпіти їх одні і ті ж розмови	так	ні
	Те, наскільки мене дратують колеги, ще дрібниці порівняно з тим, як виводять мене з рівноваги клієнти	так	ні

	(пацієнти, учні, відвідувачі, замовники)		
	протягом останніх трьох місяців я відмовлявся (відмовлялася) від курсів підвищення кваліфікації, участі в конференціях і т.д.	так	ні
	Колегам (учням, відвідувачам, замовникам і т.д.) я придумав (а) образливі прізвиська (наприклад, „ідіоти”), які використовую подумки	так	ні
	З справами по службі я справляюся „однією лівою”. Немає нічого такого, що могло б здивувати мене в ній своєю новизною	так	ні
	Про моїй роботі мені навряд чи хто скаже що-небудь нове	так	ні
	Варто мені тільки згадати про свою роботу, як хочеться послати її під три чорти	так	ні
	За останні три місяці мені не потрапила в руки жодна спеціальна книга, з якої я дізнався (а) б що-небудь новеньке	так	ні

Кількість позитивних відповідей підрахуйте

Оцінка результатів

бал - синдром вигоряння вам не загрожує

2-6 балів - вам необхідно взяти відпустку, відключитися від робочих справ

7-9 балів - настав час вирішувати: або змінити роботу, або, що краще, змінити стиль життя.

10 балів - становище дуже серйозне, але, можливо, у вас ще жевріє вогник; потрібно, щоб він не згас.

Книга: Профілактика синдрому професійного вигорання педагогів: діагностика, тренінги, вправи /авт.-упоряд. О.І. Бабич. - Волгоград: Учитель, 2009. - 122 с.